

БИБЛИОТЕКА

СРПСКЕ ПРАВ. ВЕЛ. ГИМНАЗИЈЕ

НОВИ САД

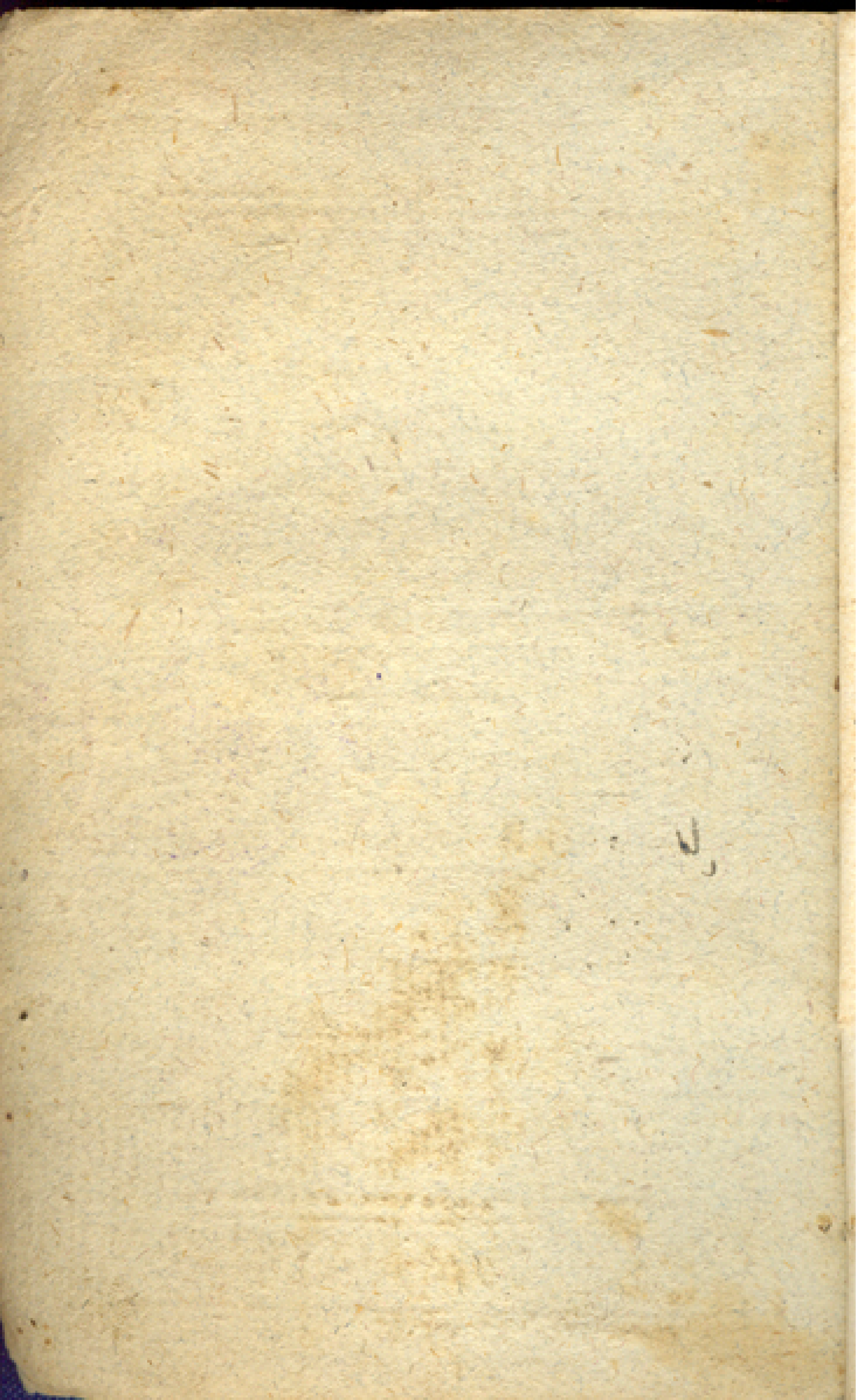
2429

ДАНИЦА.

ЗАБАВНИК

за годину

1827.

ДАНИЦА.

З А Б А В Н И К

за годину

1 8 2 7.

издао

Вук Стеф. Караџић,

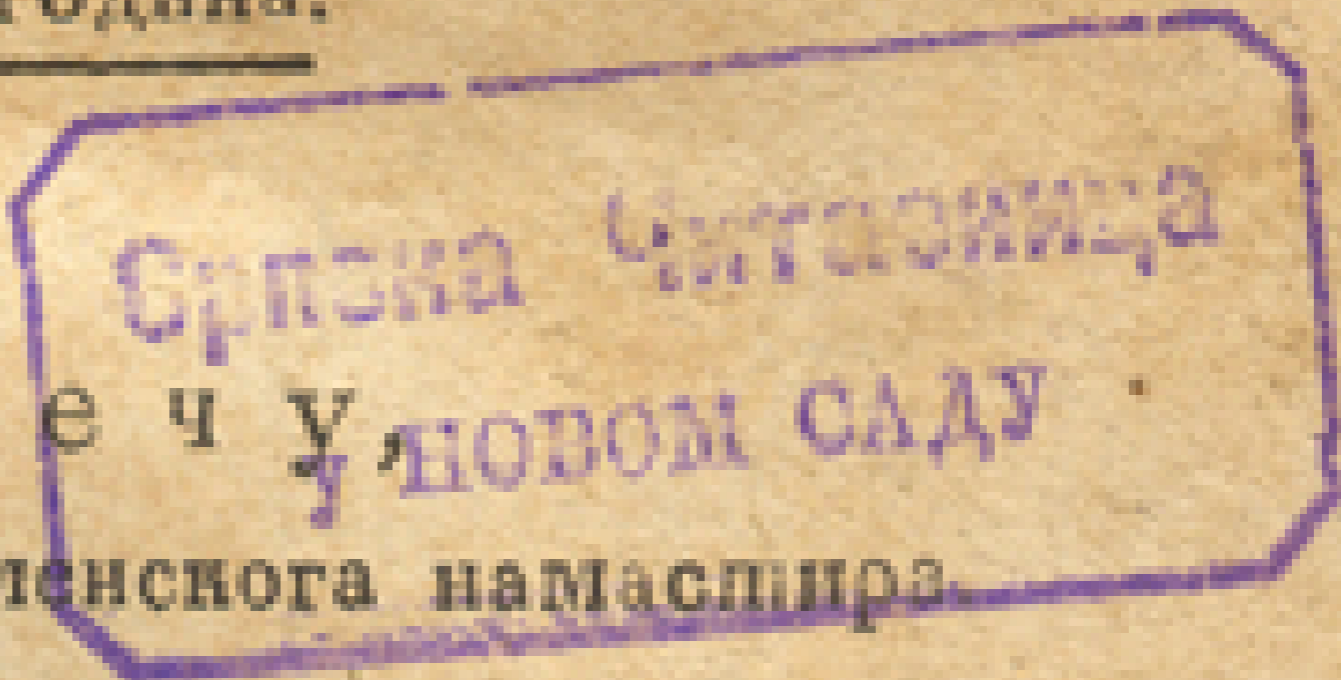
Филозофије доктор, и учени друштва Сави п-
петербургскога вољнога љубитеља Гроче, Маг-
весности, Краковскога, Тирингскога - Гибсов-
скога за испраживање опач. спарскога Кра-
левско - Гешингскога член кореспонденш.

друга година.

У Б е ч у , **НОВОМ САДУ**

у штампарији Јерменскога намастира

1 8 2 7.

AMERICAN

NEW YORK

1850

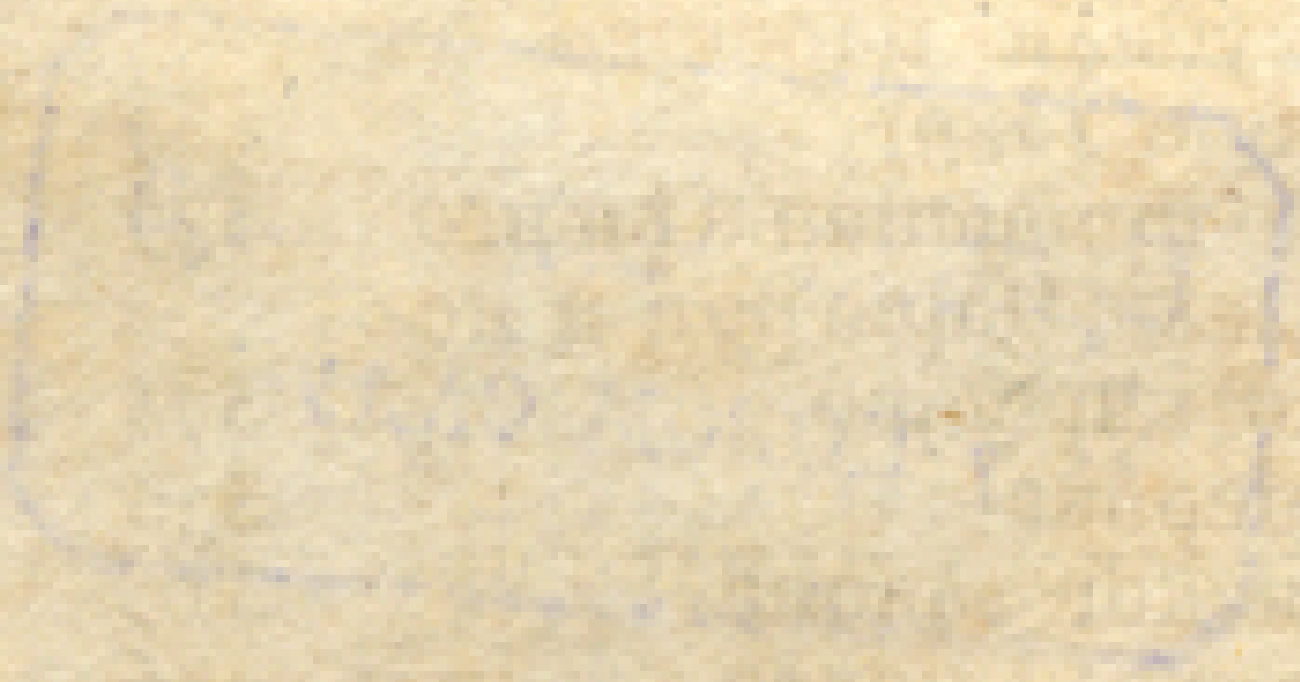
NOV 10

AMERICAN

NEW YORK

AMERICAN
NEW YORK
1850
NOV 10
AMERICAN
NEW YORK

КАЛЕНДАР

за годину

1 8 2 7.

Године знашњији догађаја.

Од јоспања свијета по рачуну наше цркве има година	7335
по рачуну Римске цркве	6540
— — Чивушскоме	5587
Од попопа	5093
Од зидања куле Бавилонске	4580
Од РОЂЕЊА РИСТОВА	1827
Од како се у Сријему виноград почео садити	1551
Од Буре или бјежања Муамедова, од кога времена Турци броје године	1205
Од како су се Срби покрстили ово	971
Од како су се раздијелиле цркве (источна и западна)	775
Од како је измишљена аршија	454
Од како је измишљен барух	446
Од како су Срби изгубили царство на Косову (15. Јунија 1389)	437
Од како је измишљено штампање књига	387
Од како су Турци узели Цариград и испријебили Грчко царство	374
Од како се наша Америка	335
Од почетка Лупоранског закона	310
Од како се у Европи дуван почео садити	235

П а с х а л и ј а.

Ове је године круг сунца	27
— — — — мјесеца	1
— — — — пасхално слово	Л

Ново се љешо почиње у суботу.

Месојеђа има 6 неђеља и 2 дана, свега дана 41

Мосне покладе биће Фебруарија. 6

Бијеле покладе Фебруарија 13

40 мученика у сриједу четврте неђеље поста.

Васкрсеније Априлија 3.

Спасов дан Маија 12.

Тројице или Дуови Маија 22.

Неђеља свију свепи и Петрове покладе Маија 29

Петрова поста има 4 неђеље и 2 дана, свега дана 30

Памеш св. апостола Петра и Павла у сриједу,

Госпођин се пост свагда почиње 2. Августна,
а Божићни 16. Нојемврија.

Мјесечне четврши.

- значи мијену.
-) — прву четврши.
- ⊙ — ушшап.
- ⊖ — посљедњу четврши.

На десној страни стоји Римски Календар.

КАЛЕНДАРСКО ПРОРОШТВО

О Г О Д И Н И О В О Ј.

Ове године (које није пријеступ, и зато има само 365 дана) влада планета Марс, која је врло сјајна. Она је од сунца далеко 32 милиона миља, а од земље 642,966 миља; пут свој (од 183, 854. 595 миља) свршује око сунца за двије наше године, пролазећи свакога секунда по 2 1/2 миље.

Марсова је година обично више сува, него влажна. Ове ће године раж биши добра, а пшеница средње руке; шљива и шрешања биће врло мало, а жира и ораа ни мало. У Марсовој години вино бива врло добро.

ЗИМА је настала 10. Децемврија прошавше године, кад је сунце ушло у знак небеснога јарца и постао дан најкраћи, а ноћ најдужа, и трајаће до 9. Марта ове године. Ова ће годишња четврст из почетка биши врло ладна и сњегопадна, а на крају са свим мекана; но ове године обично бива врло вјешровица.

ПРОЉЕЋЕ настаје 9. Марта, кад сунце дође у знак небеснога овна, и први пут ове године изједначи дан и ноћ. Оно ће биши суво и ладно; зато ваља гледаши, да овце по

усјејима, а и по ливадама дуго, не пасу, иначе ће биши рђави и усјеви и ливаде.

ЉЕТО настаје 9. Јунија, кад сунце дође у знак небеснога рака и буде дан најдужи, а ноћ најкраћа. У Марсовој години љешо бива обично врло сушно и вруће. Ноћи бивају врло запарне.

ЈЕСЕН настаје 11. Септемврија, кад сунце дође у знак небесни шезија и по други пут у овој години изједначи дан и ноћ. Ова годишња четврш у Марсовој години бива више сува, него влажна. Вино, као што је казано, у овој години бива врло добро; јер снијег слабо кад удара прије Божишњег поста; и премда у Октомврију кашто буде мраза, али је у Нојемврију опет понајвише поплао.

О мијенама мјесеца.

Јануариј.

☉ 1. у 7 сати и 69 минута пред подне. Вријеме суво и поплао.

☾ 8. у 6 с. и 6 м. по подне. Вријеме прошавше четврши.

☉ 15. у 11 с. 6 м. пр. п. Лијепо вријеме.

☾ 22. у 10 с. 23 м. по п. Вријеме прошавше четврши.

☉ 30. у 11 с. 38 м. по п. Снијег и вјетар.

Февруариј.

☾ 7. у 2 с. 26 м. пр. п. Вријеме врло ладно.

☉ 13. у 11 с. 32 м. по п. Једнаво зима.

) 21. у 7 с. 44 м. по п. Дању зима, а ноћу влажно.

М'а р т.

☉ 1. у 1 с. 26 м. по п. Киша и снијег.

☾ 8. у 9 с. 39 м. пр. п. Зима.

☉ 15. у 1 с. 17 м. пр. п. Вријеме про-
шавше четврши.

) 23. у 3 с. 41 м. по п. У јутру мраз,
а дању лијепо.

☉ 31. у 0 с. 39 м. пр. п. Мраз.

А п р и л и ј.

☾ 6. у 4 с. 28 м. по п. Зима попушта.

☉ 14. у 4 с. 19 м. пр. п. Мраз.

) 22. у 8 с. 43 м. пр. п. Из почетка ли-
јепо, по шом грмљава, а на крају ладно и ружно

☉ 29. у 9 с. 44 м. пр. п. Изнајприје ма-
ло попусти зима, по шом опет ноћу мраз.

М а и ј.

☾ 6. у 0 с. 17 м. по п. Ладно

☉ 13. у 7 с. 57 м. по п. Вријеме, про-
шавше четврши.

) 21. у 10 с. 8 м. Из почетка лијепо и
поплао, по шом лед и мраз.

☉ 28. у 5 с. 39 м. по п. Из почетка мраз,
по шом мушно вријеме, па онда опет мраз.

Ј у н и ј.

☾ 4. у 9 с. 44 м. пр. п. Вријеме врло
лијепо.

☉ 12. у 11 с. 21 м. пр. п. Једнако лијепо.

) 20. у 7 с. 22 м. пр. п. И дању и ноћу врућина, и гошово сваки дан грмљава и град.

☉ 26. у 11. с. 47 м. по п. Из почетка лијепо, по том облачно и киша.

Јулиј.

(3. у 9 с. 59 м. по п. Лијепо вријеме.

☉ 13. у 2 с. 0 м. по п. Кишовишо.

) 19. у 4 с. 14 м. по п. Из почетка киша, по том магла.

☉ 26. у 6 с. 56 м. пр. п. Лијепо вријеме.

Август.

(2. у 1 с. 6 м. Из почетка лијепо и шо-
пло, а на крају велика врућина.

☉ 10. у 3 с. 47 м. по п. велика врућина.

) 17. у 10 с. 36 м. по п. Једнако врућина.

☉ 24. у 3 с. 55 м. по п. Једнако вријеме лијепо.

Септемвриј.

(1. у 6 с. 59 м. пр. п. вријеме се мало промјењује.

☉ 9. у 4 с. 47 м. пр. п. Вријеме врло лијепо.

) 16. у 4 с. 28 м. пр. п. Из почетка киша, по том лијепо вријеме.

☉ 24. у 3 с. 36 м. пр. п. Из најприје ружно вријеме, по том и мраз.

Октомериј.

(1. у 2 с. 32 м. пр. п. Из почетка мраз, по том лијепо.

⊙ 8. у 5 с. 3 м. по п. Из најприје ли-
јепо, по том зима, а најпослије опет лијепо.

) 15. у 11 с. 8 м. пр. п. Из најприје ли-
јепо, по том зима.

⊙ 22. у 6 с. 13 м. по п. Сваки дан ноћу
и из јупра зима, а послје подне лијепо.

(30. у 10 с. 15 м. по п. Магловишо и
вишовишо.

Нојемвриј.

⊙ 7. у 4 с. 36 м. по п. Зима и мраз.

) 13. у 7 с. 35 м. по п. Зима са сија-
њем сунца.

⊙ 21. у 12 с. 6 м. по п. Из најприје зи-
ма, по том ладна киша с ледом.

(30. у 4 с. 36 м. по п. Снијег и мраз.

Декемвриј.

⊙ 6. у 3 с. 21 м. по п. Из почетка ки-
ша, по том зима.

) 13. у 7 с. 5 м. пр. п. Зима једнако.

⊙ 21. у 8 с. 55 м. по п. Облачно и ви-
шовишо до краја.

(29. у 6 с. 43 м. пр. п. вријеме врло
непостојано: лијепо, снијег, киша и град.

Помрчине сунца и мјесеца.

Ове ће године сунце помрчати двапут,
а мјесец двапут.

Први ће пут помрчати сунце 14. Апри-
лија, које ће се виђети моћи у источним
крајевима сјеверне Америке.

Други ће пуш помрчати мјесец 29 Априлија у јутру око сунчаног рођаја, које ће се моћи виђети у Америци и на острвима пијога мора.

Трећи ће пуш помрчати сунце 20 Октомврија у вече, које ће се моћи виђети на пијом и на леденом мору.

Четврти ће пуш помрчати мјесец 22 Октомврија у 4 сата 45 минута послје подне, које ће се моћи виђети гомово у свој Европи. У Бечу ће се почети ова помрчина у 4 сата 34 минута, а свршиће се у 7 сати 49 минута.

САДРЖАЊЕ.

	Страна.
I. Оглед Српскога Буквара.	1
II. Географическо - Статистическо описа- није Србије	26
III. Четири луда Брамина	121
IV. Ерипија, Геснерова идила.	143
V. Ода на смрти благородне Госпође Ма- рије Тирка, рођене Демелић ош Пањове	148

С А Д Р Ж А Н И Е

I. Предисловие	1
II. Глава первая	15
III. Глава вторая	30
IV. Глава третья	45
V. Глава четвертая	60
VI. Глава пятая	75
VII. Глава шестая	90
VIII. Глава седьмая	105
IX. Глава восьмая	120
X. Глава девятая	135
XI. Глава десятая	150
XII. Глава одиннадцатая	165
XIII. Глава двенадцатая	180
XIV. Глава тринадцатая	195
XV. Глава четырнадцатая	210
XVI. Глава пятнадцатая	225
XVII. Глава шестнадцатая	240
XVIII. Глава семнадцатая	255
XIX. Глава восемнадцатая	270
XX. Глава девятнадцатая	285
XXI. Глава двадцатая	300
XXII. Глава двадцать первая	315
XXIII. Глава двадцать вторая	330
XXIV. Глава двадцать третья	345
XXV. Глава двадцать четвертая	360
XXVI. Глава двадцать пятая	375
XXVII. Глава двадцать шестая	390
XXVIII. Глава двадцать седьмая	405
XXIX. Глава двадцать восьмая	420
XXX. Глава двадцать девятая	435
XXXI. Глава тридцатая	450
XXXII. Глава тридцать первая	465
XXXIII. Глава тридцать вторая	480
XXXIV. Глава тридцать третья	495
XXXV. Глава тридцать четвертая	510
XXXVI. Глава тридцать пятая	525
XXXVII. Глава тридцать шестая	540
XXXVIII. Глава тридцать седьмая	555
XXXIX. Глава тридцать восьмая	570
XL. Глава тридцать девятая	585
XLI. Глава сорок	600
XLII. Глава сорок первая	615
XLIII. Глава сорок вторая	630
XLIV. Глава сорок третья	645
XLV. Глава сорок четвертая	660
XLVI. Глава сорок пятая	675
XLVII. Глава сорок шестая	690
XLVIII. Глава сорок седьмая	705
XLIX. Глава сорок восьмая	720
L. Глава сорок девятая	735
L. Глава сорок	750

I.

ОГЛЕД СРПСКОГА БУКВАРА.

ПРЕДГОВОР.

Што су тођ људи на овоме свијету измислили, ништа се не може испоредити с писмом. Пријатељу или знанцу своме, који је на далеко преко бијелог свијета, послаши мисли своје на комаду аршије; чипаши, што су други писали прије двије иљаде година, и написати, да могу други послати неколико иљада година чипаши; то је наука, која ум љуцки готово превазилази, и могло би се рећи, да је онај, који је први њу измислио, био више Бог, него човек. Писмо је отворило путу уму љуцкоме, да се приближи к Богу по могућству своме. Оно је измишљено, од прилике, прије чешери иљаде година; и послатије свога пешкога и чуднога поспања тако је ласно поспало, да данас на свијету нема никаква занаша лакшега од њега; и тако се по свијету размложило, да данас у Европи има народа, у којима нема човека, да не зна чипаши и писати. Срби су овај дар Божиј при-

милан шек са законом ришћанским, прије ила-
ду година; и прем да се у нашим народним
пјесмама врло често књиге пишу и уче, опет
су у народу нашем још врло ријетки људи,
који знаду читати и писати! Што Срби
још слабо почињу књигу учити, и што је
још сва Српска књига у читању часловца и
псалтира, томе је криво много којешта; а-
ли што многи учи по двије и по три године
читати, па опет не може да научи, него
остане сврзислово, томе су само криви
буквари и учитељи. Сваки прави и паметни
родољубац мора желети, да се и у нас бук-
вари начине и школе уреде према данашњем
вијеку; а онаке родољупце, који, „имајући рев-
ност, но не по разуму“, вичу, да се ништа
не поправља, него све да остаје по старом
обичају, онаке, велим, ваља сажаљавати, и
молити се Богу, да би их опаметио и на пра-
ви пут извео. То је највећа разлика између
човека паметна, и између простака, што
паметан човек једнако жели и труди се, да
што боље научи или измисли, и да он буде
паметнији од својије стари, а његова ђе-
ца од њега; простак пак све је рад, да о-
стане, као што су му и стари били, а њего-
ва ђеца, као и он што је. Какав би јадан и
жалостан род љуци и овај свијет био, да су

сви људи остајали онаки, као што су и њи-
ви спари били! Бог је само безумним живо-
пињама усудио, да остају до вијека, као
што су им и спари били; а човека је одре-
дио, да се једнако учи, и све нараштај од
нараштаја паметнији да постаје. Што се гођ
људи по овој наредби Божјој већма труде и
напредују, то све срећнији и славнији поста-
ју; а што се гођ већма лијене и задржавају,
то наљичнији на звјерине остају. Тако су
пред нама измакли Енглези и Французи, и мно-
ги други народи Европејски; тако су из нас
заостаали многи дивљаџи по Африци и по А-
мерици, који и данас живе голи по шумама
и једу љуцко месо сирово.

Да не узимамо за углед народе други
закона и племена, но ево Руса, који су с на-
ма једнога закона и племена. Они су прије
сто година, како су њинов језик и писмо од-
војили од црквенога језика и писма, познали,
да су имена наши слова пешка и претешка
за учење чипапи; зато су они још онда по
њиновим школама мјесто аз, буки, вједи,
глагољ, добро, јест, живјеше, зем-
ља, иже, како, људи, мисљеше, наш,
он, покој, рци, слово, тврдо, ферш,
хјер, черв, почели, учипи: а, бе, ве,

ге, де, же, зе, і, ка, ел, ем, ен,
ш, пе, ер, ес, ше, еф, хе, че
Истина да је овако сто пута лакше научи-
ти чипати; али ни ово још нијесу права и-
мена полугласни слова, јер, и. п. б не може
се чипати бе, док се не метне предања е,
него је његов прави глас бѢ. Тако учитељ,
који је рад вога најлакше да научи чипа-
ти, ваља да му не казује никака и м с на
слова, него само њнове гласове, које има-
ју у чипању; па онда нема срицања, него,
како се познаду слова, одма се може чипа-
ти. Тако може човек врло ласно за десет
дана научити чипати! Ја сам то огледао
још прије неколико година у Бесарабији и у
Србији, и сад овђе у Бечу. Кад сам овако по-
чињао учити, подсмјевали су ми се многи,
који су по старом обичају научили чипати;
но колика је моја радост била, кад сам про-
шавше године у Али (Ђаце), у ондашњој сла-
ној и на далеко чувеној сиротињској ку-
ћи, виђео, да њаде Ђеце тако уче чипати!

Желећи од свега срца, да би се учење
писма у народу нашем облакшало, написао
сам овај буквар, у коме су слова намјеште-
на по реду, како је вога глас најлакше изго-
ворити.

а е и о у
р с ш з ж ц ч џ
ш ђ д ђ л љ к г
в ф б п м н њ ј

1.

ае ао; ос ош од он оп ој ис из
иш им уд уз уш уб ум ај еј.

2.

са се си со су ва ви во да де
до би ша ше ши шо шу га го
ђа ђе ћа ће ћу за ли ко на не
ни но ну ње њи њу па пи по ма
ме ми му ја је ји.

3.

ба-ба, бе-ба, бо-ба, бу-ба, ба-ра,
во-да, го-ра, ду-ша, зи-ма, же-на,
ја-је, јо-ва, ју-не, је-ло, ку-ћа,
ли-це, ло-за, лу-ка, љу-ди, љо-ке,
ма-ма, ма-ши, му-ња, на-ма, но-га,
њи-ва, па-ра, пе-ро, са-мо, се-бе,
со-ба, ра-на, ро-са, ру-ка, ша-ко,
ше-ле, ца-ру, ча-ша, че-ло, чи-ни,

чу-до, ша-ра, ши-ра, ше-ва, шу-
ма, ци-ца.

4.

а-ко, а-мо, е-во, е-но, е-шо, и-ва
и-за, и-ди, и-ли, и-ма, и-ћи, о-ба
о-во, о-ди, о-де, о-но, о-ко, у-ба
у-во, у-же, у-до, у-ћи, у-ћи, у-ка.

5.

бан бар без бир боб бог бор бос
буд вас век вид вир вис воз вук
гај гој год гуњ дан дар дај дом
дуд ђак жар жир жуш зар зид зоб
зуб јад јаз јак јеж још јој југ кад
кас кос коњ кум куј лад лед лој
луб лук луч љеб љок љуш мак мед
мир мој моћ муж наш нај нов нож
њин пањ поп пун рад ред род рој
рај сад сир сом суд шај шор шућ
шун ћуд ћук цар џер час чеп чун
шав шиб.

6.

ба-рем, ви-сок, го-лем, да-нак, ђа-

чић, жи-вац, за-јам, ја-дан, је-дан,
ја-вор, ју-гов, ко-сац, ла-буд, љу-
баз, ме-кан, мо-дар, му-чан, ни-зак,
по-пов, ра-дин, су-дац, шо-вар, ца-
реј, це-ров, ча-сак, чо-век, ша-рац,
ша-рен, бум-бар, муч-њак, куп-њак,
воћ-ка, већ-ма, мањ-ма.

7.

бо-со-ног, ве-се-љак, до-го-вор,
жи-во-пан, жи-во-пи-ња, ја-за-
вац, је-ди-нац, је-ди-ни-ца, ка-ло-
пер, ла-бу-дић, ла-бу-ди-ца, љу-
ба-ван, муш-ка-рац, на-ши-нац, ро-
ди-шељ, са-мо-во-љац, во-де-ни-
ца, во-де-ни-чар, во-де-ни-чи-
шпе, по-бо-жан, ца-ре-вац, дан-
гу-ба, дан-гу-би-ши, ко-мид-ба,
ко-сид-ба, рав-ни-на.

8.

бра-на, вра-на, гра-на, гра-ђа дра-
го, зра-ка, кра-ва, мрав, мрак, мра-
ка, прав-да, срам, шра-ва, шраг, бре-

за, вре-ћа, гре-да, гри-ва, грив-на, гроб, гром, гру-да, дре-њи-на, зре-ло, кре-мен, мре-жа, пре-ђа, сре-ћа, пре-ћи, бри-га, ври-је-жа, дри-на, зри, кри, мри, при, шри, брод, броћ, број, дроб, кро-пи-ши, про-ћи, шроп, брус, врућ, друг, кру-на, шруд, пруп.

9.

бла-го, вла-га, вла-да, гла-ва, глад, гљи-ва, дла-ка, зла-шо, клас млад, млаз, млак, плав, плач, слава, са-бља, зе-мља, кљук, кљун, кључ, кле-ши, бле-ка, где-дај, кло-ња, кло-бук, зло, плуг, слу-га, сло-га, глув, пло-ча, гло-ба, бли-зу, клин, пли-ва, пљу-ван-ка, бје-жи, вје-ра, дје-ца, зје-ни-ца, мје-ра, пје-на, рје-чип, пе-рје, пе-рја-ни-ца, сје-ме, сјај-но, шје-ме, о-ру-жје, по-ду-шје, на-ру-чје, су-ди-ја, о-лу-ја, спа-се-ни-је.

10.

сва, све, сви, свак, свој, свла-чи-
пи, свра-ка, скоп, скок, скра-си-
пи, скроб, сма-ми-пи, сми-сли-
пи, смо-ла, смуђ, смла-чи-пи,
смрад, смре-ка, сна-га, сне-би-
ва-пи-се, сни-пи, сноп, сње-жан,
спа-ва-пи, спе-ча-ли-пи, спи-ри-
пи, спо-мен, спу-чи-пи, сплав,
спле-спи, спра-ва, спре-га, спро-ћу,
спа-пи, спе-ћи, спид, спог, спуб,
госп, мосп, свасп, сласп, расп,
ра-досп, спра-на, спре-а, сприц,
спрук, спвар, спвор, зба-ци-пи,
зби-ља, збор, збу-ни-пи, збра-пи,
зва-пи, зве-ка, зви-жда-пи, зво-но,
зга-зи-пи, зго-да, згло-би-пи, згра-
да, згру-ва-пи, са-зда-пи, грозд,
здрав, здро-би-пи, змај, зми-ја,
зна-пи, зној, жбан, жва-ле, жган-ци,
жде-ра-пи, дужд, ждра-ло-ви,
ждри-је-ло, жли-ца, жље, жми-ра-

ши, жму-ри-ши, жње-ши, ква-сац,
квар, кве-ка, кво-чка, кмеш, кнез, књи-
га, швар, швор, швој, шка-ши, пла-
чи-ши, цвап, цви-јеш, чва-рак, чво-
рак, чкаљ, члан, чма-ва-ши, чпаг, шви-
гар, шко-ла, шкло-ца, шкри-па,
шљи-ва, шшап, шше-не, шшиш, шшо,
шшу-ка, пришш.

11.

бр-бла, брв-но, бр-гља, бр-до, брз,
брк, бреш, брч-ну-ши, вр, врг, вр-ба,
вrb-љак, врв-ца, вр-да-ши, вр-зи,
врн-ча-ни-ца, вр-спа, вр-шид-ба,
гр-до-ба, грк, грм, гр-ло, грч др-
во, др-жи, др-ма-ши, др-ну-ши-се,
дрш-ка-ши, жр-вањ, зр-но, зрњ-ка-
ши, зри-це, кр-бу-ља, крв, креш,
крш, крш, мр-ва, мрв-ке, мрк, мрс,
пр-ви, пр-жи-ши, пр-зни-ца, пр-љи-
ши, преш, прш, р-баш, р-вач, р-ђа
р-за-ши, р-ка-ши, р-ња-ши-се, р-
па, рш, рш-ни-ца, р-чак, сrb, ср-

баљ, ср-бин, ср-бљин, ср-би-ја, срг,
ср-диш, срп, ср-це, ср-ча, скр-ши-
ши, смрш, смр-ви-ши, свр-ши-ши,
спрв, спр-ви-на, спр-мен, спр-њи-
ка, пр-бу, пр-за-ши, прк, прм-ка,
прн, пр-ска, шврд, црв, цр-ква, црп-
спи, чврсп, шкр-ге, шкр-гуп.

12.

ко ради, бог не брани.

порадивши бог ће даши.

беспослица је маши свију гријова и
прошње; а радња је маши среће.

ко се брине за шуђе послове, сам
своје заборави.

млоги човек није назадан богом, већ
собом.

бог ником дужан не остаје.

бог не плаћа сваке суботе.

ради, као да ћеш сто година живи-
ши; а моли се богу, као да ћеш
сјупра умријеш.

боље је поклизнути ногом, него језиком.

у лажи су крашке ноге.

у лажи је плишко дно.

ко један пуш слаже, други пуш му се не вјерује ако и испину каже.

и криво сједи, а право реци.

ако правда не поможе, кривда не ће помоћи.

ошето проклето.

ко зло чини, нек се добру не нада.

ко добро чини, не ће се кајати.

ко другоме јаму копа, сам ће у њу пасти.

завист сама себе једе.

признаш грије пола је опроштен.

лијепа ријеч гвоздена враћа ошвора.

ко тебе каменом, ни њега љебом.

не враћај зло за зло, ни псовку за псовку.

цигани се псују.

А	Б	В	Г	Д	Ђ	Е	Ж	З	И
а	б	в	г	д	ђ	е	ж	з	и
Ј	К	Л	Љ	М	Н	Њ	О	П	Р
ј	к	л	љ	м	н	њ	о	п	р
С	Т	Ћ	У	Ф	Х	Ц	Ч	Џ	Ш
с	т	ћ	у	ф	х	ц	ч	џ	ш

14.

Славенска или Ћирилова слова,
која су у нашим црквеним књигама:

А а, аз, а.	Л л, људи, л.
Б б, буки, б.	М м, мисљеше, м.
В в, вједи, в.	Н н, наш, н.
Г г, глагољ, г.	О о, он, о.
Д д, добро, д.	П п, покој, п.
Ђ ђ, јест, е, је.	Р р, рци, р.
Ж ж, живјеше, ж.	С с, слово, с.
З з, зјело, з.	Т т, швердо, ш.
З з љ, земља, з.	У у, ук, у.
И и, иже, и.	У у оу, у, у.
І і, и, и.	Ф ф, ферш, ф.
К к, како, к.	Х х, хјер, х.

Ѡ ѡ, оп, оп.	Ю ю, ју, ју.
Ц ц, ци, ц.	Ѧ ѧ, јус, јус.
Ч ч, черв, ч.	Ѣ ѣ, о, о.
Ш ш, ша, ш.	І і, ја, ја.
Щ щ, шта(шча), шш, щч.	Ѧ ѧ, ја, ја.
Ѧ ѧ, јер, јер.	Ѧ ѧ, кси, кс.
Ы ы, јери, и.	Ѧ ѧ, пси, пс.
Ь ь, јер, јер.	Ѧ ѧ, шипа, ш.
Ѣ ѣ, јаш, је.	У у, ижица, и, в.
Є, је, је, е.	

Код ови слова ваља узети на ум:

1) е споји само у сриједи и на крају; и прем да се зове ј е с ш, али се само послѣје самогласни слова чиша је, а послѣје полугласни свагда е, н. п. спасеніе, мое, рече, тѣне, младенецъ.

2) і слишном саспављено са и (іѣ) кад дође послѣје н, онда се и чиша ѣи, н. п. горній, вечерній, ближній.

3) л по имену ваљало би да у чишању знасе ѡ; а по значењу ваљало би да се зове дуди.

15.

Многе су ријечи у црквеним књи-
гама скраћене (под шиплама), од ко-
ји се овђе додају најобичније у наше
вријеме :

	(чита се)		(чита се)
А̄ггль	ангел	А̄блца	владичица
А̄ггскій	ангелски	А̄блчество	владиче- ство
Арх̄аггль	архангел	Воскр̄нїе	воскресе- није
Арх̄аггль- скій	архангел- ски	Г̄дѣ	господ
А̄пль	апостол	Г̄дство	господство
А̄пльскій	апостолски	Г̄днѣ	господин
Б̄гъ	бог	Г̄днѣ	господеъ
Б̄гство	божество	Г̄дрѣ	господар
Б̄женѣ	блажен	Г̄жа	госпожа
Б̄гвенѣ	благосло- вен	Г̄ль	глагол
Б̄гблгт- ный	богобла- годанни	Д̄хъ	дух
Б̄лгть	благодан	Д̄ховный	духовни
В̄лка	владика	Д̄вдѣ	давид
		Д̄бца	дјевица

	(чита се)		(чита се)
дѣтѣ	дјевство	мрѣть	мудрост
дѣнь	день	мѣтва	молитва
дѣша	душа	мѣти	маши
ѡпкѣ	јепископ	мѣсть	милост
ѡлїе	јевангелије	мѣрдїе	милосер-
ѡлїстѣ	јеванге-		дије
	лист	мѣтына	милоспи-
ѡстѣ	јестество		на
їна	исраил	мѣа	марија
їнаскїи	исраилски	мѣцѣ	мјесјац
їсѣ	исус	мѣчникѣ	мученик
їерлїмѣ	јерусалим	мѣнцѣ	младенец
крѣ	крест	нѣбо	небо
крѣченїе	креще-	нѣбный	небесни
	није	нѣѣ	ниѣе
крѣтѣ	крещитель	нѣла	недѣља
любомѣ	любо-	нѣшѣ	наш
	мудр	оѣѣ	ошец
люсвїи	људски	оѣѣ	ошеч
мѣ	мудр	оѣство	ошечество

(чита се)		(чита се)	
премрѣтъ	прему-	смѣрътъ	смерш
	дросп	слѣва	слава
прѣркъ	пророк	срдце	сердце
прѣгеча	предшеча	стѣль	свѣашпелъ
прѣш	присно	трѣтъ	присвѣаш
прѣтъ	пресвѣаш	трѣтоє	присвѣашоје
прѣтолъ	престол	трѣца	проица
прѣкенъ	преподо-	трѣченъ	проичен
	бен	оучѣтъ	учишель
прѣвнъ	праведен	оучникъ	ученик
пнлникъ	понедежел-	оучническъ	ученическ
	ник	хрѣтосъ	хриспос
рѣтво	рождеспво	хрѣтовъ	хриспов
рѣтвенъ	рожде-	хрѣтїаннъ	хриспиа-
	спвен		нин
сѣтъ	свѣаш.	црѣ	цар
сѣенникъ	свѣашпен-	црѣтво	царспво
	ник	црѣкїн	царски
слнце	солнце	црѣца	царица
сѣрътъ	спрасп	црѣковъ	церков

(чита се)	(чита се)
Члкъ человек	чтнй честни
члчв человек	чстнѣйшій честнѣеј-
члчскій человекески	ши
чтк честн	чтота чистоша

16.

СѸМВОЛЪ ПРАВОСЛАВНЫМЪ ВѢРЫ.

ВѢрѸю во єдинаго Б҃га О҃ца вседержите-
ла, творца нб҃с҃ъ и земли, виднымъ же
всѣмъ и невиднымъ. И во єдинаго Г҃да
И҃са Хр҃та, С҃на Бж҃їа, єднороднаго, нже
ѿ О҃ца рожденнаго прежде всѣхъ вѣкѣ. Свѣ-
та ѿ свѣта, Б҃га истинна, ѿ Б҃га истинна,
рожденна, не сотворенна, єдиносѣщна О҃цѣ,
имже вса быша. Насъ ради члкъ, и наше-
го ради сп҃сенїа, сшедшаго съ нб҃сѣ, и во-
плотнѣшаго ѿ Дх҃а с҃та, и Мр҃їи дѣвы, и
вочлвчшася. Распятаго же за ны при Пон-
тїйстѣмъ Пїлатѣ; и страдавша, и погребе-
на, и воскр҃шаго въ третїй день по писа-
нїемъ. И возшедшаго на нб҃са, и сѣдѣща

шдеснѣю Оца. И пакн грядѣщаго со славою,
сдѣнн живымъ и мертвымъ, егѣже црѣт-
вїю не бѣдетъ конца. И въ Дѣа сѣаго, Гда,
животворащаго, нѣе ѿ Оца нсходящаго,
нѣе со Оцемъ и Сномъ спокланѣема, и
славнма, глаголаващаго пророки. Во единѣ
стѣю соборнѣю, и аплскѣю Црковѣ. Исповѣ-
дѣю единно крещенїе, во оставленїе грѣхѣвъ.
Чѣю воскрнїѣ мертвыхъ. И жизни бѣдѣща-
го вѣка, аминь.

17.

МОЛИТВА ГОСПОДНА.

Оче нашъ, нѣе еси на небѣхъ, да
свѣтитса нма твое, да прїидетъ црѣтвїе
твое, да бѣдетъ вола твоя, какѣ на не-
си, и на земли. Хлѣбъ нашъ насѣщный,
даждь намъ днесь. И остави намъ долги
наша, какѣже и мы оставлѣемъ должни-
комъ нашимъ. И не введи насъ во искуше-
нїе, но избави насъ ѿ лѣваго.

Какѣ твое естѣ црѣтво, и сила, и сла-
ва во вѣки, аминь.

18.

Знаци броја.

правни	обични	латински	значи
1	1	I	један
2	2	II	два
3	3	III	три
4	4	IV	чешири
5	5	V	пет
6	6	VI	шест
7	7	VII	седам
8	8	VIII	осам
9	9	IX	девет
10	10	X	десет
11	11	XI	једанаест
12	12	XII	дванаест
13	13	XIII	тринаест
14	14	XIV	четрнаест
15	15	XV	петнаест
16	16	XVI	шеснаест
17	17	XVII	седамнаест
18	18	XVIII	осамнаест
19	19	XIX	деветнаест
20	20	XX	двадесет
21	21	XXI	двадесет и један
22	22	XXII	двадесет и два

црк- вени	обич- ни	латин- ски	значи
КГ	23	XXIII	двадесет и три
КА	24	XXIV	двадесет и чет.
КБ	25	XXV	двадесет и пет
КВ	26	XXVI	двадесет и шест
КГ	27	XXVII	двадесет и сед.
КД	28	XXVIII	двадесет и осам
КЕ	29	XXIX	двадесет и дев.
КЖ	30	XXX	тридесет
КЗ	40	XL	четрдесет
КИ	50	L	педесет
КЛ	60	LX	шесет
КМ	70	LXX	седамдесет
КН	80	LXXX	осамдесет
КО	90	XC	деведесет
КП	100	C	сто (стошина)
КР	200	CC	двјеста
КС	300	CCC	триста
КТ	400	CD	чешири стопине
КУ	500	D	пет стопина
КФ	600	DC	шест стопина
КХ	700	DCC	седам стопина
КЦ	800	DCCC	осам стопина
КЧ	900	CM	девет стопина
КШ	1000	M	иљада

19.

Један пуш један.

1	пуш	1	чини	1	5	пуша	5	чини	25
2	—	2	—	4	5	—	6	—	30
2	—	3	—	6	5	—	7	—	35
2	—	4	—	8	5	—	8	—	40
2	—	5	—	10	5	—	9	—	45
2	—	6	—	12	5	—	10	—	50
2	—	7	—	14	6	пуша	6	чини	36
2	—	8	—	16	6	—	7	—	42
2	—	9	—	18	6	—	8	—	48
2	—	10	—	20	6	—	9	—	54
3	пуш	3	чини	9	6	—	10	—	60
3	—	4	—	12	7	пуша	7	чини	49
3	—	5	—	15	7	—	8	—	56
3	—	6	—	18	7	—	9	—	63
3	—	7	—	21	7	—	10	—	70
3	—	8	—	24	8	пуша	8	чини	64
3	—	9	—	27	8	—	9	—	72
3	—	10	—	30	8	—	10	—	80
4	пуша	4	чини	16	9	пуша	9	чини	81
4	—	5	—	20	9	—	10	—	90
4	—	6	—	24					
4	—	7	—	28					
4	—	8	—	32					
4	—	9	—	36					
4	—	10	—	40					

II.

ГЕОГРАФИЧЕСКО - СТАТИСТИЧЕСКО

ОПИСАНИЈЕ СРБИЈЕ.

ПРЕДГОВОР.

1) Како су се планине разгранале, и како воде теку, то сам мениуо по Географији, нашшампаној 1820. године у Аустријском војничком журналу; него сам ђешто поправио, што сам управо знао. Само не могу бити добар за имена планина на десној страни велике Мораве, и. п. Мосна, Голуњска планина, Ам; а остала (мислим, да) су поправљена као што преба.

2) Описаније народа ваља разумјети до посљедњег Турскога и Аустријског рата; јер су се послје (од године 1791 до 1824)

Турци због различни буна између себе били врло промијенили (о чему ћемо други пут говорити); а од године 1804. и у народу се много којешта промијенило на боље, н. п. сад у свакој вароши, а и у многим селима, има по школа, у којима су, ипшина, псалтир и часловац још најзнаменишије књиге (као и у Маџарској по Српским школама), али се учи помало и писати, и рачунати.

I. ОПИСАНИЈЕ ЗЕМЉЕ.

1.

Границе.

Србија граничи од сјевера Савом и Дунавом с Аустријском војничком границом и Влашком, од запада Дрином с Босном до Вишеграда, па оданде Лимом с Ерцеговином; а од истока Тимоком с Бугарском. Ове су главне границе саме по себи извјесно назначене; к њима још да узмемо и од југоисточне стране Стару планину (Hämus), која дијели Србију од Маћедоније; али од југа и од југо-запада тешко је за сад праву границу назначити; јер, н. п. у најновијим мапама од Србије Мешонија, ље је

Призрен, столица Српски краљева и царева, Пећ, Српска патријаршија, и намастир Дечани, остаје у Арнаутској (Албанији.) Ако је Шара планина с оне стране Метхије, онда је она права граница између Србије и Арнаутске.

Србија лежи између 42 и 45 степена ширине, и 37 и 40 дужине. Она има у себи, од прилике, и љаду четвороугални миља, на којима живи око 1,000,000 душа.

2.

Површје земаљско.

Србија је готово сва, осим њекоји мали мјеста поред велики вода, брдовиша; и сва је, осим њекоји камењака по великим брдима, и мјеста, куд су села и вароши, зарасла у шуму, понајвише распову и букову, по том грабову, љескову, липову, кленову, брезову, а горе по великим брдима к Босни и к Брцеговини, као и к Бугарској и Маћедонији, има и јелове и борове. Из свију брда теку небројени поточићи на све стране, који се мало помало скупљају у велике ријеке. Поред ријека и потока свуда су готово мјеста тако лијепа (романтическа), да ни молер не би могао што љепше измислити. Да

није овн многи и велики брда, у Србији би
било жупно као у Италијанској; али опет у
њој зиме нијесу јаче него у Бечу. Земља се
управо може назвати родном: свако жи-
во, особито кукуруз, рађа свуда добро; во-
ће свакојако, и то врло добро, расте и рађа
свуда; тако и виноград, осим равне и баро-
више Мачве. Смедеревско би бијело вино, кад
би људи умјели око њега радити, било боље
од свију Маџарски вина, осим Токајскога (да
није Борџије Бранковић, кад је Токај био ње-
гов, донио лозу из њега, те посадио око
Смедерева?). Лубенице и динје расту под ве-
дрим небом; по виноградима ђешто има и
смокава, него нијесу тако слатке као при-
морске.

У брдима има доста руда свакојаки;
но будући да је њено копање и пошљење у
Турскоме царству на особиту пегобу наро-
ду; зато не само што ји нико не тражи, не-
го се још крију и зашрпавају. Многа имена
опомињу на старе руднике, који су данас
тако запуштени, да би царска азна требо-
вала само да се почне радити, као н. п.
Рудник, Мајдан, Мајдан-Пек, Ко-
паоник, Сребрница, Злашибор, Зла-
шово, Куршумлија. *) Тако исто многа

*) Куршум, Турски, значи олово.

имена показују изворе минерални вода, и. п. Бања (једна код Ниша, друга у Крагујевачкој навији, а трећа у Новопазарској), Топлица, Смрдљива бара, (под Гучевом између Дрине и Лознице, а дан минерални извор, од кога се и скела онђе на Дрини зове Смрдан). Осим ови, по именима познати минерални извора, има један ниже Бијограда, код Бишњице; један кисео код Асан-пашине паланке; један, опет кисео, у Буковину; један у Морави ниже намаспира Благовјешпенија; један у Црној ријеци; а може бити да ји има још више, који нијесу тако познати. Но ни ови познати нијесу тако оправљени, да би људи могли долазити и купати се. Код онога у Крагујевачкој навији знаду се зидине од некаки спари зграда; тако исто и под Благовјешпенијем. Може бити, да би се нашло и слани извора, али се с о нигђе не вади, нити се кува, него се добавља из Каравлашке и из Маџарске. Крај Дунава више Смедерева има и каменог угља, али га нико ни на што не употребљава.

3.

П л а н и н е.

Управо показати, како су се планине по Србији разгранале и испрекршшале, и назна-

чини имена свију брда, коса и главица, по ње се само онда моћи, кад господар од Србије пошаље своје земљемјерце, те по с дуговременим трудом опишу. А ја ћу засад назначити, од прилике, само оно, што је могуће.

Све планине, које су се по свој Србији разгранале, могу се раздијелити на два главна стабла. Прво стабло долази од велики Босански и Ерцеговачки планина, и прелази у Србију између Ерцеговине и Арнаутске. Ушавши ова планина у Србију, одма се раздваја на двије главне гране, па једна иде на лијево доле низ Лим и низ Дрину, а друга на десно ово Србије у Бугарску. Лијева грана ова зове се из почетка Јавор, по том Мучањ, Округлица, Златибор. Одма се код Сјенице из Јавора опет одваја једна гранчица на десно, која се најпрвије зове Голија, по том, распустивши друге гране и на десно и на лијево, Брвеник, па онда Јелица, која се око Чачка свршује косама и брдељцима, а више Чачка високим и спрменишим брдом Овчаром удара у Мораву. Чак доле више извора Колубарскога од ове главне гране, која се одаде зове Међедник, одвајају се опет на десно двије гране, па десна од њи под именом Сошице враћа се гошобо на праг,

и спрменишим каменим брдом Кабларом удара у Мораву баш према Овчару; а лијева пошавши мало под именом Јабланик а пушта опет једну грану на десно, а она под именом Маљена иде доље између Љига и Колубаре, међу којима се, на ушоку њином, свршује планином Словцем (имен. Словац). Она пак грана, што се на десно, одваја од Маљена, иде под именом Сувобора до Тополе к ишоку, пак се онђе опет раздваја на двије гране, од који се десна враћа к југу, те гради Рудничке планине, по шом, раздвајајући се опет на двоје, Кошленик и Гледичке планине; а лијева под именом Клијешевце, Космаја и Авале иде к сјеверу до самога Бијограда. Главна грана под именом Међедника иде к Соколу, па се онђе опет раздваја на двије гране, од који лијева иде низ Дрину под именом Борање и Гучева, и, распуштајући гране по свој лијевој страни Јадра, свршује се иза Лознице; а десна под именом Влашића и Цера, распуштајући гране и десно к Сави и лијево к Јадру, иде к Љешници, више које се свршује високим брдом Видојевицом.

Десна грана првога спабла зове се из почетка Сребрница, Шара и Голеш (ио како ове три планине управо споје, о шом

се за сад не може ништа казати), по том Црна гора (стари Orbelus), па Стара планина или велики Балкан (Hæmus). Од свију грана, које се од ове главне гране одвајају, те се распроспиру по ономе, врло мало познатом, крају Србије између Ибра и Нишаве, најзнатнија је она, која се одваја и за Косова под именом Љубошина, а под именом Жељина и Столова удара у Ибар према Карановцу. Од ове се гране доста ниско доље одваја на лијево Копаник, који према селу Попумиру удара у Ибар, а мало ниже на десно Спаници, који се спуштају к Морави. Јастребац изнад Крушевца такођер је свезан с овом граном. Те ова главна грана оставља Србију и иде у Бугарску, онђе се одваја на лијево једна грана од ње, те под именом Сувe планине, или Суваре, раздјељујући Србију од Бугарске, више Ниша удара у Нишаву.

Друго стабло долази из Бугарске, и прелази у Србију између Ниша и извора Бугарскога Тимока. Ово стабло раздвајајући Поморавље од најје Сврличке и од Црне ријеке иде до више Параћина к сјеверо-западу под именом Мосне планине, у којој је знатно високо брдо Ршањ; изнад Параћина враћивши се к сјеверо-истоку под именом Голубињ-

ва, и сва је зарасла у велику шуму, која се зове Кишог. Често, особито у прољеће, гошова сву Мачву плави Дрина и Сава; и ђекоје се баре слабо кад и суше. Друго, равнина низ Мораву, особито од Параћина до Дунава. Треће, равнина између Дунава и Тимока, која се зове Крајина. Четврто, по различним бојевима, а особито по пропасти царства Српскога и по смрти кнеза Лазара и цара Мурата, знатна равнина Косово поље (или, управо, равнина у Косову).

5.

В о д е.

Већ су напоменуте граничне воде око Србије: Дунаво, Сава, Дрина, Лим и Тимок. Дрина извире у Ерцеговини, у предјелу Пиви, и текући од југа к сјеверу, осим многи други Ерцеговачки и Босански вода, ријека и потока, прима у себе с десне стране ниже Вишеграда Лим, и код Љешнице Јадар; и по том према Рачи ушјече у Саву. Она је од Зворника доље широка до 50 фати, и тако је дубока, да оздо до Зворника иду по њој лађе доста велике (гошова као и по Сави); а горе даље слабо, јер је врло брза и каменита.

Лим такођер извире у Ерцеговачким планинама, и осим многи други ријека и потока прима у себе с десне стране Вувац, и ниже Вишеграда с десне стране ушјече у Дрину. Лим се не може свуда газити, него се вози преко њега.

Сава већ с лађама, као и Дунаво, наступа на Србију. Она гомово свуда, од Раче до Бијограда, има сниске брегове, и зато у јесен и у прољеће плави многа мјеста. У Сави има једно острво ниже Шапца, које се зове ПрѢовска ада, а једно више Бијограда, које се зове Циганлија или Циганска ада. Она ушјече у Дунаво под Бијоградом.

Дунаво примивши Саву под Бијоградом тече к истоку до Ршаве, а одаице се окреће к југу до Радојевца, под којим примивши у себе Тимок, оставља Србију, и тече даље између Бугарске и Каравлашке у црно море. Оно је код Ршаве широко око 500 фати. У Дунаву су знашна острва, која Србији припадају: а) код Гроцке; б) код Смедерева; в) више Рама; г) више Градишта; д) више Голупца; њ) Пореч; е) Остров гол (између Адакало и Кладова); ж) Велико острво ниже Брзе паланке. Три су посљедња острва насељена, а остала су сва пушта. Ниже Смедерева има једно велико острво и у њему се-

ло, но оно не припада Србији. У Дунаву су између Голупца и Кладова она за лађаре страшна мјеста, која Турци зову демир-капија (гвоздена врата), а Срби (опет Турском ријечју) ђердапи. Горњи је ђердап између Добре и Пореча, а доњи између Адакала и Кладова. Горњи је страшнији, али мање држи; а доњи више држи, али је мање страхан. Туда је вода, са силом својом градећи себи пут, одсјекла Карпатске планине од Српскије, па и сад преко и између камења леши и уи. На горњему ђердапу слабо се кад види камење посред воде, него само кључеви и клобукови; али се на доњему преко цијелог а Дунава, како вода мало опадне, тако види, да се приповиједа, да је некакав ајдук скачући с камена на камен упекао из Србије на ону страну. Туда лађари одозго идући узимају обично корманоше из ондашњи мјеста (Срби преко горњег а ђердапа из Добре, а преко доњег а из Текије; а Нијемци из Љупкове и из Ршаве); а одоздо лађе обично вуку волови. Но кад вода врло опадне, онда на ђердапима лађе, особито наповарене, не могу прећи никако. На свршетку горњег а ђердапа спушта се у Дунаво једна камена и стрмена коса под именом Гребена, која одозго заклоња Пореч. Између Пореча и

Ршаве стоје казани, у којима се вода једнако обрће, и лађе, особито мале, које на онај коловраш напђу, оће да прогуша.

Од истока дијели Србију од Бугарске Тимок, који извире на два мјеста, то јест: Бугарски или велики Тимок извире више Сврлика, а мали Тимок, који се зове и Црна ријека, испод Голубињске планине у Кривоми виру, па се оба два састају под Зајачарем; и одашле доље под именом правога Тимока примивши у себе различне ријеке и потоке код Радојевца ушјече у Дунаво. Тимок је, као и остале брдне воде, врло брз, особито озго до Брегова; дно му је каменито; дубина је од 2 1/2 до 3 стопе, а ширина од 18 до 60 фати. Он се обично гази на бродовима, а има и мостова преко њега.

Ово је све о граничним водама. У Србији је пак највећа вода Морава. Коријен ове ријечи у многим језицима значи воду, н. п. мо (Мисирски или Јегипатски, ошкуда је и Мојсије име добио), море, маге, Мегг; зашто су Срби готово сваку већу воду назвали Моравом. Тако у Србији имају четири Мораве: а) Западња или Босанска Морава, за коју се може рећи, да је најглавнија; б) Јужна или Српска Морава, која се зове и Ибар; в) Морава, што тече поред Врање; г) Ис-

шочна или Бугарска Морава, која се зове и Бич-Морава.

Западња Морава извире у планини Јавору, и текући од југа и сјеверу осим многи други потоци прима у себе с лијеве стране Рзав под намастиром Ариљем, по шом Бешинју ниже Пожеге; одашле обрнувши се к истоку прима с лијеве стране Каменицу више Чачка, а с десне Ибар код Карановца и Бугарску Мораву ниже Крушевца. Одашле обрнувши се опет к сјеверу под именом велике Мораве прима с лијеве стране, осим различни други потоци из Рудничкије планина и из Космаја, Бјелицу, Лепеницу и Јасеницу; а с десне Мушницу, Раваницу и Ресаву. Око при сапа до Дунава одваја се од велике Мораве на лијево једна велика отока под именом Језаве, која се под Смедеревом сајева у Дунаво, а права Морава доље, око два сапа од Смедерева, под Куличем. Западња је Морава код Чачка око 30 фати, а велика код Пожаревца око 50 широка; и од Ђуприје доље, да није силни влада, пајева и супова, могле би по њој ићи лађе с поваром од 30—40,000 ока; а овако се по њој вози само на чуницама. Преко Мораве се на Ђуприји прелази преко моста (по чему се и варош Ђуприја назва-

ла), а код Пожаревца се вози на скели. — Српска Морава или Ибар извире у планини Сребрници, и осим различни други потока прима у себе с десне стране ниже Мипровице из Косова Ситницу, а с лијеве ниже Новог пазара Рашку, и тако иде у западњу Мораву, као што је казано. — Источна или Бич - Морава саставља се из двије мале Мораве, од који већа извире у јужним граничним планинама, па примајући у себе различне поточиће тече до ниже Куршумлије управо к сјеверу, а онђе примивши у себе с лијеве стране Топлицу, окрене се к истоку, и тако дошавши до ниже Прокупља, прима с десне стране Бич - Мораву, по шом између Ниша и Алексинца Нишаву; и одашле текући к западу ниже Крушевца ушјече у западњу Мораву, као што је казано.

Послије Мораве ово су најзнатније воде у Србији: 1) Колубара, која извире у Међеднику, и текући од југа к сјеверу прима у себе осим други потока с лијеве стране Рабац, Уби и Тамнаву, а с десне Љиг и Турцију; и код Палежа ушјече у Саву. Колубара је код Палежа слабо што већа од Тимова код Брегова; но због Савскога успора слабо се кад газити може, него се вози на скели. 2) Јадар, који извире у Сокоским

планинама, и, примајући у себе различне рјечице и потоке, особито с лијеве стране, ушјече у Дрину више Љешнице. Јадар је код Љешнице слабо што мањи од Колубаре више Палежа; од Сипуље доље само се на бродовима гази, или се прелази преко мостова, а ђешто се и вози преко њега на чуницама.

3) М л а в а, која извире у Ајдучкој планини, и, примајући у себе различне рјечице и потоке, ушјече у Дунаво ниже Косполаца. Она је мало мања од Јадра.

Још заслужују спомен ове ријеке: у Мачви З а с а в и ц а, која је као Савска опока; и прем да није врло ни дубока ни широка, али се због глибовинога дна не може газити. Она се одваја од Саве према Рачи, и мало више Мишровице, на мјесту, које се зове Р а в а њ, прикучује се к Сави на један пушкومت, пак се опет од ње удаљава, и према Мишровици ушјече у њу. У наји Ћупријској Р е с а в а; у наји Пожаревачкој П е к, који извире у Печким планинама, и ушјече у Дунаво код Градишта; у наји Крагујевачкој Г р у ж а, која извире у Рудничким планинама, и ушјече у Мораву ниже Карановца; П о р е ч к а ријека, која извире између Мироча и Печки планина, и раздвајајући Бијоград-

ски пашалук од Краине ушјече у Дунаво ни-
же Пореча.

6.

Градoви и вароши.

У Србији су стари Српски градови и ва-
роши због различити ратова, који су се по
њој од 400 и више година једнако водили,
сви погубили њову негдашњу лепоту и ве-
личину; многи су опустили са свим, и сад им
се једва развалине њовим именима називају,
а њекојима су и имена позаборављана.

Данас је Бијоград, гранични град
Душанова царства, најславнији град и варош
у Србији, и столица паше од три туга.
Од Авале спуштају се неки брдељи к ушоку
Саве у Дунаво. Од ови брдељака опискује се
једна коса гошова једнаке висине, која се на
самоме ушоку Саве у Дунаво свршује стрме-
ном спуњеном. Око ове је спуњене начињен
град Бијоградски, то јест: доњи град под
спуњеном на Сави и на Дунаву, а горњи
горе на спуњени. Може бити да нема на сви-
јету два наличнија града, него што је Бијо-
град и Барадин. Сава до Бијограда тече од
запада к сјеверо-истоку, а Дунаво од сје-
вера к југу; саславши се пак под самим зи-

довима Бијоградским окрећу се обоје под именом Дунава испод Бијограда к југо-истоку; и тако су Сава и Дунаво опасали Бијоград са три стране. Горњи град, у коме су пашини двори, има само једну капију одозго идући управо косом; а доњи, у коме су различне касарне, казамати и барутане, има двије: Дунавску (оздо од Дунава), и Савску (одозго низу Саву). Улазећи у доњи град на Дунавску капију с лијеве стране споји славна кула Небојша. Горњи град има један зид горе повр спуњене, кроз који се пролази на мала врата, те се иде низ камењак у доњи град. Бијоград је од старине морао бити рђав и старински град, али су га Нијемци од године 1717 — 1739 оправили по новом Европејском начину; и, на каку је мјесту, да је у Европејским рукама, никаква га сила не би могла опети осим једне глади. Од градски шанца, који су сви озидани од цигле, на једно 400 корака споји варош око цијелога града из Саве у Дунаво. Мјесто оно између града и вароши зове се калимејдан (градско мјесто.) Око вароши је опет из Саве у Дунаво ископан велики шапац (али није озидан), поред кога су изнутра ударени палисади и на неко 50 корака пограђене стражаре с пушкарницама. На овоме шанцу има-

ју чепири велике капије, ш. ј. Савока, варошка (ће се улази у ришћанску варош), Стамболска и Видинска; и двије мале: на Саву и на Дунаво (из вароши кроз палисате, који су ударени поред воде од шанца до града). Стамбол-капија је озидаана од камена каквогџ Варадинска или Бечка, а остале су од дрвеша. Кажу, да су и оне друге при капије биле онако озидаане, и да је сав онај шанцац око вароши био озидаан, као и они око града, па покварили Нијемци кад су 1739. године предали Бијоград Турцима. Код све чепири велике капије споје шабље с великим поповима. У Бијограду има свега око 3000 кућа, у којима, од прилике, живи око 25 — 30,000 душа. Турци имају 14 џамија, а ришћани само једну цркву (одма како се поине од Саве горе на запаванак). У доњему граду, ушав на Савску капију на десно, споји још спара црква Ружица, која се пјева и у народним пјесмама; но сад више није ришћанска богомоља, него Турска барушана. Варош је сва покадрмљена, и готово у сваком сокаку има по једна чесма, које су од некуда за вароши доведене с једне главе. Куће су обично све од дрвеша, ш. ј. између дрвеша озидаане танко (с ширине једне цигле) циглом - печеном или непеченом —, па онда у лијеп-

љене и окречене *), и све су покривене пријепом, но шако рђавим и рђаво, да се сваке године морају прекривати, па опет кисну, кадгођ удари плаа киша. А авлије су све од цигле, коју, без сумње, нијесу печли Турци, него Нијемци, кад су оно дуго држали Бијоград. Под многим кућама има и сад цијели Њемачки подрума на сводове (у њекојим подрумима имају и бунари); а и од прекрасни вућа и дворова стоје многе зидине, особито у ономе сокаку од Видни-капије идући у доњи град (на Дунавску капију), и њекоје су још шако здраве, да би се с малим прошком могле поправити. Брдељци око Бијограда, и на чишав саш далеко, зову се Брачар.

Осим Бијограда у Србији су још ови градови: 1) Смедерево на ушћу Језаве у Дунаво. Њега је по старинском обичају сазидао Борђије Бранковић (Бурађ Смедеревац) на при угла неједнаки спрана са 21

*) Таке су куће и по Германији највише, и. п. у Липсци и у Гешинги; пак по неким мјестима, као и. п. у Гешинги, нијесу шако ни улијепљене, да се чине као зидане; него дрво оспљено, пак још намазано некаком црвеном бојом, те се куће све шарене.

кулом: 5 од Дунава, 4 од Језаве, и 12 одо-
вуд од земље. Из Језаве у Дунаво има око
града шанац, којим се и вода може напусти-
ти. Смедерево није тврдо нимало, једно што
је за данашње вријеме рђаво сазидао, а дру-
го, што су више њега брда, с који се ласно
може бити и шопом и кумбаром. Оно се осо-
бито слави бијелим грожђем, као што је на-
поменуто. 2) А д а к а л е у Дунаву више до-
њега брда, које су Нијемци од године 1717
— 1739 правилно сазидали, и ушврдили, осо-
бито градићем према њему на десној страни
Дунава припојеним уз велике стијене, које од
планине у Дунаво ударају. Овај је град врло
шврд, и по томе је особито важан, што је
господар од Дунава. 3) К л а д о в о или (по
Турски) Ф е ш и с л а м на Дунаву. Кладовски
је град био од прије само мали (на старим не-
каким развалинама по Турски сазидан) градић
као господска кула (Mitter = Schloß), с малим
наоколо озиданим ендеком; но цијела је ва-
рош била опкопана и заграђена палисапима и
ушврђена са стражарама и с поповима. Сад
пак, од године 1813 Турци су у Кладову са-
зидали нов велики град. 4) Ш а б а ц на Сави,
иако исто мали Турски градић, но ово њега
има велики шанац с палисапима и с попови-
ма. Истина да Шабац сам по себи није шврд

нимало, али будући да нема код њега никака брда, с кога би га човек могао бићи, а опкољавају га многе баре, које се готово никад не суше; зашто га је врло тешко узети. 5) Ужице на Бешини, доста тврд старински град, но због брда око њега слабо се може држати. 6) Соко, мали градић, више самоствор, него сазидан; готово га ништа осим глади не може узети. 7) Ниш на десном бријегу Нишаве стари град с великом вароши, готово као и Бијоградска. 8) Нови пазар на Рашици, у коју ту Јошаница ушјече, такођер стари град с великом вароши, као и Нишка што је. Нови је пазар био врло знатно мјесто у вријеме краљева и царева Српски. 9) Призрен у Метохији, столица Српски краљева и царева, стари град с великом вароши. 10) Крушевац на Расини, стари градић (или, управо, зидине од њега), особито знатан и опште познат као столица кнеза Лазара. 11) Негошин, у равни мали градић, који је Пасманџија зидао у наше вријеме. Он има само једно платно на четири угла, и на сваком углу по једну кулу с пушкарницама; но око зида су после је били ударени палисади и некопани шанчеви, на којима су и попови спајали.

Осим ови градова у Србији има много вароши, које се могу раздијелиши у три реда:

п р в о вароши, које имају своје наије (као и градо-
ви); такове су: В а љ е в о на Колубари; П о ж е
г а близу Мораве; К р а г у ј е в а ц (или К р а г о ј е
в а ц) на Лепенци; Р у д н и к на Деспотовици;
Ј а г о д и н а на Бјелци; Ћ у п р и ј а на десном
бријегу Мораве; П а р а ћ и н на Мутници; П о
ж а р е в а ц у равни близу Мораве; Г р о ц к а
крај Дунава на рјечици испога имена; П о р е ч
у Дунаву; С в р л и к на лијевом бријегу Бугар-
ског Тимока; Р а ж а њ на Морави; Љ е с к о
в а ц на Бинч-Морави; П р о к у п љ е крај ис-
точне Мораве; В р а њ а шакођер на испоч-
ној Морави; П р и ш т и н а и В у ч и т р и у
Косову; П е ћ и и Ђ а к о в и ц а у Мешонји; и
С ј е и н ц а у Старом влау. Друго варошице
мало мање од овије, које немају своји наија;
такове су: у Јадру Л о з н и ц а под Гучевом
на ријеци Шшири; у Рађевини К р у п а њ на
ријеци Брезовици; у наији Шабачкој Љ е ш
н и ц а под Видојевицом; у наији Пожешкој
Ч а ч а к и К а р а н о в а ц на Морави; Г у р
г у с о в а ц на Бугарском Тимоку; Б а њ а;
А л е к с и н а ц на Морави; К у р ш у м л и
ја близу Топлице; М и ш р о в и ц а на И-
бру (у Косову); Б а њ с к а и Н о в о б р д о.
Т р е ћ е паланке, које су мање од многих
села, него се од њи разликују само по том,
што у њима сједе Турци, и што има по који

дућан, и што су куће на близу; шакове су: Липница, између Лознице и Љешнице; Бачевци на Дрини више Сокола; Палеж на Колубари; Уб на рјечици немога имена; Асан-пашина паланка на десном бријегу Јасенице; Баточина на Лепеници; Багрдан (или Деве-Багрдан) на Осавници; у пашји Пожаревачкој Рам и Градиште на Дунаву; Текије на Дунаву више Адакала; Брза паланка шакођер на Дунаву.

По колико има кућа у поменушим градовима и варошима, то се не може управо назначити. Послије Бијограда биће ји, без сумње, највише у Приштини, па онда у Нишу, у Новом пазару, у Љесковцу, у Призрену, у Пећи, и у Ужицу. У сваком од ови мјеста биће преко 1000 кућа, и, осим Ужица, у свакоме, као и у Браћи и Баковци, сједи по паша од два шуга. У осталим градовима и варошима то је још теже назначити, особито у онима од Ужица и од Ниша к сјеверу, куда се готово свако 10 година пали и ара (ево су у наше вријеме, од године 1803., са свим опустили Рудник и Пожега, па сад поглаварство Рудничке наје сједи у Брусници, а Пожешке у Чачку); али се опет од прилике може узети у градовима и у варошима првога и другог реда од 200 — 500 кућа, а у

варошима прећегга реда од 30 — 50. Да куће нијесу као у Бечу или у Петербургу, него мале, у којима обично живи само по једна фамилија, то мислим да се зна.

Вриједно је овђе још споменути неке старе зидине по Србији, барем оне, које су мени познате. Између Лознице и Смрданске, под Гучевом баш више Смрдљиве баре, на једној главци имају зидине (данас више у земљи, него на земљи), од некака старога градића, који се звао Ковиљача, као и село изнад њега што се зове. Ниже Лознице у пољу познаје се, да је била некака варош, којој се данас ни имена не зна. Више Љешнице навр Видојевице споје велике зидине од старога градића В и д о ј е в и ц е (приповиједа се, да су некад биле двије сестре: В и д а и К о в и љ к а; па В и д а зидала В и д о ј е в и ц у, а К о в и љ к а К о в и љ а ч у). Око по дана ода од Видојевице навр Цера имају опет велике зидине, које се зову Т р о ј а н. Ниже Тројана у пошоку, на десној страни идући из Влашића Цером, имају зидине, које се зову М и л о ш е в а К о њ у ш и ц а. Приповиједа се, да су онђе били двоји М и л о ш а О б и л и ћ а, од који се и село наоколо сад зове Д в о р и ш т е. Ниже Шапца на Сави имају зидине, које се, као и село око њи, зову Д е б р ц (овај град, као споли-

цу бившега краља Драгушина, Раић у својој Историји тражи у Сријему испод Карловаца и око Добринца!). Више Бијограда навр Авале имају зидине од малог градића, који се звао, као и оно све брдо сад што се зове, Авала. Приповиједа се, да је онђе сједио некакав Порча од Авале. На Дунаву су ове зидине: Кулич на ушоку Мораве у Дунаво; Косполац на ушоку Млаве у Дунаво; Рам, чистав градић, само што је пуста; зидине у Градишту, којима се данас друго име не зна; Голубац, велики град, само што је пуста. Ниже Пореча у равни крај Дунава познаје се, да је била некака велика вавош. Успрани више ушока Поречке ријеке у Дунаво имају зидине, које се зову Милошева кула. Ниже доњег Ђердана у острву, које Турци зову Чиплак-ада, а Бласи Славенском ријечи (која то исто значи) Ошров гол, имају велике зидине; а према острва на десној спрани Дунава познаје се, да је био велики град, по коме је сад већ шума порасла. У Кладову, с горњу спрану града, до самога Дунава виде се зидине од старог града. Од Кладова на један сат низ Дунаво познају се зидине од Трајанова моста. У Брзој паланци познају се старе зидине, и око Дунава и мало више по бријегу. На

Праову познаје се, да је била некад велика варош. Од Праова на један сат к југо-западу има велики извор, који се зове Царичина; у наше вријеме налазили су људи у земљи од олова чункове, кроз које је вођена вода с Царичине на Праово. На ушоку великога и малога Тимока имају зидине, које се зову Зајачар. У Сврлику имају зидине од некакога малог градића. Више Ћуприје на Морави стоје зидине од градића Спалаћа; а горечак ниже ушока Бинч-Мораве у Источну Мораву од Корвина града, који Срби обично зову Курвин град. У наји Крагујевачкој, у кнежини Јасеници, имају зидине од града, за који се приповиједа, да се звао Вјенчац, као и планина изнад њега што се сад зове. У истој наји, у кнежини Гружи, имају велике зидине од града, који се и сад зове Борач, као и село око њега (Раић у Историји својој — у III. књ. на стр. 149. — мисли, да је Борач Пореч!). Код Рудника имају зидине, које се зову Деспотово Рудничко. Више Ваљева имају некаке зидине, које се зову Кула Вишковића. Више Карановца на десној страни Ибра стоје зидине од градића Маглича; а негђе око Новог пазара од Дежеве, стари дворова Немањића, и од Рогозна. Даље к југу без сумње има још мно-

го зидина од стари знатни градова и градиба, о којима се за сад не може ништа казати.

7.

П у ш о в и.

У Србији су најглавнија ова два пуша: прво из Бијограда уза Саву до Шапца, па оданде преко Мачве на Дрину, и уз Дрину горе у Босну, куда до Зворника могу ићи кола. На овом су пушу у Србији за војску непријатељску најспрашнија мјеста: у Мачви Кишог, и доље крај Саве два пијесна пролаза, који се зову Дубоко велико (ниже Палежа), и Дубоко мало (више Палежа). Други пут иде из Бијограда на Гроцку, Асанпашину паланку, Јагодину, Ћуприју, Параћин, и Ниш, у Македонију, куда такођер кола могу ићи. Овим се пушем иде до Гроцке преко брдељава обрасли малом шумом; али од Гроцке до Јагодине иде се преко праве планине. Осим ова два главна пуша може се низ Дунаво (од Гроцке обрнувши на лијево) на Смедерево и на Пожаревац до Голупца врло лако пушовати; али од Голупца до Пореча мора се ђешто преко шаки спрмени ићи, да је пешко и коња превести, а вамо ли с колима проћи; од Пореча пак преко Мироча у

Брзу паланку може се проћи с колима, али је врло спрменишо, особито од Поречке ријеке до на планину. Из Бијограда се може такођер и у Ваљево опћи на колима, окренувши од Палежа с Босанскога пута на лијевој уз Колубару. К југу свуда се мора ићи преко велики брда и попова, зато је с колима врло пешко; али опет за невољу може се преко Крагујевца и Чачка опћи чак до Ужица. По Србији би се могли пушови начиниши, да се пушује свуда какогођ по Аустрији и по Чешкој; али онамо не само што се коловози чешће заваљују и засијецају, него се поправљају; већ није ни обичаја да се на колима пушује, ниши коњски кола има на другом мјесту осим равне Мачве и ђешто у Пожаревачкој наји. Испина да се ђекоје ствари, особито које је пешко на коња шовариши, нуд кола могу ићи, вуку на волујским колима; али се највише све носи на самару (и жито, и брашно, и дрва, и со, и пиће — у мјешинама или у брементама — и т. д.). Оно, што се у један пуш на шовари на коња (обично 100 ока), зове се шовар.

Раздјељеније земље.

Србија је под Турцима негда била раздјељена на четири санџакаша, т. ј. на Бијоградски, Смедеревски, Крашовски и Новопазарски; но сад од тога раздјељенија у народу нема ни спомена; него се дијели на пашалуке, а пашалуци на наије. У Србији је чинио само Бијоградски пашалук, под којим је мало више од пола Србије, остало пак нешто припада под Босански, као онај комад земље између Цера, Дрине и Сокола, у коме је Лозница и Крупањ, шако и горе иза наије Ужичке и Вишеграду, и оданде уз Лим и југу Нови пазар и Спаривла; нешто под Скадарски, као Метонија сва; нешто под Румелијски, као Косово све, Куршумлија, Љесковац, Крушевац, Ниш, и дољечак до Параћина; а нешто под Видински, као Црна ријека. Негопин и Кладово били су од прије за себе, па су од свора (од године 1813.) пошпали под Адакале, које је сад за себе као мали пашалук.

У Бијоградском пашалуку има 14 наија, т. ј. Бијоградска (у којој има 75 села), Шабачка (105 с.), Сокошка (44 с.), Вальевска (193 с.), Ужичка (123 с.), Пожеш-

ва (104 с.), Рудничка (111 с.), Крагујевачка (160 с.), Јагодинска (140 с.), Грочанска (53 с.), Смедеревска (51 с.), Тупријска (72 с.), Пожаревачка (194 с.) и Поречка (не знам колико има села, али ми се чини, да ји нема пуно 20). Изван пашалука Бијоградскога доље је најва Кладовска и Негошинска, па онда уз Тимок Сврличка, па даље Параћинска, Ражањска, Нишка, Љесковачка, Прокупаљка, Крушевачка, Новопазарска, Сјеничка, Приштинска, Пећка, Призренска, Баковичка, и горе између Цера и Дрине онај комад најва Зворничке.

Најва је по том свака раздијељена на кнежине, које понајвише имају особина, по свој прилици врло стара, народна имена, највише од вода и брда око којих су; тако су, н. п. кнежине најва Шабачке: Мачва, Поцерина, Тамнава, и Посавина; најва Ваљевске: Посавина, Јадар, Љиг или Подгор; најва Ужичке: Црна гора, Рујно; најва Пожешке: Драгачево, Подибар (или кнежина Подибарска) и Морава; најва Рудничке: Морава, Црна гора; најва Крагујевачке: Гружа (доња и горња), Лепеница, и Јасеница; најва Јагодинске: Левач и Темнић; најва Пожаревачке: Браничево,

Млава, Штиг, Пек, Речка, Звижд (од извора, који љепи неко вријеме звижди), и Омоље; најја Ћупријска, као кнежина, зове се Ресава. Тако су исто раздијелене и оне најје изван пашалука Бијоградскога, н. п. у најји Крушевачкој једна се кнежина зове Жу-па; у Новопазарској има Јошаница, Мо-рава; у Вучиштрској кнежина Копаонич-ка, Дреница, Краснићани (племе; но праву разлику између племена и кнежине ја засад не знам козати); најја Сјеничка, као кнежина, зове се Стари вла, Негошинска Крајина, а Кладовска Кључ; горе онај ко-мад најје Зворничке између Цера и Дрине дијели се на кнежине: Јадар (ће је Лозница), и Рађевину (ће је Крупањ). *) Какогађ што

*) Овакви имена од кнежина и племена има и по Босни и по Ерцеговини. Мислим да је вриједно и од њи споменути овђе она, која су ми позната, као (у Ерцеговини) Васојевићи, Дробњаци, Тара, Пива, Ровци, Морача (доња и горња), Пипери, Куч, Брапоножићи, Бјелопавлићи, Брда, Рудине, Гацко, Бањани, Никшићи, Пљешивци, Загорје, Граово, Попово, Дрежница, Мешоја; а у Босни: Семберија, Спреча, Би-рач, Гласнац.

се најје раздјељују на виежине, шако се виежине у општим народним пословима раздјељују на срезове, који слабо имају особити имена.

Осим овога полиптичнога раздјељенија још ђекоја имена опомињу на старије народно раздјељеније Србије на веће комаде. Тако се и данас зове Косово сав онај комад, ђе су вароши: Приштина, Вучитрн, Митровица, Бањска, и спешине села; шако се онај комад зове Мешоија, ђе је Призрен, Пећ, и Баковица. Спешари влапо свој прилици звало се од прије све однајје Ужичке између Ибра и Лима, као и данас што зову многи, особито који даље од њега живе. Тако је без сумње стара Мачва била све између Дрине и Колубаре; а Браничево, које је познато још од врсноснога рата, све између Мораве и Тимова. Комад онај између Мораве и Колубаре зове се данас Шумадија, и ово може бити да је најновије име. Тако оспаје без овакога имена само онај комад између Ибра, Косова, Мораве, Нишаве, Старе планине и Суваре, ђе је Ново брдо, Врања, Куршумлија, Крушевац, Прокупље и Љесковац. Без сумње је и овај комад имао, а може бити и данас да има, шаково име, али се не зна; јер је о-

во и онако најнепознапији комад Србије; зато и на мапама свима споји сав гошово пусти; а мени је приповиједао један Љесковчанин, да око Љесковца има села каквогђ и око Крагујевца.

9.

Имена села.

Имена су села, као и остали сваки други мјеста, нужна не само за Географију, него и за Историју и Граматику. Док буде могуће назначити поименце сва села у цијелој Србији (а и у свима другим земљама, куд Срби живе), ја ћу овђе додати имена села у Бијоградском пашалуку, за која су читашељи, са мношвом заједно, дужни благодарити Свијетлости и Честитом Кнезу од Србије, Господару Милошу Обреновићу, који ми је по својој милости и благонаклоности допустио, те сам ја, 1822. године, у Крагујевцу исписао из арачкога шефера.

а) Наија Бијоградска.

Железник	Умка	Јасенак
Жарково	Мошпаница	Конашица
Камен	Сремчица	Баљевац
Кнежевац	Вранићи	Врбовна
Оспружница	Мошпаница м.	Мислођин
Пећани	Барићи	Часприа

Дражевац	Куке	Прогореоци
Степојевац	Чибушковица	Даросава
Лесковац	Жупзнац	Рудовац
Борак	Белије	Венчани
Шиљаковац	Барзиловица	Пркосава
Баћевац	Стубица	Спирмова
Гунцате	Шушњар	Тулеш
Баждаревац	Гукоше	Раиновићи
Барајево	Браичићи	Араповци
Арнијево	Дићи	Миросавци
Гожанци	Дудовица	Сибница
Соколова	Бистрица	Манићи
Црљени	Зеке	Лисовићи
Врељаци	Црљенци	Белиње
Медошевац	Барошевац	Спајник
Шопићи	Трбушница	Губеревци
Бурово	Сакуље	Дрлупа
Лукавица	Јунковац	Дучани
Пешка	Крушевица	Рогача.

б) Н а и ј а Ш а б а ч к а.

(кн. Тамнава)	Мроска	Предворица
Свилеува	Козарица	Жабар
Коцељева	Бошњак	Корман
Бресница	Брдарица	Церовац
Субопица	Бошњак мали	Букушићи
Љушнице	Градојевићи	Лојанице
Каменница	(кн. Посавина)	Риђаке
Црниљево	Оцино село	Кујавица
Галовићи	Врањска	Меовине
Голочело	Јеленча	Вучевица
Ђуковине	Мишар	Скупљен
Каона	Орашац	Владимирци
Мурашовац	Мрђеновац	Крнуле
Пеиновићи	Миокуси	Бобовин
Белошићи	Трбушац	Јаловин

Драгојевац	Богосавац	Бадовинци
Првово	Муселини	Црна бара
Дебри	Врањска	Клење
Власаница	Барна	Глушци
Крњић	Заблађе	Мешковић
Јазавник	Слашина	Засавица
Месарци	Накучани	Ноћај
Бељин	Синошевић	Али-агин салаш
Суво село	Боић	Узвешје
Звезд	Маови	Орашац
(к. Поцерина)	Џуљковић	Дреновац
Букор	(к. Мачва)	Табановић
Криваја	Бела река	Белопић
Румска	Липолисп	Шпитар
Белобаба	Рибари	Слепчевић
Двориште.	Петловача	Совљак
Грушић	Скраћани	Баново поље
Десић	Змијњак	Богатић
Радовашница	Прњавор	Дубље
Вољујац	Петковица	Радинковић.
Копрчани	Чокешина	
Добрић	Ново село	

в) Наија Сокошка.

Селанац	Дробић	Овчина
Постање	Ораовица	Зарожје
Узавница	Буковица	Својдруг
Рујевац	Торник	Љештанско
Воловци	Леовић	Сирач
Црча	Кошље	Добротин
Чунаци	Гричић	Црвица
Царина	Дрлаче	Вишесава
Драгодол	Оклеџац	Предоле
Љубовића	Стрмово	Обајгоре
Брђани	Гвоздац	Распишта

Бесаровина
Рача
Пилица
Пепељ

Злодо
Дуб
Заглаван
Церје

Костојевић
Јеловик
Јакаљ.

г) Наија Ваљевска.

Градац
Бело поље
Рађево село
Дрочина
Кличевац
Љубоспиња
Буковица горњ.
Буковица доњ.
Рађево село
Стапар
Беомужевић
Злапарић
Каменица
Рабас
Оглађеновац
Миланчиница
Осладић
Црниљево
Туђин
Лопатањ
Оспружањ
Плужац
Братачић
Осјечна
Драгијевица
Баленовић
Бобова
Ромне
Врагочаница

Станина ријека
Суводањ
Совач
Куница
Ребељ
Маиновић
Причевић
Брезовица
Тупанци
Тубравић
Слешник
Сипарице
Сандаљ
Спрмна гора
Седлар
Лелић
Спубао
Пакље
Сушице
Богатић
Љесковице
Мратишић
Равње
Пријездић
Бранеговић
Буковац
Бачевци
Драчић
Ковачице

Бјелић
Дегурић
Жабари
Зарубе
Голубац
Осјеченица
Брезје
Лајковци
Крчмар
Струганик
Планица
Берковци
Гуњице
Попадијћ
Ракари
Јапчић
Латковић
Тодорин до
Бошњановић
Цвјетановци
Влајковци
Врачевић
Бабанћ
Велишевици
Кадина лука
Палежница
Славковица
Маркова црква
Стојшић

Мушић доњ.	Дивци	Лисо поље
Наномир	Близоње	Врело
Вировци	Јошева	Новаци
Предворица	Бабина лука	Зукве
Мушић горњ.	Јасеница	Совљак
Спрмово	Забрдица	Бањани
Рапковци	Бранковина	Вукона
Пепељевац	Козачић	Тулари
Прњавор	Грабовица	Брезовица
Ржанице	Купишица	Трлић
Маљевић	Радуша	Башалаге
Табановић	Гола глава	Кожуар
Вршиглаве	Докмир	Калиновац
Паштрић	Чучуге	Црвена јабука
Команице	Дружешкић	Спублине
Кључ	Паун-буковица	Трспеница
Миошица	Кршна глава	Пироман
Санковић	Слапина	Браовић
Дучић	Непричава	Таково
Толић	Мургаши	Јошева
Радобић	Баевац	Лончаник
Белошевац	Врбовине	Љубинић
Пећница	Тврдојевац	Вукићевица
Рајковић	Рукладе	Ушке
Шушкове	Гвозденовић	Забрежје
Мрчић	Звиздар	Звечка
Пауне	Рубрибреза	Бело поље
Робае	Лајковац	Крпинска
Бујачић	Скобаљ	Удовци
Клинци	Борак	Скела
Бурђевац	Радљево	Орашац
Лукавац	Шарбани	Дрен
Лозница	Паљуси	Рапари
Попучке	Каленић	Грабовац
Кланица	Јабучје	
Душљај	Бргуле	

д) Наија Ужичка.

(кн. Рујно)

Ташинац
Дубоко
Крчагово
Потпеће
Поточање
Крвавци
Злакуса
Рупељево
Роге
Горобиље
Грдовићи
Милићево
Годовик
Рјечице
Вране
Сврачково
Радобуџа
Сјеверово
Гривека
Крушчица
Спунчевићи
Лашвица
Богојевићи
Трешњевица
Добраче
Бреково
Бјелеуша
Чичково
Висока
Љубиш
Трнава
Гостиље
Раковица

Дренова
Жељине
Сирогојно
Рожанство
Али поток
Никојевићи
Равни
Скржупи
Колишевица
Збојшпица
Дрежвик
Крива ријека
Љубање
Мачкаш
Чајетина
Пријани
Качер
Дријешан
Жигале
Трипкова
Бјелиш
Дуги до
Кремна
Спрмац
Шљивовица
Вруци
Бијоска
Солопуша
Шапари
(к. Црна гора)
Губин до
Рибашевина
Трнава

Госпаница
Стојићи
Косјерићи
Цикоше
Сијеча ријека
Полошпица
Годљево
Таор
Радановци
Маковишша
Годечево
Парамун
Дубница
Дреновци
Мрчићи
Росићи
Галовићи
Мијоница
Брајковићи
Свакавци
Субјел
Шеврљуге
Тубићи
Бјелоперица
Тометино пољ.
Мушићи
Љушнице
Маови
Душковци
Богданица
Мршели
Дружетићи
Гојна гора

Добриња сред.	Каменца	Севојно
Маџер	Бјелопићи	Глумач
Добриња доњ.	Добродол	Горјани
Јежевица	Каран	Узићи
Добриња горњ.	Лелићи	Радововци
Честобродица	Ошан	Висибаба
Засеље	Пониковица	Расна,
Каленићи	Здравчићи	
Дражиновићи	Тврдићи	

б) Наија Пожешка.

Вирово	Губеревци	Вапа
Краварица г.	Дубац	Заблаће
Краварица д.	Рогача	Балуга
Трбуовац	Горачићи	Кукићи
Лопаш	Граб	Липница
Миросаљци	Зеоке	Рајац
Церова	Гуча	Јежевица
Капице	Турица	Мршинци
Пилашовићи	Рши	Слапина
Тучково	Копража	Горичани
Дљин	Лиса	Петница
Лучани	Луке	Премеќа
Негришори	Видово	Жаочани
Тансаћи	Паковраће	Качуљице
Ршари	Парменац	Осаоница
Дучеловићи	Придворица	Руђинци
Лисице	Јездина	Црнишава
Тијање	Лозница	Почековина
Властелице	Атеница	Оцаци
Каоина	Кулиновци	Лопаш
Брезовице	Дрвари	Трстенин
Милашовићи	Трнава	Лазац
Жибица	Бањица	Саманан
Вича	Вилуша	Мрсаћ

Адрани	Буковица	Мешикаше
Маркова ријека	Замчање	Рапина
Грдица	Машаруге	Врба
Чибуковац	Готовац	Заклопача
Конарево	Безбоге	Подунавци
Рођевићи	Ковачи	Вранеша
Врдила	Рибница	Вукушица
Лопатница	Брезна	Ошроке
Маглич	Мељаница	Липова
Погорелица	Каменица	Рсавац.
Бавско поље	Драгосинци	

е) Нанја Рудничка.

Поповић	Коњевић	Лејашићи
Опланић	Станчићи	Дренова
Сирча	Брђани	Бершићи
Мирочае	Соколићи	Лочевци
Обрва	Милићевци	Кошпунићи
Цветке	Ракова	Баа
Тамник	Трбушани	Теочин
Катрча	Љубић	Брезна
Лаћевци	Суви бријег	Бранки
Црна бара	Вранићи	Лозањ
Вујешинци	Пријевор	Озрем
Бресница	Миоковци	Полом
Бечањ	Горевница	Левар
Горевница	Рошци	Бранетићи
Мрчајевац	Јанчићи	Бањани
Остра	Папрашиште	Верчани
Трепча доњ.	Табановић	Синошевићи
Мојсиње	Гучаљ	Рујчићи
Трепча горњ.	Јеленор	Калиманићи
Пријељина	Врчани	Накучани
Балуча	Прањани	Шилопое
Прислоница	Срезојевци	Давидовац

Рељинци	Липље	Сврчковци
Заграђе	Берисава	Црнука доњ.
Мушањ	Шуци	Црнука горњ.
Крива река	Смрдљиковац	Љушовница
Церова	Моравци	Каменица
Болковци	Каланевци	Кнежевац
Лалинци	Босуша	Грабовица
Папрашња	Живковци	Луњевица
Шпавица	Гуришевци	Неваде
Угриновци	Јарменовци	Јабланица
Ивановци	Блазнава	Клапичево
Трудель	Спргари	Таково
Пољанице	Бушинци	Семедраж
Козель	Мајдан	Шарани
Драгель	Велеријеч	Брусница.

ж) Навја Крагујевачка.

(кн. Лепеница)	Домуз-пошок	Бошњаци
Сушица	Турчин	Лукања
Благаја	Доброводица	Сараново
Теферич	Градац	Јарушице доњ.
Илијне воде	Бадњевац	Губеревац
Трмбаси	Прњавор Грч.	Сепци
Мечковац	Жировница	Чумић
Марчић	Ресник	Лужнице
Јовановац	Никшић	Трнава
Букоровац	Цветојевац	Свешлић
Корман	Пешровац	Павловац
Бошуње	Крчмари горњ.	Јунковац
Комарице доњ.	Крчмари доњ.	Жабар
Комарице гор.	Сапиће	Горович
Ловци	Рача доњ.	Шуме
Брзан	Рача горњ.	Рашари
Кијево	Вишевац	Бујковац

Јагњило *)	Влокча	Врбава доњ.
Рајковац	Копражи	Коњуша
Рабровац	Шен велики	Врбава горњ.
Загорица	Врбица	Брестовац
Јарушице гор.	(кн. Г р у ж а)	Липовац
(кн. Јасеница)	Грбице доњ.	Опланићи
Белосавци	Манић	Топоница
Стојник	Поскурице	Гривац
Орашац	Церовац	Борач
Копљаре	Шљивовац	Јешевац
Буковик	Десимировац	Бачевица
Врбица	Дивостини	Жуње
Јеловик	Прњавор Драч.	Прешоке
Гараши	Дреновац	Радмиловић
Вукосавци	Драча	Гунцаши
Трешњевица г.	Пчелице	Рашковић
Трешњевица д.	Забојница	Кнић
Војковци	Вучковица	Драгушица
Шаторња д.	Кикојевац	Брњица
Шаторња г.	Куплово	Грабовац
Брезовац	Рогојевац	Лесковац
Бања	Љуљаци	Пасјевић
Липовац	Добрача	Губеревац
Винча	Појазитово	Вишковац
Пласковац	Угљаревац	Печеног
Маслашево	Рамаћа	Милаковац
Божурња	Паштрма	Милавчић
Топола	Бело поље	Чукојевац
Овсишше	Прњавор Брач.	Витановац

*) Овђе је негђе заселак Дрвенглаве, који се данас зове Марковци, ње је умрбо Високи Стефан (син кнеза Лазара).

Лешчево	Сибница	Вињиште
Лозна	Врбета	Голочело
Сшубаљ	Дрлупе	Корићани
Угљарево	Липница	Ердеч
Годачица	Честини	Грошница
Раваница	Белосаве	Белошевац
Гледик	Љубик	Баљковац.
Закута	Драгобраћа	
Петропоље	Бурисело	

з) Наија Јагодиска.

(к. Темник)	Бачина	Крушевица м.
Буковча	Орашје	Крчин доњи
Рибник	Избеница	Крчин горњи
Ланиште	Церница	Толевац
Копривница	Залагајевац	Пајковац
Рибари	Парцани	Секурич
Пањевац	Братари	Драгошевац
Праћина	Крвавице	Беочићи
Ракипова	Шашиловац	Прњавор
Мијаптовац	Падеш	Главинци
Јоовац горњ.	Глобаре	Колари
Мајур	Јасива	Бресје
Остриковац	Кованлук	(к. Левач)
Рашевица	Соње	Вишорача
Прешњевица	Шанац	Вољавча
Дворица	Крушевица	Трнава
Попочац	Кукљини	Штипље доњ.
Својново	Бела вода	Штипље горњ.
Прњавор	Коњуси	Врањевац
Обреж	Комарани	Рачник горњ.
Кашун	Лазаровац	рачник доњ.
Барварин	Брајковац	Деонице
Маскаре	Каменари	Свиоковац
Бошњани	Карановац	Каленовац

Црича	Брајиновац	Рајинац
Међуреч	Вољујак	Жупањевац
Лозовик	Пуљци	Надрле
Драгоцвет	Лепојевићи	Сибница
Шантаровац	Калудра	Богалници
Шуљковац	Опараке	Силевница
Ковачевац	Полња	Превеш
Бунари	Дренова мала	Прњавор Кал.
Белица	Сугубина	Дубач горњ.
Врба	Милушовац	Баре
Мишевић	Спрагаре	Рековац
Цикоше	Дренова велик.	Мотрићи
Урсум	Поњак	Комарани
Лукари	Медвеђа	Крушевица
Ломница	Мијанловац	Рапковић
Слапина	Грабовац	Пчелице
Лоћике	Богдање	Дулене
Медојевац	Планиница	Доброселица
Топола	Прњавор Љуб.	Сабанша горњ.
Рабеновац	Лободер	Бајчетина
Вукмановац	Дубач доњи	Сабанша доњ.
Течићи	Малешево	Сугубина.
Кавадар	Риљац	
Белушићи	Божуровац	

и) Напја Грочанска.

Кораћица	Буринци	Пударци
Пружашовац	Влашка	Камендол
Међулужје	Бабе	Липе
Амерић	Ропчево	Умчари
Неменикуће	Поповић	Бегалнице
Иванча велика	Парцани	Завлопача
Шепшин	Пожаревац	Ришопек
Младеновац	Сенова	Болеч
Рајковац	Дражањ	Винча

Миријево	Лештани	Пиносава
Вишњица	Мегаре	Бели поток
Белико село	Топчидер	Раковица
Сланци	Калуђерица	Зуце
Мокри луг	Ресник	Рипањ
Кумодраж	Јанци	Иванча мал.
Башче	Бање	Врчиј.
Клименша	Прњавор Рак.	
Ново село	Рушањ	

ј) Наија Смедеревска.

Удовице	Шапроња	Трновча
Петријево	Водице	Логовик
Сеона	Мраморац	Сараорци
Ландол	Башии	Голобок
Колари	Кошарња	Лугавчина
Друговац	Ракинац	Осипаоница
Бишинац	Златарић	Скобаљ
Орашје	Лапова	Коњска
Биновац	Марковац	Крсна мала
Селевац	Аџибеговац	Церје
Крсна велика	Плана велика	Вранови
Дубона	Орашје	Врбовац
Ковачевац	Крушева	Бучак
Кусадак	Плана мала	Радинци
Азања	Крњево	Липе
Глибовац	Баре	Кулч
Церовац	Милошеви	Шалинци.

к) Наија Тупријска.

Јовац	Жировница	Иванковац
Рамново	Башинац	Бигреница
Сињи вир	Стубица	Паљани
Врччани	Сење	Кованица

Ресавица горњ.	Прошинац	Влашка
Језеро	Бобова	Супска
Ресавица доњ.	Витежево	Крушар
Жидиље	Дубница	Исакова
Спењевац	Свилаенац	Мућава
Двориште	Бусари	Вирине
Јеловац	Луковица	Белајке
Спрмоспењ	Црквенац	Војник
Пањевац	Дубље	Балаенац
Липовица	Гложани	Трућевац
Сладаја	Злапенац	Витанци
Милива	Брестје	Богава
Ломница	Војска	Медвеђа
Буковац	Радашин	Поповићи вел.
Грабовица	Дубока	Брештово
Плажане	Рајвинац	Тропоње
Суботица	Гладна	Јасеново
Роанда	Глоговац	Грабовац
Купиновац	Поповићи м.	Ђириковац
Седларе	Дражмировац	Врлан.

а) Наија Пожаревачка.

Брес	Пругово	Жабари
Петка	Крављи до	Породни
Кленовник	Пољана	Чепереже
Ђириковац	Прџово	Брзоводе
Лешниковац	Полашна	Сибница
Дубравица	Влашки до	Бошњак
Батовац	Тићевац	Лопушник
Брежани	Ђурчијево	Добрња
Драговац	Миријево	Арнаутпошок
Живица	Ракинац	Кочетин
Бурјан	Ливадица	Орљево
Лучице	Ореовица	Забрђе
Поповац	Глоговац	Панково

Свињарево	Лаоле мале	(кн. Звижд)
Велико село	Ждрело	Нересница
Топоница	Лесковац	Дубока
Врбница	Каменово	Вољуја
Шљивовац	Свиње	Буковска
Салаковац	Кисаница	Крушевица
Црнићи вел.	Шетоња	Кучаина
Трњане	Крвије	Церовица
Братинци	Лаоле вел.	Каона
Набрђе	Буровац	Церемошна
Божевац	Орешковица	Ракова бара
Црнићи мали	Табановац	Турија
Батуша	Вошановац	Добра
Каљиште	Злапово	Брњица
Шапине	Везичево	(кн. Речка)
Забрега	Босур	Воилово
Кула	Бовдин	Малешево
Кобиље	(кн. Омолџе)	Усје
Спаричина	Креполин	Кудреи
Аљидово	Брезница	Житковица
Намаспирица	Сига	Голубац
Прљенци	Крупаја	Кривача
Дубочка	Близнак	Снегопин
Прибић	Магудица	Двориште
Триовче	Медвеђе	Сладинци
Спарчево	Јошаница	Радашевац
Рашанци	Рибари	Пожежена
Рановац	Изворица	Винци
Претрже	Буковац	Бикопинци
Слана	Осаоница	Крушевица
Кладурово	Лазница	Пониква
Мелница	Јасикова	Барич
Вишовница	Милашовац	Бркиње
Бисприца	Суодол	Миљевић
Спамница	Жагубица	Мрčkовац
Радуловац		Душманић

Српци	Печаница	Кличевац
Вуковићи	Градиште м.	Речица
Лешница	Камијево	Миловац
Зеленик	Шуванџи	Курјаче
(кн. П е к)	Влашки до	Маријање
Мустапић	Кусић	Нимник
Мишљановац :	Триброде	Раоница
Сена :	Градиште вел.	Сираково
Бресница мала	(кн. С п и г)	Баре
Макци	Тополовник	Барање
Дољашница	Кумани	Касидол
Бресница вел.	Бураково	Смољинац
Раброво	Десина	Брадарица
Клење	Кисиљево	Мајуревци
Чешљева бара	Бискупље	Бубушници
Гарево	Поповац	Костолоац
Средњево	Оспрово	Дрмна.
Љубиње	Запоње	

У Бијоградском пашалуку још остају села најје Поречке, који онда нијесу имали у Крагујевцу. Изван Бијоградског пашалука истина да имам из многи најја по неколико имена од села; но будући да ји немам свију, зато ћу ји засад оставити, само ћу још овђе додати Јадранска, која су ми сва позната. Ево ји: (уз Јадар с десне стране) Добрић доњи, Добрић горњи, Брадићи, Чиплук, Велико село, Бегова Љешница, Јошева,

Тробосиље, Милана, Текериш, Јаребице, Бадања, (низ Јадар с лијеве стране) Сипуља, Шурице, Цикоте, Каменица, Брезјаци, Слапина, Ступница, Кореништа, Прњавор Троношки, Тршић, Неђељице горње, Неђељице доње, Грчара горња, Грчара доња, Руњани, Клупци, Козјак горњи, Козјак доњи, Липница, Запруђе, Острво, Кривића ада.

II. ОПИСАНИЈЕ НАРОДА.

1.

Преглед старе историје.

Из старе историје народа Српскога за сад ћемо напоменути само узгред, да би се нова боље могла разумјети: 1) Да су Срби или Србљи под овим именом за цијело познати у Европи од VI. вијека. 2) Да су од тога времена по свему старом Илирју (данашњој Србији, Босни, Ерцеговини, Црној гори, Бани Которској, Далмацији, Рватској и Славонији) имали различне своје државе, којије су се поглавари називали жупани. Они су из почетка час Грцима (по уговору) помагали против Авара и други народа, и плаћали им по нешто на

годину; час ударали на саме Грке и били се с њима. 3) Да се око половине XII. вијена између свију ондашњи жупана подигнуло у данашњој Србији краљевско племе Немањича, које се са свим опште од Грка, и из којег је до конца XIV. вијена било осам самодржавни краљева и два цара, који су се са свима ондашњим Европејским краљевима и царевима удадбама и женидбама пријатељили. Стефан Душан, I. цар Српски, осим многи други земаља узме од Грка сву Македонију осим Солуна, Тесалију до Негропонта, Епологију, Акарнанију, Епир и Арнаушску, и назове се царем Српским, Грчким, Бугарским и Арнаушким. Он раширено а неуврђено царство Српско (којег су границе биле Адријатичко и црно море, Дунаво и Архипелаг) раздијели на војводе и на кнезове, које његов осамнаестолетни син и насљедник Урош не буде кадар под уздом држати, него остану сваки по себи, и још Вукашин, најсилнији између њи, убије и њега, и сам постане краљем. У том Турци, које су Грци прогнав Срба били дозвали у Европу, навале на Српско, домашњим неслогама раздршо царство. Кад Вукашин бранећи од Турака своје краљевство изгуби и живоп, онда спуци на

пријестол Српски кнез Лазар, који 1389. године 15. Јунија на пољу Косову заврши Српско самодржавно царство и краљевство и кнештво. По смрти Лазаревој постане Српско деспотство под Турским везиром; но и њега Турци наскоро прећерају из Србије у Сријем, а онђе се по том и запамани. И тако Турци мало помало, које с помоћу сами Српски неслога, које с помоћу ондашњег времена немарности и око закона свађа околних хришћански држава, са свим обладају свом Србијом и Босном и Ерцеговином; и из саме Србије одведу више од 200,000 душа у ропство; а камо из Босне и из Ерцеговине! С царством и с господством народ Српски у оним земљама погуби и све старе (племенице) фамилије своје: неки изгину у бојевима, неке Турци онако побију и жене им и ђецу поробе; неки се у невољи испурче, особито по Босни; неки побјегну у друге државе, особито у Маџарску; а који остану онамо, они посакривају своја имена, и помијешају се међу прослаке и сиромасе.

Од како су Турци дошли у Србију, једнако су њекоји знашнији људи пребјегавали с браћом својом преко Саве и преко Дунава; а 1690 године Арсеније III. Чарнојевић, патријар Српски, на позивање кесара Лео-

погда I. побуни народ Српски против Турака, и у један пун преведе у Маџарску 37,000 фамилија, и насели Србе чак до више Будима. Године 1737 патријар Арсеније IV. Јановић на позивање ћесара Карла VI. подигне опет народ Српски да бјежи у Маџарску, но Турци опазивши зарана, више народа побију и поробе, него што с њим пребјегне на ову страну (сам је патријар казивао, да је у Карловцима сиио уочи Божића, како је Бог од њега искао одговор за 80,000 душа, које су њега ради изгинуле!).

Прем да су Срби, и ови одовуд и они одонуд, као зид између царства Аустријскога и Турскога, у свакоме Аустријском крају с Турцима највише гинули и робљени и свакојако пропадали, опет ји и данас има око пет милиона душа. Од ови пет милиона може се од прилике узети, да су три милиона закона Грчкога, то јест: један милион у свој Србији, један милион у Маџарској и у Аустријској војничкој граници, један милион у Босни, Ерцеговини, Црној гори, Боки Которској и Далмацији; а од она друга два милиона двије трећине закона Турскога у Босни, а једна трећина закона Римскога у Славонији, Рватској, Далмацији и Босни. Само прва три милиона зову се Срби или

Србљи, а ови други не; него они Турскога закона зову се Турци (прем да Турски говориши не зна ни од иљаде један), а Римског закона зову се или по предјелима, н. п. Славонци, Далматинци, Илирци, Дубровничани; или, као што ји обично ови други зову, Шокци или (у Бачкој) Буњевци.

2.

Турско господарство над Србима.

У царству Турскоме когођ вјерује свеца Муамеда, он се зове, и јест, Турчин; а ко није Турчин, он је раја (т. ј. Турски подајник). Истина да је сваки Турчин у свом царству племић (немеш), али се опет може рећи, да су земаљски прави племићи спаије, под којима је сва Србија, осим нешто царски села, која се зову мукада или јемилук. У Србији су спаије, које су понајвише бегови из Босне и из Ерцеговине — спари Србљи, од који су многи и у Турској вјери сачували своја стара презимена до данас, н. п. Љубовићи, Соколовићи, Виданћи, Рашчићи, Бранковићи, Филиповићи, Бурђевићи; а и од Турски имена презимена понајвише им се свршу-

ју на ић, н. п. Бегзидић, Шанипашић, Ченгић и ш. д. — од свију остали Турака најбољи људи за народ. Ниши они имају по селима своји кућа, ни намјесника; ниши је обичај, да им се што ради. Кад буде у јесен, спаија дође сам, или пошаље кога, ако живи далеко, те покупи главницу и десетак, који су му људи дужни одијешти кући, ако га онђе не прода или му га они не опкупе. Спаија узима главницу само од ожењени људи, па и то није свуда једнака, ниши је одређена, јер се у њу ђешто рачуни и десетак које ода шпа, н. п. од вина, од кошница и ш. д. Многе спаије, особито које су на далеко, погоде са сељацима, те им плаћају на годину од ожењене главе у име свега; шако ја знам, да су ђекоја села до 1804 године плаћала спаији по 10 гроша (као што су онда били грошеви 6 фор. и 40 кр., а као што су сад једва 2 фор. у сребру) од ожењене главе, па више нишпа. Како спаија нема у селу своје куће, он, кад дође у село, одјаше, ђе зна да је најбоља кућа, па га све село рани док је онђе. Спаија је дужан своје сељаке браниши од сваке биједе и неправде, и то они свагда радо чине, особито који су знатнији. Рашковићи су, као Срби, у Староме влау имали спаилук до го-

дине 1805., па га онда некаком Турчину дали у залогу; може бити, да би се онамо и Ерцеговини још који ће нашао, који је коју кућу задржао од старине; али у Бијоградском пашалуку Србина спаије нема ни једнога, ниши ришћанин данас у Турској може поспати спаија.

Спаије су дакле у Србији смиље и бо-сиље; али ђекоја села имају другу биједу, ш. ј. чиплауксаибије, који узимају девешо. Које село има само спаију, онђе сељаци кажу, да је земља њиова, а спаијно је само десето од онога, што они ураде; али ђе је чиплауксаибија, онђе он каже, да је земља његова, па не само што узима девешо од свакога усјева, него му још људи морају радити (од прије обично у неђељу, али позније и у друге дане, кад му што запреба), а ђекоји начини и кућу у селу, или онако на досаду људма не избива из села. По својприлици ђекоја су се села још од старине, Бог зна у каквим несрећним догађајима, морала почишати; али су од посљедњег Турскога и Аустријског рата баше (јањичари) биле гошове: сву Србију почишале на силу: ђекоји су се намешнули селима без и каке плаше и погодбе, и казали: ја сам вам чиплауксаибија; а ђекоји, који су то као правим пу-

тем ћели утврдиши и за у напредак, везали су људе и шукли нагонећи и, да им своју земљу продаду (пошто они — Турци — оће). Ласно је знаши, да спанја мрзи на чиплауксаибију, који се и код правога царског суда држи за неправедног господара. У Бијоградском пашалуку сад се (особито од године 1815.) ни један чиплауксаибија не смије ни показати.

Како испод самога спанје, тако и испод чиплауксаибије, сваки се човек може преселити из једнога села (или наије) у друго, кадгођ намисли, не јављајући се ни ономе спанји од куда полази, ни оном ње долази. Своју дојакошњу земљу може продати, кућу шакођер, или поквариши, а волњаке и винограде може долазити те брати, па спанји давати десетак; а онамо, ње долази, може кућу на пуштом мјесту начинити, и крчити себи њиве и ливаде, и садити винограде и волњаке, ње оће.

Осим спанјскога десетка и главнице раја даје Турцима још царев а рач (царску главницу) и порезу. А рач је у Србији и у Босни по 112 пара, и с којекаким прошковима изиђе на 3 гроша, од сваке мушке главе од 7 година пак до саме старости. Пореза се обично даје два пута у години, ш. ј. о Ђурђеву дне и о Митрову дне; у њој

се дају новци за пашу, и за остале све најсве
ске трошкове, н. п. што се по нешто даје
кнезовима, што се плаћају пандури, ако је
какав паша, или други ко, кроз нају про-
шао и дочекиван био и ш. д. Зато пореза ни-
је свагда једнака као арач, него је кад мања,
кад већа. Још се плаћа на козе и на овце
и б у к, по пару или по двије од главе. Ко
сије д у в а н, мора плаћити на њега по не-
што ђ у м р у к а. Све ове дације кад се ску-
пе у једно, мање долази на човека, него и у
какој Европејској држави. Али су онамо дру-
га зла, којима у Европејским државама нема
ни спомена, ш. ј. г л о б е. Кад ко убије чове-
ка, онамо се слабо тражи крвник, него се
ниште к р в н и н а (најмање 1000 гроша); па се
крвнина не плаћа само кад ко убије кога, не-
го и кад човек падне с дрвета или с коња,
те се убије, или се утопи у воду, или умре
од зиме, или му макар шта било, само кад
се нађе мртав. Такови се човек не смије са-
раниши, док не дођу Турци, да га чине Ђ е ш
(да га виде), за који особито ваља плаћити.
Крвнину по старом обичају плаћа само оно
село, ђе се крв учини, или на којег се зем-
љи мртво тело нађе; али је у новија време-
на (да би више изнијела) ударана и на сва о-
колна села, које се зове ц и в а р. Крвник, у-

чинивши крв, побјегне у другу наију, или се
ће ближе сакрије, а пошто се крвинна плаши и
мало се позаборави, само гледа, да се поми-
ри с родом убијенога, па се онда врати кући
слободно. Од крвине ни мало није мања гло-
ба, кад се догоди, да ћевојка роди дијете,
које се срећом ријетко догађа (ова је глоба
по свој прилици зашто постала, што се шака
ћеца понајвише мршва налазе; али се посл-
је није питало, јели дијете живо или мршво).
Ово су обичне опште глобе; а случајним
за б и је де на јединствене људе (н. п. да је
који што рекао против Турака и ш. д.), осо-
бито за које се зна, да имају новаца, нема
ни броја.

У пашалуку је највећи заповједник и у-
правитељ паша од шри шуга (учшугли-
ја), који се зове и везир. Под оваким па-
шом има ћешно по неколико паша по од два
шуга, као н. п. што је под Босанским Звор-
нички, Сребрнички, Гораждски, Ско-
паљски и Новопазарски. Учшуглија па-
ша, као намјесник царев, има власи у па-
шалуку своје погубити свакога човека, и
Турчина и рајешина, не бојећи се, да ће му
се кад одговор искази, зашто је то учи-
нио. Послије њега највећи је његов Ћаја, ко-
ји понајвише има два шуга, и зашто се зове

Ћаја - паша (ако ли нема шугова, онда се зове Ћаја - бег); а од овога је још много мањи азнадар. Пашини су момци (Zeibgarde) делије, све коњници с дугачким калпацима, којије се поглавица зове делибаша; слуге су му кавазни и чауши; а сви његови људи зову се пашајлије или пашалије. Кад паша своје људе пошаље у другу варош или буд у земљу, да кога доведу на суд, они се зову бумбаширни; а пашина написана заповијест или уредба зове се буруншија. Паша једнако сједи у ономе граду, ђе му је столица (н. п. Босански у Травнику, а Бијоградски у Бијограду), а нема обичаја, да иде по пашалуку, да види, како је и шта се ради. Паше се постављају у Цариграду, куда они, осим онога, што је одређено у царску азму, морају небројене новце да шаљу министрима и другој којекакој господи; зато је њиов највећи посао, да скупе доста новаца. Бијоградски паша осим арача, пореза и чибука, добија много и од ђумрука на Сави и на Дунаву; а и од глоба добија сваки паша много, јер који је зао и среброљубив, као што су понајвише, он глоби и Турке и рају једнако, и још Турке по на једнога више, јер су богашији. Полишика Турскога двора слабо допушта, да један паша дуго сједи на једном

пашалуку, него ји често мијењају. А много-
ме (кад што скриви или га облажу неприја-
тељи) и главу однесу у Цариград, да ни сам
не зна, зашто. Паше су тако вјерне своме
цару, да су међу њима врло ријетки, који
би свој живот бранили против царске воље и
заповијести; а може бити, да се у 1000 не
би један нашао, који не би волио од свога
цара умријети, него у риханској земљи жи-
вити.

У свакој наји у главној вароши сједи
кадија и муселим. Кадија суди по алку-
рану, а муселим (који се зове и војвода)
зашвора људе, и извршује оно, што кадија
пресуди. Ни један од ове двојице нема плаше
од царства, него још они морају да закупљу-
ју ова њихова господства. Тако они живе нај-
више од глоба и од миша; зато морају
желити, да има криви људи и шужби што
више. Кад кадија ође кога из села да дозове
к себи, он по кадинцу пошаље мурасе-
лу по њега. Ко не ћедне с кадинцем доћи
кадији, он је одметник, и нема му другог
спасенија, него бјежати у ајдуке; а ко дође,
он, осим свега осталог, ваља кадинцу да
плаши ајактерију (као попушнину). По пра-
ву ваљало би, да муселим не чини ни ком
ништа без кадије; но будући да је кадија

само учен човек, доста пуша и издалека откуда, а муселими све војници и пашини љубимци, којима паша за заслуге та мјеста даје; зато они слабо и маре за кадију, него чине сами, што им је воља, а особито кад су у земљи ваке буне и немири.

У Србији Турци, као господа, сједе само по градовима и по варошима. Они, као племићи у своме царству, не плаћају никакве дације (ни арача, ни порезе, ни чибука), осим што држе по варошима мезулане (поште за царске пашаре), које обично сваке године у почетку мјесеца Марта јавно закупују они, који се подваше, да ји најјефтиније држе. Ако ће сједе на спанјској земљи, као по мањим варошима и по паланкама, онда морају и спанји да дају десетак или да му плаћају. Кад се у вароши учини брв, и они морају крвинну плаћаши. По мањим варошицама и по паланкама и од њићкоји, особито Бошњаци (Срби закона Турскога) раде земљу и држе споку; али по градовима и по већим варошима слабо; него господа и поред њи многе беспослице живе од раје (и. п. спанје, чиплувсаибије, различни чиновници, и слуге свију ови), а остали тргују и раде различне занаше. Но они имају и занаша господски, које само Турчин смије

радиши, и. п. Србни не може бити на лбан-
ша (што пошкива коње), ни табак (Şakvet),
ни Сарач (Şirket), ни казас (гомбар); меш-
во и берберин и папуџија. Осим ови занат-
ли, које раји није слободно радиши, од њи-
ма и шерџија, шуфекчија, кујунџи-
ја, и јекмекчија (љобара); али ћурчија
не ће да буде ни један. Само Турчин Турчи-
ну назива селам (поздрав кад се састану);
да од раје ко Турчину селам назове, одма би
га погубили, ако се не би ћео пошурчиши; а
да не би Турчин у томе погријешно, ваља
да се по аљинама познаје, ко је раја, ко ли је
Турчин. Зато раја не само не смије носити
зелене боје, него ни онако лијепи аљи-
на, као што су у Турака, и. п. шалова
око главе, шова, долама, особито ве-
зени сребром или златом. На неким мје-
спима раји није слободно носити ни црв-
ни фесова, ни јеменија; у Цариграду само бе-
раплије смију носити жуће местве и па-
пуче. Тако се раји не пристоји имати ни ли-
јепу кућу, као што је Турска, или још леп-
шу; ни добра и лијепа коња; и сами при-
родни дарови, и. п. лијепо лице, велики
лијепи бркови, не гледају се радо у раје.
Сабље раји ништо није слободно носити;
и што љи и дуге пушке и велики ножеви ис-

пина допуштају се, само да нијесу оковани сребром или онако лијепи и наочисти као у Турака; али опет кад се дође у град или у варош, или се у селу изиђе пред господу Турску, ваља дугу пушку и велики нож оставити, а пиштоље за леђа гурнути или гуњем заклатити. Не само кад поље какав Турски поглавица или занковац иде соваком, раја мора да устаје на ноге; него и најгорему Турчину раја мора с пута сврнути, макар у благо до кољена. Не само што раја не смије кроз град ни кроз варош јавити, него и у пољу кад сретне Турчина, ваља да сјаше, или да пица, јели слободно јавити (на тако питање ће који одговори: „јави, море“; а ће који: „сјави, крсте! закон ти“—). Сваки Турчин смије ришћанину поговати и оца и мајку, и вјеру и душу, и крст и пошт; а ришћанин Турчину не смије по ни једно за главу. Кад какав, поље ођевен, Турчин у вароши, или ће му драго, одјаше коња, он првога Србина, ког види, зове, шему да коња да вода; шако господа Турска узимају са совака Србе за различне послуге, и. п. да шукувају, да доносе воду, да сијеку дрва и ш. д. Истина да сваки Турчин свагда не смије Србина убити јавно; али ударити чибукот или штапом, шоме суда нема, као ни поговати. Кад је раш, Турци, истина, раје не зову

на војску, него сами бране своју царевину и вјеру; али раја мора да ји рани куд пролазе и ђе се налазе, пушове и градове да гради и поправља, и да вуче шопове и џебану. Ако се ко од раје пошурчи, одма има сва права као и оспали Турци; и не само што га не ће нико прекорити пређашњом вјером, него ће га још сваки радије помоћи него рођенога Турчина; зато је пешко наћи пошурчењака да зло живи, а много ји има паша и везира. Да су пошурчењаци гори за рају од прави Турака, то се зна: „Нема Турчина без пошурчењака“ (ово се може рећи и за Бошњаке према Османлија — прави Турака).

3.

Ајдуци.

Имајући Турци над Србима шаку власти, и шака права, наравно је, да се Срби морају старати, колико је могуће мање да се мијешају с њима. Зато Срби не само што не живе по градовима и по варошима, него не живе радо ни близу овије, а још мање по великим друмовима, куда Турци често пролазе; него се најрадије завлаче по шумама и по брдима и попоцима, куда се често куће примичу за шумом; а у градове и у вароши

не иду радо без особитога посла или невоље. Тако има матори људи, који никада нијесу били у граду ни у вароши. А Турци беспослени, срећом, особито у мирно доба, слабо се скитају по селима, једно што им паша, особито на пужбе кнезовске и спајнске, забрањује, да ји се по много скита и рају узнемирује; а друго, што по један и по два и по три баш и не смију од Срба, јер каквогђ што Турци држе, да Србина није гријота убити, тако исто и Срби понајвише мисле за њи; и тако многога, који се беспослен скита по селима и људима досађује, нестане, па ако га саврију, ником ништа, ако ли му се ствр пронађе, а оно се плати крвином, па мир.

Турско владање и суд, и њеново поступање с рајом, највећи је узрок, што у Србији, као и у Босни и Ерцеговини и у свој Турској, има много ајдука. Кад човек зна, да га суд и закон не чува од силе и од неправде, он мора сам да се чува и себи правицу да тражи. Србин само удаљен од Турчина може мирно живити као слободан човек; али сваки свагда не може бити од њега удаљен. Када је, да сваки, по кога кадија пошаље мураселу, мора ићи у варош, ако ли који не смједне опићи, онда му нема другог спасења, него са живошом бјежати у шуму; на

Ћекога узму Турци за штогођ зуб, пак мора да бјежи у шуму, да га не убију; многоме Турци општу штогођ, или му учине каку другу неправду, па опиде у ајдуке, да се освети; а многи опиде у ајдуке, само да се наноси лијепи аљина и оружја по својој вољи. Зато су онамо ајдуци понајвише најодличнији људи, и сви се држе више за јунаке, него за рђаве људе. Бајо Пивљанин и Лимуни могу се у Српском језику назвати ајдуци, али би им Нијемац прије могао казати, да су *Helden* (јунаци) него *Müßet*. Они су имали по сто и више друга, с којима су љепи чеповали по Босни и по Ерцеговини, а зимовали су по градовима у приморју Адријатичком. Такви су ајдуци највише поштали (од први племића), како су Турци са свим обладали Србијом и Босном и Ерцеговином, а особито у XVI. и XVII. вијеку, пак су чували Млетачко приморје од Турака, н. п. Јанковић Стојан, Сељанин Иво, Смиљанић Илија, Иво Голошрб, Комнен Барјакшар, и други многи, којима се имена славе у народним пјесмама нашим. Од свију ови може биши да је најстарији Старица Новак. У Босни, у гори Романији, има више пушта и данас Новакова спијена, за коју се приповиједа, да је Новак под своју старост у

њој живио, а на пушту држао прострпу кабаницу и поред ње сабљу ударену у земљу, те су пушници по својој вољи бацали поштогођ на кабаницу.

Прем да многи људи не иду у ајдуке, да чине зло (ш. ј. да крвијене и да убијају), него само да сачувају свој живот, или да се коме зашто освете, или да живе слободно; али кад се већ човек (особито прост) отпади од обичнога друштва љуцкога, он послан је, један поред другога, почне сва зла чинити. Но опет се и данас ајдуку чини највећа срамота и псовка, кад му се рече, да је лопов и пржибаба. Прави ајдук никад неће убити човека, који му ништа не чини, већ ако да га наметне какав пријатељ или јатак; њему се чини срамота, од сиромаша човека опетити што друго, осим лијепа оружја; али трговце по пушту дочекивати и ударити на куће богати људи, (веле да) није срамота. Стари су ајдуци најрадије дочекивали, кад се вуд шаљу царски новци, али сад то слабо чине, будући да народ за то опет мора да страда и да плаћа, и послан је њи да гони. Кад ајдуци ударе коме на кућу, па не нађу новаца, они га онда уцијене, па му одведу сина или брата, и воде га са собом, докле им гођ он не донесе уцјену.

Ајдуци посте и моле се Богу као и остали људи; а особито се чувају од женскиња. Да се дозна за каквога, да се мијеша са женскињем, онога би друштво његово убило, јер кажу, да би с такога сви морали бити несрећни. Данас ајдука највише по 10 — 12 иде заједно; и макар ји само два или три била, опет се зна, које им је арамбаша (старјешина). Они свуда, докле гођ иду, имају своје јапаке, којима долазе, те се ране и дају којешта на оставу. Кад дође зима, онда се обично разиђу по зимовницима, понајвише јапаџима, па се начине као слуге; а кад закућа кукавица и гора се стане зелениши, онда сваки иде на рочиште. Да се догоди, да ко ајдука на вјери убије или изда, пешко ономе од ајдука! Не само друштво онога, него и други гледају да га покају макар и послѣ педесет година. У свакој кнежини има по неколико пандура, обично Срба, а ђешто измијешани с Турцима, који ћерају ајдуке; а кашто, кад се ајдука појави много, и стану често убијати и опшмати, подигне се и народ сав у поћеру. Истина да ји једни у друштву ћерају и праже, а код куће ји по зградама и по шумама крију, али се опет догоди, да ји кашто нађу и побју, и главе им пандури однесу Турцима, те се

по градовима на шиљцима метну на бедене; а кога Турци жива у руке докопају, онога (жива) набију на колац. Ајдук се може предаши кадгођ оће, т. ј. он поручи кнезу и кметовима, те му изваде од паше буруншију, па онда изиђе из ајдука, и нико му више не смије поменути за оно, што је коме ошео или кога убио. Така се предаја често догађа. Кашто кнез и кметови зову ајдуке на предају. Предани ајдуци понајвише бивају послане пандури, једно што су се отпанили од кућевнога посла, па ји мрзи радиши, а друго, што они најбоље знаду ајдучке прагове. Што су гођ Турци бољи и мање зулума, то је мање ајдука; а што су гођ Турци гори, то је више ајдука. Кад се ајдуци врло умложе, а народ не може да ји преда или побије, онда изиђу Турци на тефшиш, т. ј. изиђу у народ, па затвором, бојем и глобама нагоне кметове и родбину ајдучку, да се праже ајдучки јатаци и да се вапају ајдуци. Тефшиши обично бивају послане ратова.

И у Турака има ајдука, који се обично зову кесеџије; но они иду на коњма, и не врију се тако као Српски. Кесеџије су се послане последњегу Њемачкога и Турског рата у Македонвији биле умложиле на илде; и

будући да ји је из почетка највише било из вароши Крце, зато се прозову Крцалије. Они су ишли јавно на стопине заједно, па нијесу уцјењивали људе, него чиставе вароши, а које им нијесу ћеле или могле уцјене плаћати, оне су палили и арали, као што су попалили и раселили знатну Цинцарску варош Воєкополе. Они су између себе највише говорили Турски и Арнаушки; али су у друштво своје примали људе од свакога народа и закона, и будући да су слабо држали и какав закон, зато се није ни знало, који је ког закона. Сви су имали добре и накићене коње. Носили су обично плавешне шалваре и крапке, златом извезене, копоране и ћечерме, а око главе шарене свилене шалове; оружје им је било оковано у сребро и у злато; осим пиштоља, ножева и сабаља, носили су сви дугачке пушке, крцалијке, које су се кундаком и осталом оправом разликовале од остали пушака. Они су водили са собом и младе робиње, које су се звале Ђувендије; оне су им у вријеме боја, у мушке аљине обучене, држале коње, а на беспослици играле уз шамбуре. Крцалије су се послаје и најимале, те војевале, коме је пребало: кад су се, н. п. између себе ће завадиле двије вароши, или двије паше,

или два рођена брата, они су помагали ономе, који је боље плаћао. С њима је Пасманџија разбио царску војску. Њнове су највеће поглавице биле бимбаше, које су имале под собом по неколико буљубаша. Најзнатније су им бимбаше биле: Аџи-Манов, Дели-Кадрија, Кара-Фејзија и Гушанџ-Алија. Прошаваши Српски и Руски раш умалио ји је, и гошова испријебио са свим.

4.

Кнезови и кметови.

Како гођ што у свакој наји у главној вароши има кадија и муселим, шако у свакој кнежини има обор-кнез, а у сваком селу по неколика кмета и сеоски кнез. Обор-кнезови су ошаци од стари Српски кнезова (Zitstern); но кад су Турци послаје и сеоске старјешине назвали кнезовима, онда они за разлику од овије назову се обор-кнезови, од Њемачкога Збег-кнез, а по Турски баш-кнез (главни кнез). Кнеза сеоскога поставља село, и избацује, кад му је воља; а обор-кнезови су били пошврђени царским берашима од кољена на вољено с правама берашлијским. Не

само кад такови обор - кнез умре својом смршци, него и кад га Турци посијеку (за каку кривицу или за биједу), његов син или брат (ако нема сина) постане на његово мјесто. Но и такови су кнезови у Србији, због различних ратова и пребјегавања у Њемачку, мало помало права своја погубили. До нашега времена само су се одржали Карапанцићи и у Крајини Негошинској, који су на годину по нешто плаћали цару, а у осталом они народом доспа кнезовски владали; но сад је већ и Крајина та права своја изгубила, а и фамилија се Карапанцића готово зашла. Тако су и Рашковићи владали у Старом влау до године 1690. У Ерцеговини пак, же се народ због ратова није тако често претресао, има кнезова (који се онамо зову и војводе) с берашима више, и којије фамилије епошине година стоје; али каке особите владе по правама слабо имају, већ ако што који на силу држи. Ја сад не могу управо казати, јели који обор - кнез у пашалуку Бијоградскоме послје мира Аустријског с Турцима (1791.) био прави берашлија; него су извршивали берашлијске службе. Таковог обор - кнеза (који није берашлија) избира понавше кнежина, а и паша може кога ончежити. Истина да се ни такови обор - кнезови

не мијењају без узрока; али се може догодити, особито кад народ скочи на кога.

Обор-кнез је глава од народа из његове кнежине. Штогаођ паша оће да нише од народа и народу да јави, или народ што има од паше да нише, то све бива преко обор-кнезова; кад нови паша дође, они ваља да га дочекају с добро дошао; порезе паша удари на наије, па обор-кнезови између себе разреду на кнежине, а по том сваки обор-кнез у својој кнежини с кмешовима на села, а кмешови са сељацима на људе. Обор-кнезови по том, сами или с Турцима, порезе купе и паши предају. Обор-кнез има по неколико пандура на послугу, у народним пословима. Он кашто и суди људма које за каке сипнице, али ји не може наћерати, да пристану на његов суд. Обор-кнез ваља да је памешан, рјечити и слободан, а уз то још ако је код паше у милости, онда га и Турци сви пошпују и боје га се. Обор-кнез се по одијелу и по домаћем живопу слабо разликује од другога богатог сељака.

Какогаођ што је обор-кнез глава од кнежине, шако су кмешови од села. И они суде сељацима које за што, особито кад се ко дијели, или чија стока попре што коме. Кад кога Турци зашворе, крива или права, они

иду, те се моле за њега, и молба им се понајвише прима: да је ко најкривљи, кад они са селом скоче, избавиће га (плаћивши што гођ према кривци и према кривцу); али кога они одеду, говорећи паши или кадџи: „ми га међу се не ћемо; твој севап, наш цевап, погуби га“, онога већ нема.

5.

Домаћи живот.

Само по нај јужнијим крајевима, и по понајвише по оним мјестима, из који су Срби с патријаром Чарнојевићем и с Јоановићем избјегли, живе и Арнауши (закона Турскога) по селима; а амо доље свуда Турци живе само по градовима и по варошима и паланкама, а Срби сами по селима. У Србији су највећа села око 100 кућа, у њекојим нема ни 20, али ји највише има по од 40 — 60; тако би човек, од прилике, могао узети сва села с једнога на друго по 50 кућа. По равним мјестима, особито по нанји Пожаревачкој и по Мачви, куће су по селима доспа у близу; али су по брдима тако раздалеко, да је њекоје село од 40 кућа веће од Беча: докле гођ допире сеоска земља, дошле су и куће растркане; тако човек може имати ближега ком-

шију из другог села, него из свога. Куће су по равни, особито по голешним мјестима, понајвише рђаве, покривене кровном паклубом; али по брдовитим мјестима има ји добри и тврди: многе су подзидане каменом, а понајвише су покривене даском (шиндром). У много кућа нема собе, него се зими грију код ватре; а двије собе у једној кући нема никакав сељак. Срби живе понајвише у задрузи: у њекојим кућама има по 4 по 5 ожењени људи, а једноглаваца је мало. Коликогођ има у кући ожењени људи, толико око куће има вајаша, па у кући само једу заједно, и спавају у њој бабе и старци; а остали сваки са својом женом и с ђецом спава у своје вајашу, без ватре и љети и зими. Ово ђекоји газдински кућа стоје вајати и остале зграде (н. п. амбари, чардаци, качаре) као мало сеоце. У свакој кући има старјешина, који влада и управља кућом и свим имањем: он наређује ђетиће и момчад, куда ће који ићи, и шта ће радити; он иде Турцима и на све сеоске и наијске саборе и договоре; он, с договором кућана, продаје, што је за продају, и купује, што треба купити; он држи кесу од новаца, и брине се, како ће платити а-роч, порезу и остале дације; кад се моле Богу, он почиње и свршује; кад има у кући ка-

ки гостиију (без који се у великим кућама слабо који дан проведе), он се с њима разговара, и с њима руча и вечера (у великим кућама, ће има много чељади, најприје посшаве старјешини и гостима на једној софри, а на другој ђешћима, и момчадма, која раде у пољу, па онда вечерају жене и ђеца). Старјешина није свагда годинама најстарији у кући: кад ошац остари, он преда старјешинство најпаметнијем у сину (или браћу или синовцу), ако ће бити и најмлађи; ако ли се догоди, да који старјешина не управља добро кућом, онда кућани изберу другога. У задружним кућама свака жена преде, тка, и спрема кошуље за себе и за свога мужа и за ђецу; а јело гошове редом свака по неђељу дана. Кад која шако редује, она се зове редара или редуша. А станалица се одређује за цијело љето, и што понајвише бива старјешинина жена.

Народ Српски нема други људи осим сељака. Оно мало Срба, што живе по варошима, као трговци (готово саме дућаније) и мајстори (понајвише ћурчије, терзије, јекмекчије, пуфевчије, кујунчије), зову се варошани; и будући да се Турски носе и по Турском обичају живе, а уз буне и рашове или се зашворе с Турцима у градове, или с новцима бјеже у Њемачку; зашто они не само

што се не броје међу народ Српски, него ји још народ и презире. Срби, као сељаци, живе само од земље и од стоке. Истина да и међу њима има трговаца, који купе свиње и осталу стоку, као и звјериње, восак, мед, и друге ситнице; али и они на кући живе као и остали сељаци. Од сељака има ковача (који кују и влешљу сикире, мошике и раонике; а кошлове врпе и остале којекаве ситнице кују Турски цигани по варошима), шуфекчија, шерзија и ћурчија, качара, колара, дунђера, конопчара, по њекојим мјестима и лончара. Дунђер је сваки и зидар, као и ћурчија-шерзија. Терзија, као и качар и дунђер, не раде занате код своје куће, него код онога, коме раде. Сељаци и по градовима и варошима највише граде куће и остале зграде. Ове дрвене занате зна готово сваки Србин, само што нема сваки алапа, н. п. да начини из нова буре или кола; али обруч набити, око кола или у воденици што поправиши, за то слабо ко тражи мајстора. Тако и што Срби сами грађу сијеку, сами (особито сиромаси) куће и остале зграде праве; сваки Србин опанке сам себи гради. Кашике, чанке и корита обично граде Каравлашки цигани, који се скитају по земљи, па продају, или дају за брашно или за друго што. Српкиње

сију, реде, и преду кућељу и лан, боје (чиви-
шом, броћем, мешвицом, зановијећу и п. д.)
и преду вуну, швају плашно и сукно, везу,
плету чарапе и рукавице. Осим ови женски
послова оне још раде и с људма у пољу, и
п. жању, копају, купе сијено и шљиве, беру
кукурузе и винограде и п. д.

У цијелој се Србији највише једе љеб к у-
курузан. Истина да може свуда родити
и шеница, јечам, и раж; али се ова жита,
осим Мачве, у којој се шеничан љеб у себи-
цу једе, не свју по много, а и ко посије,
више продаје, него једе. Кромпири су од
скора познати, и врло се мало сију (више као
ријеткост, него попребе ради), прем да би
могли бити од велике помоћи. Од поврћа се
највише сије гра (пасуљ), купус и лук
(бијели и црни); по том рожква, репа и
блишва, а још мање грашак и сочиво.
Кељ, келерабу, мркву (жушу репу) и
спанаћ гошова нико и не познаје; реп
расте сам по пољу, и само се употребљава за
лијек. Осим кукурузна љеба Српска је обична
рана уз пост гра и лук, а на мрску зими ки-
сео купус и сланина, а љепи млијеко, сир и
јаја. Пиће је обично вода. Вино се пије нај-
више на часпима, и по код богатији људи;
а онако се уз јело највише пије шљивова

ракија, која је срећном врло мека, и зато здрављу ни мало не уди. Највећа је чаша на мрску: љети печено јагње, а зими прасе, уз то погача, медена ракија, и цицвара и гиба-ница; а на пешку р и б а (т. ј. кад се једе, јер се ни она свагда уз посп не једе) и гра-зачињен зеитином. По цијелој Србији, осим равне и баровите Мачве, може бити добро вино, као и по Маџарској, али данас слабо ко сади винограде да продаје вино, него са-мо помало за домаћу потребу. Многи парло-зи, и стари и нови, свједоче, да се негда о-ко винограда више радило, па ваља да су уз ратове батаљени. У Србији има доста лије-пи јабука, крушака, шрешања, вишања, брескви; али се највише саде и гаје шљиве, те се од њи пече ракија. Ораси расту сами, као по Ђекојим мјестима и кестење, оскору-ше, и брекиње. Прем да се од вина и од ра-кије, као и од други Ђекоји родова земаљски, може кашпо по која пара добити; али је по све ништа према рогатој марви и према свињама: волове и краве свакога прољећа ку-пе Бошњаци и Ерцеговци, те ћерају на мо-ре; козе и овце купују Турци; а свиње се не-престано прегоне у Њемачку; оне су прави и највећи ужитак народни, једно што ји је због

шума ласно запашиши и држаши, а друго, што се у свако доба године могу продаши.

Ношња је женска гошова у свакој напји друкчија, зато се о њој засад не може ништа ни казати; а мушка је у Србији гошова свуда једнака. Срби у себицу носе на ногама шарене чарапе (у Мачви обојке) до ниже кољена, и на њима опанке; преко чарапа од платна гаће, ни пијесне, ни врло широке (горе к Ерцеговини мјесто гаћа носе пеленгаће до кољена, а од кољена доље до коленице, и преко њи доље врло кратке чарапе): преко гаћа до кољена кошуљу везени рукава и колијера; по кошуљи вунен појас, понајвише црвен; за појасом ножић, дуванице и лулу, а ђекоји и свиралу; па онда кратак зубун (од бијела сукна), и по њему гуњ (од црна сукна) до ниже кољена; а на глави или црвену капу (ошиљашу или фес), или (као по Браничеву и по Ресави) црну капицу од абе, или карикавију (горе к Ерцеговини), или црну шубару. Стајаће се аљине понајвише састоје у угасишоплавешним (мор) чоаним чакширама, у ђечерми и у копорану од таке исте чое, у новој капи и у лијепој кошуљи и обући. За појасом два пиштоља (или барем један) и велики нож, а око појаса барем двије бесе припојаснице и о њима огњица, мазалица

и барутни рог или шиквица, а о лијевом рамену дуга пушка; то иде више у одијело, него у обрану. И данас су онамо још најобичније момачке игре: мечање камена, скакање, рвање, и гађање у нишан. Народна је музика Српска гадље, уз које се игра, и гусле, уз које се пјевају јуначке пјесме: гадљар има у сваком селу по један, а гусле, особито по брдовитим мјестима и Босни и у Ерцеговини, имају гошова у свакој кући по једне. Осим пјевања уз гусле Срби све послове своје раде пјевајући: пастири пјевају по брдима и по шумама, радници по пољу, жене код куће, пушници пушем.

У Србији, особито кад се мало одмакне од Саве и од Дунава, као и у Босни и Ерцеговини, нигђе крчме у земљи нема, већ ако по великим пушовима куд нема села. Кад ко пушује преко земље, он иде на коњак у село, ђе га застане мрак, пред најбољу кућу, па пита, може ли ноћиши, а домаћин му, или други ко из куће, одговори: „можеш, браће, с драге воље, добро дошао!“ Или му каже, да не може, јер нема, н. п. сијена за коња, или друго што; па га упуши, ђе може. Кад иде много људи заједно, а они се раздијеле по кућама. Сваки домаћин прими радо свакога пушника на коњак, и угоспи га као

свога пријатеља и познаника, н. п. ако се догоди, да нема у кући ракије, или друго што, он опије своме комшији, или чак у друго село, те узме у зајам, и часни госпа. У њевојим газдинским кућама гошова сваки дан има госпију, н. п. данас поп, сјутра калуђер, прексјутра Турчин или какав просјак и ш. д. Ве ко ноћи, оданде га у јутру не пуштају док не руча; а на ужину се свраћају пушници опет шако по селима; доста се пуца човек сврати у каку кућу, да се напије воде, или да запали лулу, а жене га питају, да није гладан, и нуде га, да сједне мало, да му даду што, да поужина.

6.

Закон (вјера).

Срби су, као што је познато, закона Грчкога, који су примили у IX. вијеку. Будући да се закон ришћански у Турском царству једва допушта и сноси, зато у Србији ни цркве ни намастира није слободно ни из нова начиниши ни поновиши без допуштења Турскога, које не само што је тешко добити, него свагда споји врло много наваца; јер, н. п. да се нов намастир начини, или пусти да се понови, ваља имати допуштење и од

цара, и од везира, и од кадије, и од муселима. Зато може бити, да у новија времена ни један намастир из нова није сазидан осим Криваје у наји Шабачкој на концу прошавшега вијека под Аџи-Мустај-пашом; а пусти, који су уз различне ратове погорели, па онако и оспали, има у свакој кнежини најмање по један. За цркву, да се начини од дрвета, као колиба, испина лакше је добити допуштење, али опет ваља плаћати. И за само прекривање намастира или цркве мора се исказати допуштење и плаћати. Зато у Србији ни у десетом селу нема цркве него људи понајвише иду намастирима, те се исповиједају и причешћују, које обично бива уз часне посте; а кршћење и вјенчање свршују попови по кућама. Намастир има у свакој наји најмање по један, а у њекојим најмама имају и по три и по четири. Српски су намастيري сви по шумама и по пошцима; не само што су им цркве (понајвише с једним кубетом) мајсторски сазидане од камена, него многи имају свуд наокоо зидове, као градићи. Они су до данас били прави и једини спубови и чувари закона ришћанскога и имена Српскога. Не само што људи иду тамо, те се исповиједају и причешћују, и слушају часну лектурџију; него се ту о многим празни-

цима (н. п. о Благовијести, о Цвијетима, о Васкрсенију, о Тројицама, о Петрову дне, о Преображенију, о Госпођи малој и великој, о Ваведенију и о Богојављенију) купи народ као на панађур. Код њекоји намастира, кад је лијепо вријеме, скупи се по неколике пљаде душа. Ту трговци продају различну робу; крчмари поче вино и ракију; месари пеку јагањце, овце, козе, и свиње, те продају месо; слијепци ударају у гусле, и пјевају пјесме јуначке, старе и нове; ту момци гледају ђевојака (Ђевојке иду највише о Цвијетима, а младе о Васкрсенију); ту се састају кумови и пријатељи и познаници, и договарају се о свачему; ту се кашто и народне спарјешине (кнезови и кметови) договарају које о чему. Такови се сабори купе и код цркви, али не свагда као код намастира. Кад се иде цркви или намастиру, свако се обуче и накинши што ко љепше може. Кома је близу, он пође у јутру, а многи, особито из даљнији села, дођу уочи празника на конак. Истина да се највише иде у намастире ђе је коме најближе; али се иде и у даљније, кашто и по неколико дана, н. п. о Тројицама иду богатији људи у Спуденицу из цијеле Србије и из Босне и Брцеговине.

У Србији су дамас најзкатији нама-

спири: Студеница (лавра Студеничка), у наји Новопазарској, задужбина краља Стефана I. Немање; Дечани, у Мешоји близу Призрена, задужбина краља Стефана Дечанскога; и Раваница, у Ресави близу Туприје, задужбина кнеза Лазара. Од овога испог реда намастпира пусти има много, н. п. Жича, код Карановца, задужбина Стефана Првовјенчаного; Манасија, у Ресави, задужбина високог Стефана (сина кнеза Лазара); Ариље, у наји Ужичкој; Сопоћани, више Новог пазара, задужбина великога краља Уроша и ш. д. Од другога су реда: Трноша, у Јадру близу Лознице; Каленић, у наји Јагодинској; Враћевшница, у наји Крагујевачкој; од ови још мањи може бити да има у Србији више од 50, а пусти још више. Намастпири су ови, или саме зидине њнове, једини остаци и споменици старе Српске силе и господства. Студеница и Дечани могу се испоредити с првим ришћанским намастпирима у Европи; а за саме развалине Жиче и Манасије сами Турци кажу, да су знаци, који свједоче, да су Срби негда имали царе и краљеве.

Сви су наши спари намастпири, које од оније који су ји зидали, које од другије, који су послаје придавали, имали од спарине (који

мање, који више) села и земље; но Турци су то послије све одузели, само су Ђекојим већим оставили за ужишак по једно село, које се данас зове прњавор. Прњаворци раде калуђерима по нешто, и дају им десетак. Осим тога намастери имају и по неколико села нурије; но поред свега тога они живе највише од писаније. Ђекоји калуђери слабо и долазе намастери, него све иду по народу (по свој Турској докле се гођ Српски језик говори), те пишу (новце, споку, жишо, пиће, плашно и ш. д.); а многи људи о празницима и сами дају милостињу. Кад се какав намастир прекрива, онда оболни народ особито помаже, ко с чим може, н. п. једни сијеку грађу, други вуку, трећи дају новце или споку и ш. д. Али зато опет кад у намастери умре архимандрит или игуман, кнезови и вметови избирају другога.

Калуђери су данас у Србији сви без науке, као и остали људи: онај је најученији, који зна добро читати; али је и шаки мало, а добри писара још мање. Они се носе лијепо, као и Грчки калуђери; имају слуге и ђаке; јашу добре коње, и носе оружје (кад иду у писанију или онако вуд); и врло се добро ране. Истина да народ о њима ушали свашта приповиједа; али се по правди

може рећи, да су готово сви пошпешени људи, и живе прилично њиновом чину.

У Србији су калуђери још старији од попова, једно што су богатији и ођевенији од њи, а друго, што боље разумију црквено правило, јер чешће чаше у цркви и служе лештурђију. Онамо попови држе по неколико села, па кад су свечери у ком селу, онда иду тамо сами; тако и водицу носе кашпо по селима, као н. п. око Богојављенија и часне неђеље; а у осталим догађајима (н. п. кад је ко болестан, или се роди дијете и ш. д.) кад коме зашреба поп, он мора ићи његовој кући, да га зове; ако ли га не нађе код куће, онда ваља да иде за њим по нурији, да га тражи. Тако може кашпо човек ићи за њим по при дана докле га нађе. Ако у нурији кога попа има црква, он ту служи о празницима, и долазе му попови из околине села; а који немају цркве у нурији, од они њекоји служе лештурђију по намастврима од године до године (уз часне посте), само да се причесте. Људе исповиједати, то је само калуђерски посао, зато се обично сваки калуђер зове д'уовник. Сваки поп мора имати шребник за свој посао; и још ако има часлобац и псалтир (из који је учио), да се моли Богу, то је за њега довољна библиотечка.

Особито се од њега ниште, да зна, кад је који свештац, које он у пребивку мора да тражи, ако не зна наизуст. За сваку поповску службу зна се, шта се обично плаћа; а од сваке ожењене главе даје му се по неколико ова жита бира; но то је све тако мало, да од саме поповине ни један не би могао живети. Кад је поп код своје куће, он ради сваке домаће послове, као и остали људи, н. п. оре, копа, крчи, коси и ш. д. Попови само не носе црвени капа на глави, него црну шубару, или варошку капу од чое црвене; а остале све аљине носе као и остали људи. Брада им је највећа разлика од народа проснога; а њекоји, особито док су још млади, брију и њу.

Срби су још од почетка XIII. вијека имали своје митрополише, које су сами с допуштењем двора и патријара Цариградскога у земљи изабирани. Цар Стефан Душан, у почетку XIV. вијека, постави Српскога митрополиша патријаром, на које се Грци, и онако од Душана припијесњени, расрде, и пошаљу на Србе а на шему, која се тек 1376. године, за кнеза Лазара и за Грчкога цара Јована Палеолога и његова патријара Теофана, узме на праг, и Грци признаду Српскога патријара, који је своју столицу имао у Пећи,

а владу од Македоније и Бугарске до Адријатичкога мора. Године 1690. Српски патријар Арсеније III. Чарнојевић на позивање Ћесара Леополда II. подигне народ Српски, и изведе у Маџарску 37,000 фамилија; његов наследник, Арсеније IV. Јозановић, 1737. године на позивање Ћесара Карла VI, побуни опет народ против Турака, и, кад се 1740. године учини мир и Србија остане у Турака, пређе и он са три митрополима (Нишким, Новопазарским и Ужичким) у Сријем. По том, 1765. године, Цариградски патријар Самуило, доказујући Турцима, како су им Срби невјерни, и ето два патријара, један за другим, побунише народ и утекоше у Њемачку, закупи Српску патријаршију, и стану се из Цариграда владике у Србију слапи, који више плаши на годину. Док је био Српски патријар, и постављао Србе митрополима и владике, без сумње су они, једно што су били од онога народа, а друго, што је сваки знао, да ће онђе остати, ће је који био, опет могли штогођ спарати се, да попови и валуђери што знаду (као што свједоче различне — под Турском владом — писане књиге); али су по том Грчке владике и митрополима дошле доберами свештенство, да је тешко наћи попа, који зна добро

чишати! Они никад не пишају, зна ли што онај, који оће да се запопи, него само гледају, може ли плашити. Али од онаки архипаспира не може се ничему бољему ни надати, једно што су они људи од шуђега народа и језика, и то од народа, који с народом Српским никад није био (ниши ласно може бити) у правоме пријатељству; а друго, што и они сами закупљују своје епархије на годину, па се највише морају старати, да скупе новаца, да изваде главно и добитак, да би могли и у напредак закупљивати и подмићивати, или, ако ји други надметну и изћерају, да могу живити док се опет шаково што нађе; а преће, што су и они сами понајвише људи прости (којекаке пропалце, или калуђери, који су на име какога намаспира напросили себи новаца), а кашто и најрђавији. Ево о томе једнога примјера, који се у наше вријеме догодно. Око године 1807 дође у Ршаву некакав Грчки свешшеник, и попужи се ондашњим трговцима, да нема с чим опити даље, куд је пошао. Трговци му одма скупе нешто новаца и даду; но он, мјесто да иде куд је казивао да је пошао, опиде у Адакале к Рецепу, па изнајприје постане код њега пандур, а по том као буљубаша над пандурима, с ко-

јима је ишао по Влашкој те војевао; а нај-
послије као настојник над соли, коју је Ре-
цеп на лађама слао у Босну те продавао. Кад
Рецеп 1813 године пође у Цариград, онда за-
писа тога свештеника, шта ће да му учи-
ни, што га је служио; а он му одговори, да
би жело биши у Бијограду владика. На то
га Рецепт одма са својим препорукама оправи
у Софију, те га онђе завладиче; но будући,
да је у том велики везир (Рушић паша) у Би-
јограду био поставио једнога попа из Ниша,
који му је за вријеме Српскога рата Србима
писао писма и полмачио, тако он дође у Ср-
бију као митрополиш * * *. Овај је по том
у својој епархији горе глобио свештенство,
него што би и какав Турчин чинио. Кад се у
Србији 1815. године опет подигне буна про-
тив Турака, он побјегне од својега спада у
Босну, и оданде преко Сријема и Баната, као
митрополиш * * * с драгоцјеним крстом о
враћу на зеленој панџици, опиде у Цари-
град. — Ово је овђе само зато додамо, да
се боље може разумјети и оправдати данаш-
ње спање свештенства нашега.

На овај начин, ко, да више, може ка-
што и Србин, особито који зна Грчки, по-
спати владика; али њега свагда мора свуђе
спати, него Грке. У Србији данас имају че-

шири владике: Бијоградски, Ужички, Нишки, и Новопазарски (који је сад Србин, бивши игуман Дечански), и сви се зову и митрополити. Они сви сједе по варошима, и живе врло господски. Кад владика куд иде, он све јаше на коњу, и, као бераплија, носи (о оном коњу, кога јаше, или о једеку) с једне стране сабљу, а с друге буздован, као знаке, да има власт, непокорнога казнити; а да би могао према своме чину и господству и од Турака мирно живити, он води уза се јасакчију. Владикама народ плаћа димницу, то јест: од сваке куће по нешто, чини ми се по 12 пара (истина да народ димнице као ни бир не броји међу државне дације; али опет кад сирома не може да је плаћи, владичини му момци однесу кошао или сивкуру); али је њинов највећи добитак од попова: сваки поп, кад се запои, мора плаћити владици по неколико стопина гроша, а особито сваке године мора му давати по нешто од ђекоји своји добитака, као, н. п. од вјенчанице и од свечарскога. Уз то још владике и глобе попове; они глобе највише изгоне кљешевним књигама (да не може поп никакве свештеничке службе свршити), и пријешњом, да ће га обријати и располити; а кашто ји и

зашворају и тук у. Кад поп умре, његов
коњ, као и пешраиљ и крст, припада владици.

7.

Школе.

У Србији, као и у Босни и Ерцеговини,
ни у сто села нема свуда једне школе, ниш
јој и ће има одређена и постојана мјеста;
него они, који мисле биши попови и калуђе
ри, уче књигу по намаспирима код калуђе
ра, и по селима код попова. Код свакога ма
маспира има по неколико ђака, па који су
мањи, они љеш и чувају козе, овце, јариће,
јагањце, свиње; саде и плајеве лук; иду уз
пруг, купе сијено, шљиве и ш. д.; а већи иду
с калуђерима по писанији; а зими, пошто
сви у јушру по неколика пуша донесу дрва,
и по том већи испимаре и напоје калуђер
ске коње, а мањи почисте собе, скупе се
у цагару, те им кавав калуђер или ђа
кон показује, да уче чишати; или учи
сваки код свога дуовника. Многи љеш
заборави, што зими научи; и тако ћекоји у
че по 4 и по 5 година, пак још не знаду
чишати! Будући да правога Српског бук
вара још нема, а Руске, и побоже Српске,
што се шшампају у Млецима и по том у Бу
диму, пешко добиши; зато се обично почи

ње учиши из рукописа, то јест: учитељ напише ђаку најприје слова, па кад њи позна, онда му пише срицање лекцију за лекцијом. Кад ђак тако из рукописа изучи беквицу (много више наизуст, него по словима), онда узме часловац; а кад њега изучи и пречиша неколика пуша, узме псалтир; а кад и псалтир изучи и пречиша, онда је изучио сву књигу. Појашни које како учи се у цркви појући; од рачуна само се уче знаци (цифре), и то мимогред пракшически; а писани се гошова не учи никако, већ ако који има особити дар, те научи случајно мимогред; а од други ваки наука, и. п. од Граматике, Географије, Историје, или Богословије, не зна нико ни имена.

Попови имају по једнога, или по два ђака, који им такођер чувају спокуну, раде све послове домаће, и носе водицу по нурији; и поред тога уче књигу, као и они код намастира. Будући, да ђак код попа, особито, који нема цркве у нурији, не може научити црквенога правила; зашто и поповски ђаци иду у намастир, да доврше књигу.

Ако ли ће у навији има или постане школа, онда људи из околних села воде ђецу учишељу, и плаће му на мјесец (по 20 пара, или највише по грош), те ји он учи. У школи

Ћеца сједе по чистав дан, од јутра до мрака, само што опиду кући те ручају; и учећи тако вичу (чапећи сваки своје), да се у њој ништа не може разабрати. У школи се учи помало и писати, колико учитељ зна; а остале су све науке као и по намастирима. Како год што учитељ по својој вољи школу отвори, тако је и затвори, кад му буде воља, па опиде на друго мјесто, или се прими са свим другога посла.

Осим попова и калуђера једва би човек у 1000 душа могао наћи једног човека, који зна помало читати (а писари су, као што је напоменуто, и међу поповима и калуђерима ријетки). Људи управо мисле, да књига није ни за кога другога, осим калуђера и попова. Тако не само кнезови и вметови, и народни трговци по селима, негд и многи варошани рачуне у гра и у кукурузе, и рачуне своје зарезују у рабош.

III.

ЧЕТИРИ ЛУДА БРАМИНА,

Индијска приповијешка.

ПРЕДГОВОР.

На цијелој земљи живи око 1000 милиона људи, који, по прегледу Росијско-Императорскога дјејствитељнога спашског Совјетника и Кавалера Фридриха Аделунга, говоре 2064 језика и нарјечија. Како су од ови свију људи постали различни, између себе мање или више сродни, народи, шако су и њихови језици.

Наш Славенски род има око 60 милиона људи, којије се језик раздјељује на 12 нарјечија. С језиком овога рода њекоји су други сродни у ријечма и у Граматици врло у

близу, Ћекоји из даљега, а Ћекоји нијесу ни ма-
ло. Језици још нијесу шако познати и описа-
ти, да би се могла вољена (спепени) срод-
ства њеног назначити; али су сви учени љу-
ди у том сложни, да су ови језици сродни са
Славенским:

- 1) Славенски.
- 2) Њемачки, са свима нарјечијама (у
Оландији, Данвији, Шведској, Исландији и Ан-
глији).
- 3) Лашински, с новим синовима сво-
јим (Талијанским, Шпанским, Француским,
Поршугалским и Влашким).
- 4) Грчки, и стари и нови.
- 5) Стари Галашки (Келпски).
- 6) Арнаушки.
- 7) Осешки у Кавказу.
- 8) Јерменски.
- 9) Персијски.
- 10) Стари Индијски (Санскрипски),
са својим новим нарјечијама.

Између ови 10 народа у Европи највише
има Славена (око 60 милиона), па онда Није-
маца и ш. д. Али Индијана, којије земљу ми
познајемо и из народни пјесама наши, има
гошова два пута колико Славена; и Славени
имају писмо преко од 1000 година, а Индија-
ни га имају од 4000 година! Они су данас

готово сви под Англијском владом. Европа је Енглезима дужна благодарити, што Индијане мало боље познаје; они су, које у Лондону, које у Индији, наштампали различне Индијске Рјечнике и Граматике, и чинили библиотеку књига. У Лондону и у Паризу има Индијски професора; а и у Бечу Г. Веирих, професор у Лутеранској Богословији, даје лекције о Индијском језику.

С помоћу Прускога краља славни је А. В. Шлегел у Бони на Рајни начинио Индијску типографију. Овај исти Г. Шлегел издаје журнал о Индијској литератури под именом Индијске библиотеке, из кога је узета ова приповијетка.

Да би се ова приповијетка боље разумјела, нужно је још ово додати, да су сви Индијани (као што су били и стари Мисирци) раздијељени на четири наследна чина (касте). Први је чин брамински (свештенички), други војнички (господски), трећи грађански, а четврти сељачки. Људи првога и другог чина (дакле богати, који могу изабрати) не једу никака меса ни данашњи дан; а који су тако несрећни, да нијесу ни у четвртом чину (као, н. п. у нас што би били цигани), они једу и мрцино.

У једном крају бијаше се објавило, да ће се празновати један од оних великих празника, кад се брамини часне и милоспинџа им се даје. Чешири човека од овог чина, сваки из другог села, подигну се да иду шамо. Они се изненада саспану у пушу, и разумјевши, да сви на једно мјесто једним послом иду, договоре се, да оспали пуш у друштву прођу.

Идући тако сретну једног војника, који, дошавши поред њи, поздрави ји као што се пристоји према браминима: саставивши руке, подигне ји до свога чела, и рекне: „Поклон вашој пречестности!“ на које га свачешири брамина у један пуш благослове по обичају.

Наскоро по том дођу они на један извор крај пуша, код кога сједну у ладу под једним дрвешом да се одморе. Будући да није су имали о чему другом говориши, тако једноме падне на ум, да прекине мучање, почевши к оспалима: „Заиста ваља признаши, да је овај војник, што га сад сретосмо, пошпен и памешан човек. Јесте ли виђели, како ме особито и умилно поздрави?“ — На то рече други, који је до њега сједно: „Он није тебе поздравио, него мене самога.“ — „Ви се обојица вараше, рече трећи, ја вас могу увјериши, да је његов поздрав само за мене

био. За знак тога војник окрену очи на моју страну, изговорајући: поклон вашој пречешности.“ — „Нема од тога ништа, одговори чешврши; он је самога мене поздравио: зашто би му ја иначе одговорио, да си благословен!“

Тако се мало помало сваде, и шако здраво, да се гопово побију, док један од њи, који је нешто мање био луд од оспали, даде овај савјет:

„Зашто да се ми узалуд срдимо? Макар се колико између себе ружили, макар се, као највећи простаци, и почупали; оће ли с тим наша распра што добиши? Ко може у том боље пресудити од онога, који нас је завадио? Војник, кога смо срели, и који је једнога нас (поздравио, још није врло далеко. Тако ја велим, да шрчимо брзо за њим, да из његови уста дознамо, коме је од нас чешворице поклон учинио.“

Овај савјет сви нађу да је врло памешан, и приме га радо. Тако повративши се за војником, спигну га гопово бездуше даље од сата од оног мјеста, ђе ји је поздравио. Како га из далека угледају, повичу нањ, да стане; по том му се прикуче, те му кажу, око шта су се свадили, и замоле га, да ји он, казавши, кога је поздравио, помири. /

Војник одма из њинове шужбе позна, с
наким лудама има посла; и намисливши да
се с њима мало прошали, одговори им као од
збиље: Е; најлуђега од вас четворице ја сам
поздраво.“ — По том им обреле леђа, и опи-
де својим пушем. Брамни, забуњени овим од-
говором, враше се такођер њиновим пушем,
и неко вријеме пођу ћушећи.

Но поздрав војников тако им је јако на
срцу лежао, да опет свађа о том постане
још жешћа. Сад је сваки оснивао право своје
на ријечима војниковим; сваки је од њи четво-
рице себи ласкао, да је он много луђи од о-
спавије.

Доказујући сваки да је он најлуђи изме-
ђу њи тако се посвађају, да би се заиста
морали попући, да онај пређашњи домишљан
не измисли други савјеш.

„Ја држим, вели, једнако, да сам ја
луђи од свакога вас, а ви сваки држите по
за себе. Сад ми кажите, ако се ми и одере-
мо вичући, ако се и испучемо, оћемо ли с
тим пресудити, чија је лудост највећа? Ја ве-
лим, да ми за сад преспанемо од свађе. Ешто
смо близу Дармапура; ајдемо тамо на суд,
пак ћемо молићи старјешине ондашње, да
нас они помире.“

Овај се савјет свима учини врло паметан, и сви пристану на њ.

Они тамо ни у какав бољи час не би могли доћи. Тек се старјешине Дармапурске, брамини и остали, бијау скупили у суд; и будући да тај дан нијесу имали кака важнијега посла, шако путнике одма пусте унутра, и заповједе им, да кажу, шта имају. Један од њи четворице изишавши на сриједу, искаже све по реду, шта се због војникова поздрава и дволечнога одговора међу њима догодило.

Слушајући судије ово приповиједање неколико су се пута грошом насмијали. Предсједатељ, будући велики весељак, неисказано се обрадује овој згоди, да се развесели. Тако он као без и каке шале заповједи, да сви будуће, на тужиштељима каже овако: „Будући да сте ви људи издалека, и у овоме мјесту непознати, зато није могуће ту спвар пресудити по свједоцима. Ја мислим, ви само на овај начин можете ваше судије обавијестити: сваки од вас редом да приповједи по један догађај из свога живота, који лудост његову најочевидније показује. Пошто вас ми саслушамо, онда ћемо тек моћи пресудити, који је од вас четворице у том први, и коме дакле поздрав војников припада.“ — Тужиштељи сви пристану на то.

Први од брамина, коме се заповједи да говори, почне овако :

„Као што видите, моје одијело није баш најљепше, и овако подеран и одрпан не дам ја тек од данас или од јуче. Први је узрок овога мога рђавог одијела овај: један богаш трговац из нашега сусједства, који велике милостиње браминима даје, поклони ми прије неколико година два комада најљепше свиле, какова се игда у нашем селу гдила, да начиним аљине. Ја ји покажем свима мојим пријатељима, који ји се нијесу могли нагледати и начудиши им се. Тако срећни добитак, говорау они, може бити само награда за добра ђела, која си ти чинио у пређашњем животу. Прије него начиним аљине, оперем по обичају оба комада, да би ји очистио од поганштине, која је за њи прионула од руку пљачеки и трговачки. По том, да би ји осушио, привежем сваки крај по за једну грану од дрвеша; у том некако нешто изненада пропрчи испод њи; ја то опазим, кад је оно већ подалеко било, и нијесам могао управо знати, јели довашило до њи и опоганило ји опеш. Запитах моју ћецу, но она ми одговоре да нијесу на то пазила. Како би се ја сад од ове сумње избавио? Начепвороножним се шабо, да леђа моја од прилике толико ви-

би сам кога замолио за помоћ, да би се пристојно ођео, све би ми одговорили: „Ваља да си добио вољу, да свилу опет подереш у врпе?“ —

Кад сврши он своју историју, рече један од судија: „Рекао би, да ви знате врло добро ићи на чешпири ноге.“ — „Знам, да како, одговори брамин: у томе сам ја особито вјешт: ево сад да видиш.“ — По том се начешвороножи, па онако чешвороношке пролети по соби два шри пун и шамо и амо, шако да сви, који су гледали, мало нијесу поцркали од смија.

„То је доста, рекне предсједатељ; ово, што смо сад чули, свједочи много за вас, али прије него што пресудимо, морамо виђети, какова ће свједочанства њихове лудости ови други показати.“ — По том други брамин почне овако говориши:

Једанпут се огласи, 'да ће у нашем сусједству бити част. Да би ја шамо пристојније изишао, дозовем берберина, да ми обрије главу и браду. Пошто он то учини, ја речем мојој жени, да му да једну пару; но она неопице даде му двије. Залуду сам ја искао, да ми берберин враши једну пару на траг, он никако не ћедне то учиниши. Тако се мало помало свадимо здраво, и већ се почне-

мо посвати, док берберин попустивши мало рече: „Има, истина, један начин, којим се можемо намирити. За ову пару, што испеште наспраг, обријаћу вам жени главу, ако оћете.“ Промисливши се ја мало, одговорим: „А! право велиш; тако ћемо се намирити, да ни једном не буде криво.“

Чујући моја жена ове ријечи и предвидећи, шта ће да је снађе, пође да побјегне; но ја је увашим, и наћерам је, те сједне на земљу, а берберин с бријачем у руци приписе је, те јој обрије главу као да није ни било на њој косе. У том је моја жена викала и за гласа, и нас обојицу посвала и проклињала; али ја за то нијесам марио ништа; ја сам волио њу гледати с обријаном главом, него берберском објешењаку поклониши пару, коју није заслужио. Моја жена, изгубивши шаквим начином своју лијепу косу, сакрије се од срамоте, да је нико не види. Берберин пак изишавши од мене, сретне моју маћер на собаку, и једва дочека, да јој приповједи, шта се у мојој кући догодило. Она одмах дошри, да види, јели то истина; и видећи своју снау као ћелаву, спане неко вријеме од чуда нијема и као онамењена. Али се одма распали у њој гњев, и навали на мене с укором и са посвком, које ја све поднесем не

одговоривши ми једне ријечи, јер сам већ био почео признавати, да сам крив.

Објешењак берберски пак свешћим ми се приповиједао је свуда овај догађај, шако да ја у цијелом мјесту постанем за подсмје. Зли језици искрише његове приповијетке још већма, и спану додавати, као да сам ја мојој жени зашто обријао главу, што сам је увашио у рђаву послу. Сусједи се скупе гомилама пред моју кућу, и још доведу магарца, да моју жену посаде на њега наопако, пак да је онако воде кроз све соваке; јер је то код нас народна казан (кашшига) за жене, којије рђава бела изиђу на виђело.

Глас о овом догађају опиде наскоро и у мјесто моје шазбине. И шаси и пуница потрче одма к мени, и можете самгласно знати, каку су вику и буну чинили, видећи њову кћер шако уређену. Одведу је са собом кући, али су морали пушоваши само ноћу, да је људи онако не гледају. Четири године су је држали код себе, одбацујући све моје поздраве и поруке о помирењу, док ми је једва даду наспрат.

Због ове проклете лудости морао сам оспати од часши, за коју сам се продневним постом био преправио. Ово ми је још више зашто жао, што сам разумио, да је о-

собита част била, и да су сви госпи имали мекога сира докле је гођ који могао. После је тога на четрнаест дана објави се опет друга част; ја будем луд, ше опидем шамо; но преко осам спопина брамина, који се онђе бијау скупили, дочекају ме на сами подсмје. Они ме уваше, и важу, да ме не ће пусшти, док им не кажем онога, који је моју жену преварио, да се казни по закону, одређеноме за наш чин. Ја им се закунем, да сам ја сам томе крив, и кажем им прави узрок, зашто сам тако учинио. Слушајући они моје приповједање нијесу се довољно могли начудити овом догађају, згледали су се говорећи: „Јели и ко кад чуо, да се обрије глава удапој жени, која дужности брачне вјерности није нарушила? Или је овај човек варалица, или је највећа будала на свијету.“ — Ја се надам, тако заврши брамин своју бесједу, да ћете и ви тако судити као и они, и да ћете признати, да је моја лудост претежнија од оне, којом вас је друг мој мало прије забављао. —

Скупштина нађе, да је ова лудост од најправијега реда, али није су прије ћели пресуђивати, док и ону другу двојицу не саслушају.

Трећи, који је ред једва чекао, почне овако :

„Мени је прије било име Ананшаја, а сад ме свуда зову Бешел - Ананшаја. Овај је догађај мога живота био узрок, те су ми по име изђенули: био је од прилике један мјесец дана прошао, како моја жена, која је дошла због њене младости у очиној кући спајала, код мене живи. Једно вече лијежући у постељу речем ја, сад се не опомињем, зашто, да су жене блебешуше. Она ми одговори оштро, и не промишљајући много, да познаје људи, који најмање толико блебећу, колико и жене. Ја познам одма, да она мене мисли, зашто ме њен одговор врло раздражи, те јој речем: ајде да се опклавимо, ко ће од нас двога прије проговорити. С драге душе, одговори она, него у што ћемо? У један мисл бешела, *) одговорим ја. Опклавивши се тако, легнемо спаваћи, не рекавши ни једне ријечи више. Други дан у јутру, пошто сунце већ изиђе, а ми ни једно још не излазимо, зовну нас поименце, али се ми не јавимо. Зов-

*) Бешела је права, која се у оним земљама жваће, као у нас дуван што се пуши.

ну још већма, ми једнако ћупимо. Стану здраво лупаши у врата наше собе, но све залуду. Сад се побуни сва кућа, поплаше се, да нијесмо обоје ноћу умрли напречац. Брже боље дозову сеоскога дрвођељу с његовим алашом, те испави врата.

Наши се кућани упропасте од чуда, кад виде нас обоје са свим будне и с прекршеним ногама сједећи; чинило се, да смо у добром здрављу, само што смо нијеси. Свакојако су огледали, да би нас како навели да проговоримо, но све узалуд. Моје машере, која је од спраа била изван себе, спане јаук иза гласа, на које сви брамини из села с њиовим женама допрче, да виде, кака се несрећа догодила. Наша се кућа одма напуни људи, и сваки од своје руке полковаше, шта нам се догодило, те не можемо да говоримо. Најпослије се сви у шом сложе, да нас је некакав тајни злотвор опчинио. Зато моји родитељи брже боље дозову некога славног врача из сусједства, да нам чини раздријеши. Како овај дође, најприје нас погледа неколико минуша, па онда неколика пуша обиђе око нас, говорећи некаке чудновате ријечи, опипа нам било (Psi?) на различним мјестима, и учини толико други беспослица, да ми сад још не могу на њи помислити не

насмјавши се. Најпослије објави, да смо заиста опчињени; он именује и ђавола, који је у нама, и каже, да је врло непослушан и шврдоглав. Будући да га је тешко ишћерати, шаво одсијече он прошак за жртве и остале нужне потребе на пет дуката. Родитељи моји нијесу били богати, зашто ји ова велика цијена поплаши; али су опет вољели на то приспати, него мене и моју жену нијеме гледати, и обреку му још особити дар, само ако нам говор поврати. Истом врачар бијаше наумно да почне свој посао, док један брамин од наши познаника, који се ту бјеше део, свима на срамоту спаде доказивати, да је наше спање дошло од каке природне болести, као што је он још више примјера видно; он обећа излјечити нас без и кака прошка. За тај посао заповједи он одма те му донесу једну паву жеравице, и златну шипчицу. По том метне ону шипчицу у ватру, те се усија већ готово да се расходи, па онда узевши је клијешима, довати ме њом по табанима, испод пазуа, по лажичици, и најпослије по тјемени. Ја ову спрашну муку отрпим, не макнувши се, ниши јаукнувши. Волио би за невољу и умријети, него доживити срамоту изгубљене опкладе.

Да огледамо сад на жени, рече наше-

милоспивни лекар, којег је моје постојање већ било мало смело. Он се прикучи к њој, и метне јој усијану шипчицу на шабан. Тек што она осјети силу ватре, а она пргне ногу к себи, пак повиче: „Доста! доста! Онда се обрне к мени говорећи: „Ја сам изгубила опкладу, ето ти лист бешела.“—

Нијесам ли ја још у напредак знао, повичем ја, да ћеш ти најприје проговорити? Ти потврђујеш с тим, што сам ја казао полазећи спаваши, да су жене блебетуше. — Морам трпити, одговори она; у напредак се не ћу више с тобом ни за што опклађати.

Сви, који су ово гледали, згледали су се од чуда, не знајући, шта ће да мисле о свој комедији. Кад им ја кажем узрок, онда сви у глас повичу: „Какова ријешна будалашина! Шта? Све сусједство побунити, даши се пећи од главе до пете, само да не изгуби лист бешела! Заиста на свему бијелом свијету не ће се наћи тако изгорео мозак, као његов што је.“— Од тога доба мене сва околина зове једнако Бешел-Ананшаја.

Ова се проба од лудости учини скупштини са свим од паметодостојнога реда. Али се за право нађе, прије него се пресуди, да се саслуша и четврти пужичељ. Он почне овако:

Ја сам био испросио за себе врло младу
Ђевојку, која због њезине Ђепињске младо-
спи остале још шест-седам година у очи-
ној кући. Пошто већ буде на удају, поручи
њезин род моме, да је већ за вођење. Од на-
шега села до куће мога таста било је шест-
седам сати ода. У то исто вријеме, кад о-
вај весели глас добијемо, моја мами бијаше
нешто немоћна. Тако она заповједи мени,
да идем, да доведем моју жену, и препоручи
ми, да се добро узмем у памет, и да ништа
не чиним ништак говорим, што би опкрило ма-
ле силе мога разума. Ја се бојим, рече она
на распанку, да ти не учиниш каку будалаш-
тину, јер врло добро знам, како је рђаво
твоја глава намјештена. — Ја обећам по ње-
зиним савјетима владаши се паметно, и о-
пидем на пут.

Мој ме таст дочека како се најбоље мо-
же, и мени за чест даде чест свима ондаш-
њим браћинима. Кад дође одређени дан да
се вратим напруг, допусте мени и мојој же-
ни, те пођемо. Таст нас мој благослови, и
на распанку пролије чиставу ријеку суза, као
да је у напредак знао за несрећу, која ће ње-
гову јадну кћер снаћи.

Баш је тада било настало вруће доба
године, и онај дан, кад смо пошли, била је

неисказана врућина. Наш је пуш ишао преко једне суве равнине, која се пропезала око два сата. Наскоро пијесак опали шабане мојој младој другарици, која, будући одрасла у ладу под очиним кровом, није била научена такоме шрудном пушу. Она спане плакаши, ја је узмем за руку, и спанем је разговарашти. Но мало по том она малакше са свим, и легнувши на земљу каже, да воли онђе смрш чекати, него даље ићи.

Ја се нађем у највећој смелости. Сједем код ње, не знајући, шта ћу чинити, док епоши једнога трговца, који гоњаше пред собом буљук волова, наповарени различним тргом (робом). Ја му се јавим, попузим му се са сузама из очију на моју невољу, и замолим га, да ме научи, шта ћу чинити у овоме очајаноме стању.

Трговац се прикучи к мојој жени, и, погледавши је добро, рече: На овој спрашној врућини, која још расте, ово јадно несрећно створење мора пропасти, лежала шу, или даље пошла. — Мјесто да доживите жалост и муку, да је гледате пред вама ће умире, и још може бити да вас по том окриве, да сте је ви убили, ја би вам рекао, да ће боље бити, да је мени даше. Ја би је мелнуо на једнога од моји волова, па би је одијо;

тако би се избавила од смрти, која је иначе не може минути. Истина да ће она за вас и тако пропасти; али је опет боље изгубити је сачувавши јој живош, него још да вас нађе биједа, да сте је убили. Њезин накуп вриједи око двадесет дукаша; ево вам двадесет и пет, дајте ми вашу жену.“—

Мени се учини, да не може бити паметније него што овај човек говори. Тако ј узмем од њега новце, а он, узевши моју жену у наручје, метне је на једног вола, па отиде брзо својим пушем. Онда и ја узмем мој пуш; моје су ноге од врућег пијеска, преко кога сам чипав дан ишао, биле гошове изгореле, док једва у вече у неко доба спигнем кући.

Камо ли жена? Запита моја мами, зачудивши се врло видећи ме сама. Ја јој приповједим све по реду, шта ми се догодило, како сам од куће отишао, и кажем јој најпослије жалосни догађај, који се другарици мојој догадио, и који ме је нагнао, те сам је волио дапи једном трговцу, него ли бити свједок њезине смрти, и још може бити пасти у биједу, да сам је ја убио. У том извадим и двадесет и пет дукаша, што сам за њу добио.

Слушајући моја мами ово приповиједа-

ње изнајприје онијем и од љушине, и спајаше као окамењена. Но зашворени гњев одма провали себи на силу одушку с великим бјеснилом: она навали на мене са псовкама и клешвама, које су јој се још једнако чиниле мале за луди мој поступак. „Будала! несретњик!“ повиче: „продао своју жену! предао је друге! Браминска кћи да буде милосница подлога кифте! Шта ће свијет о шом мислити? Шта ће казати род несретне ђевојке и наш, кад чује овај покор? Оће ли и кад моћи вјеровати шаку нечувену лудост и будалаштину.“—

Жалосни догађај моје жене дође наскоро до ушију њезина рода. Они као бијесни дошрче с батинама, не мислећи ништа мање, него да ме на смрти испуку. И ово би се заиста догодило и мени и мојој сироти матери, премда она ни најмање није била крива, да нијесмо зарана чули и упекли од њиове освеште. Кад шако нијесу могли искалити срце на мени, они ме шуже старјешинама нашега чина, које ме јединодушно осуде, те плашним двјеста дукапа глобе, као накнаду за учињену срамоту племену. Осим тога још објави се свима, да ће онај изгубити права браминска, који би игда оваком луди, као што сам ја, дао другу жену. Тако ме дакле осуде, да остало вријеме живота мога проведем у

бекарлуку. Још је била велика срећа, те ме нијесу навијек ишћерали из браминскога друштва; за ову сам милост дужан благодариши моме покојном оцу, којег и данас још сва околна спомиње као пошшена и памешна човека.

Сад ви судите, успупа ли и шпо ово свједочанство лудости онима, с којима су вас моји супарници забављали, и не припада ли мени по свој правци поздрав војников.

Послије зрелога договора свупштина пресуди: Сваки од четири супарника показао је неоспориме пробе своје лудости; свима припада једнако и добро основано право на преимућство у овој спруци; и тако сваки за себе може казати, да је он најлући, и да је војник њега самога поздравно. — „Ви сте сви заједно вашу парницу добили, рече им предсједатељ: идите сад, ако је могуће, вашим пушем с миром!“

Са свим задовољни с овом праведном пресудом подигну се брамини опет на пуп, подвикујући један другоме: Ја сам моју парницу добио! И ја сам! И ја сам!

IV.

ЕРИТИЈА;

Геснерова идила

Мирсон и Ликас.

Мирсон. Ајде овде да идемо по пошону, вода ће нам ноге разладити; над нама ће се врбе и вишко јасење савијати с ладом.

Ликас. Зашто не? на овој запари сваки угрејан пражи лада.

Мирсон. Ајде да идемо догде, где пошок доле пада; млина је тамо и ладовина, рекао би пливаш на месечини по води.

Ликас. Послушај дер, ја већ чујем падајуће воде уку. Чисто би рекао, да свако шворење у ови ладови радости себи пражи. Каква зука, какво превршање гласова, какво

цвркушање, каква ли весела исшарана врева овде у ладу шрепши! А ова мала плиска као да нам оће пуш да покаже; гле, како весело пред нама с камена на камен скакуће. А гле опет овде, како свепла зрака сунчана у ово шупље врбино стабло пада, око кога се па-вишина и бриљан вију. Па гле, младо јаре у њему спава! како је оно лукаво себи ово пријатно пландиште изабрало.

Мирсон. Ти све видиш; само ти не пада у очи, да смо ми онде, где треба да будемо,

Ликас. А гле! О Пане! О Богови! какво је то пријатно место!

Мирсон. Као сребрна завјеса, коју ши-ји ветар њија, тако падајући пошок покрива пећину, која се иза њега своди; венац од шибља обкољава га. Ајде, да иза водопада (скоковца) у пећину уђемо.

Ликас. Ух! мени је шуга од пријатне ладовине. Како се пошок пред нама с брчком слива! Свака падајућа кап сија се, као вапра, у сунчаној зраци.

Мирсон. Ајде да се овде на ово веће, масвином покривено камење посадимо; ноге ће наше непоквасене спајати на ономе, што из воде вири, а међу шим ће нас водопад у пећини заградити.

Ликас. Оваково миљине пуно место нисам у мом веку видио.

Мирсон. Да, пуно је миљине место ово, па је још и Пану свето. Око подне беже од њега пасири: кажу, да он често у то доба ту почива. Има и песма једна о овом извору, ако оћеш, ја ћу ти је певати.

Ликас. Овде нам је згодно седити; овде на јаспуку од маовине наслонити се амо на стену, и слушати с радости и весељем песму твоју.

Лепа, о кћери Еридонова! лепша си од свију Дијанини праплица ти, о Ерипија, била! Лепота је њена само у цвету била, још као у полак дете, ал она већ шанка и висока бијаше; дечиња безазлост смешала се још у прекрасном лицу, и умиљата спидљивост у јасноме плавом оку; њене младе прси, само малко извишене, обећаваше шекотсад прави узраст. На врућини сунца (припеки) гонила је она са другарицама својим срну у гори; па онако уморна и дакћући од жеђи опрчи на један извор. Она разлади руку, и умије своје красно лице; после запи један напитак ладне водице, и сркне га с малим устимама. Овако у послу, нагла се надпошок, и не мислећи на какву опасност; ал' је Пан њу из обличјега шибља сматрао;

и одма се љубов у прсима његовим замплам-
ти. Крадом се он к њој привуче, да она и
не осети, док најближа права на леђима ње-
ним не зашупти, и њега изда. Сва преспра-
вљена скочи, и избегне из његови снажни, од
жеље уздркани мишица; већ је осетила би-
ла поплину његову на својој слабини; један ли-
стак ружице испунио би оно, што је између ње
и руке његове још остало. Ипро прескочи о-
на преко попова, па лака је кано срна била
па од стра још бржа поспане; тако је бе-
жала она, а он се за њом пустио; тако је
она преко утрина летила, као што брзи ве-
тар по врбови праве сприже. Ал' на један
пут усшави се од ужаса. Накрај крајичка јед-
не стене спане, задрће се, на праг шргне,
сва побледи, и у дубоку долину погледи; па
је онда спрговила вика спане: О Дијано! О
заштишнице чистоте, избави, о избави ме
да ме не би нечиста обувашила рука! Изба-
ви, о избави, Дијано, заштишнице чистоте!
Али Бог успоце већ за њом бијаше — већ
осети дијање његово — а сад и његову грле-
ћу руку. Али Божиња, љубови прошивна, у-
слиши њену спрговишу молишву, вода кашље
с његови руку, које су је загрлиле биле, и с
прсију на њу прислоњени; она се расшопи у
загрљу његовом, и постаде извор — шопи

се, као пролетни снег на сињем камену —
шопи се, капље с његови руку — пече низ
колено његово — пече кроз праву — пада са
спрмене стене, и већ пече тамо у долини.
И тако поспаде Еришија чисти извор овај.

М. Светић.

V.

О Д А

На смрт благородне Госпође

МАРИЈЕ ТИРКА,

рођене

Демелић ош Пањове,

реминувше у Бечу 16-га Фебруарија 1826.
године у 42-ој години живота свога.

Што земља спреми, небо се радује?
Зашт' сунце тавни спрани на западној?
О дужи, Музо, шужне гласе,
С Генијем Србским лиј горке сузе!

У вечност тавну Марију спроводе,
И образ красни небесног пламена,
Са земље чезне: нарав блага,
Срдца доброта, и ревности жарна

За обште благо, прастају народу
Већ венце плесни: народна подпора
Ах! моћна паде. Сродни плачу,
Жалостно уздише супруг верни;

Свим бољим рода обузе туга сад,
И срце и ум: горе се подиже
Штедроше чиста роса с њиве
Благога духа, и човечности.

Јер дивној души жеља је пламенна
И силна била, драги да народ јој
Ко слави тежи бодро, руку
Помоћи пружајућ' радо. Борђе

И Милош, Вељко, мачем са огњеним,
Имена силна, разговор мили њој.
О њежна главо с духом крпким!
Душа ми чувствује саде живо:

Кад браш мој драги шућим на грудима
У даљној земљи клону, и подобно
Пролетном цвету њежном, рано
Пресшаде природу красиш', мајки

На тугу црну: ти си ми ведрила
Дух зраком благом ушјехе, рођене
И мајке удаљене гласом.

Спомен ми прими шај срдца мога!

Почивај тијо крилу у небесном,
Где чисти дуси; образ нам остављаши
За род и народ, како ваља
Тежити поплао ко свешој мети.

М. Светић.

ИМЕНА ГГ. ПРЕНУМЕРАНТА.

А д а.

Ч. Г. Аврам Павловић, парох. ГГ. Глигорије Поповић, ношариј; Јован Манојловић, апсол. јуриста; Ђорђије Груић, трговац.

Б е ч.

Високоблагородна Госпођа Јелена Бигони рођ. ош Емануел; Благородне Господичне: Сосана ош Демелић, и Дафина Ацијћ. Високоблагородни Г. Карл Буссе, Росијско - Императорски Коллежски Совјетник и Кавалер. Благородна ГГ. Андрија Белецки, доктор медицине, примарни лекар и вице - директор у к. в. општој болници; Ј. Коштар, кустос у к. в. дворској библиотеци и пр.; Лазар Милетић, адвокат и плем. Загребске вармеђе асесор; Антоније ош Мијановић, губери. секретар у Фијуми и пр.; Теодор Д. Тирка; Мијанло Бојација, Грчки учитељ; Јован Демелић ош Пањове, к. в. лајш-

наип и гардиста у плем. гарди Маџарској;
Јован Аџић, доктор права и адвокат и пр.;
Петар Матић, философије доктор и Авди-
тор. кандидат; Јован Спенћ, медиц. канди-
дат; Александар Рајачић авдитор. кандидат;
Анџоније Чеснџк, III. године медицинне слуш.;
Константин Коншаншиновић ош Герман. ГГ.
Гаврило Владислав, грађанин и трговац Бечки;
Симеун Шићар, трговац; Глигорије Груић,
bürgerlicher Damenkleidermacher; Глигорије Во-
заровић, из Земуна, књиговезац и галамтериј-
ски послова посленик.

Бечеј нови.

Благородни Г. Гаврило ош Чоквић. ГГ.
Ђорђије Мандровић, Василије Поповић.

Бечеј стари.

ГГ. Јаков Јелчић, трговац; Теодор Спа-
рачки, ћурчија; Симеун Спарачки, ћурчија;
Навао Матић, берберин; Ђирило Банчевић;
Арон Поповић, учишељ; Милош Влаховић, I.
године граматиста.

Бијоград (у Србији).

(Послани од Г. Ђуре Милушинови-
ћа Црногорца).

ГГ. трговци: Милушин Радовановић

за себе и за сина свога Костантина 3 њњ. Мар-
ко Радовановић за себе и за сина свога Живка
2 њњ., Мијанло Поп - Стефановић, Манојло
Стефановић, Коста Димитријевић Прапорче,
Илија Милосављевић, родом из Колара у наи-
ји Смедеревској; Христифор Дамјан Милуши-
новић, род. из Сарајева; Атанасије Франковић,
Аци - Јован Јаничевић, род. из Ниша; Мијан-
ло Игњатовић, Коста Кара - Јанковић, Лазар
Миљковић, Јаков Вулевић, род. из Нове варо-
ши; Вучко Комадина, Стефан Владимировић,
род. из Смедерева; Сима Трифуновић, род. из
Ерцеговине из села Ораа; Риста Величковић.
ГГ. мајстори: Игњаш Раић, лепцелдер; А-
ци - Милушин Ђирић, шерзија, род. из Железни-
ка; Павле Лазаревић, абаџија, род. из Шапца;
Костантин Наумовић, абаџија; Риста Петро-
вић, чизмар, род. из Лознице у наији Звор-
ничкој; Димитрије Стојановић, врчмар. А-
лекса Германовић и Никола Мијанловић, тр-
говачке калфе; Јован Брежинић, шерзијски
калфа род. из Ниша; Благоје Николајевић,
Срешен Поповић и Ранко Николајевић, ученици.

Б р о д.

Многопоштовани отац Марјан Јанћ,
Францишкан и учитељ Богословије у Вукова-
ру. Преч. ГГ. Адам Филиповић Хелденшалски,

В у к о в а р.

ГГ. Јустини Михаилович, Јован Попович, Јован Гаврилович.

Д у б р о в н и к.

Ч. Г. Симо Илијк, парох Дубровнички. Високоблагородни Г. Јеремија Гагич, Росијско - Императорски шишуларни Совјетник, ордена св. Анне Кавалер и Вице - Конзул у Далмацији и Боки Которској, за себе и за своју супругу Евстахију 2 књ. ГГ. трговци, родом из М о с т а р а : Јован Шкуљевић за себе и за два своја брата, Стефана и Јефтана 3 књ.; Никола Брцић, Атанасије Аншић, Лука Филиповић, Ристо Лелек, Буро Ковачевић, Ристо Петар Мичић, Јово Буро Мичић, Ристо Никола Мичић, Лазар Голић, Јово Ристан Ристић, Ристо Петар Опухић. ГГ. трговци родом из Т р е б и њ а : Стефан Буросавић, Марко Ковачевић, Илија Кукавичић, Теодор Чучковић, Теодор Стефановић. Г. Јово Симић, терзија, родом из Гласница; Г. Лука Милашиновић, из Дубровника.

З е м у н.

Ч. Г. Филип Петровић, парох Земунски. Благородна ГГ. Франц Ксафер Минас, доктор

медицине; | Франц Шварц, сенатор; Игњаш Василијевић, сенатор; Аврам Живановић, професор; Лазар Марјановић, Грчки учитељ. ГГ. Гаврило Ковачевић, књиговезац; Јован Петровић, ковач; Теодор Томић, Глигорије Живановић, Мојсило Лазаревић (2 књ.), Урош Лазаревић, Василије Василијевић (3 књ.), ш р-говци.

К а м е н и ц а.

Г. Јосиф Мачвански.

К а р л о в а ц (горњи).

Преч. ГГ. Јован Славнић, пропоп. Будачки и ч. конзист. присједатељ; Василије Лужанћ, пропоп. Биљки и ч. к. присједатељ; Гаврило Поповић, пропоп. Кирински и ч. к. присједатељ; Јован Баковић, намјестник и парох Карловачки и ч. к. присједатељ; Марко Богдановић, намјестник и парох Топуски; Мојсије Кокотовић, намјестник Биљки; Симеун Тркуља, пропођакоп и конз. нотариј; Апанасије Дошен, парох Почителски и ч. к. присједатељ; Теоф. Поповић, парох Заложнички. Високоблагородни Г. Андрија оп Ребрача, к. к. Слуњске регемента мајор. Благородна ГГ. Јован Борић, пенз. капетан; НН.; Софроније Милиновић, рисовашељ; Јо-

ван Владислав, учишељ Дубровнички. ГГ. Димитрије Милаковић, гимназ. у Новом Саду; Сим. Мусулин, Мвјанло Паић, Василије Радаковић, трговци. Александар Бан, ученик у Дубровнику. Господична Јелена Перић из Дубровника. Г. Самуило Илић, учишељ 5 књ.

К и к и н д а велика:

Благородни Г. Лука Кенгелац, краљ. директор народни школа, сенатор Кивиндски и више вармеђа асесор 20 књ.

К р њ е ш е в ц и.

Ч. Г. Јован Ненадовић, парох.

К у п и н о в о.

Ч. Г. Дионисије Радовановић, парох.

Л у г о ш.

Благородна ГГ. Јован Шупљајски оп Ваљабоул, плем. вармеђе Крашовске асесор; Петар Јагодић оп Крњаче, плем. вармеђе Крашовске вице-нотариј; Спојан Миленковић оп Жабара са супругом својом Олимпијадом, рођеном Живановић 2 књ.; Јован Поповић, адвокат и више фамилија фишвал 2 књ.

М и т р о в и ц а.

Г. Јеремија Трифковић, трговац.

М о х о л.

ГГ. Павао Берић, адвокат; Глигорије Цвеић, нотариј; Андрија Петровић, арендатор; Лазар Поповић, касир.

Н о в и С а д.

ГГ. Павле Јос. Шаффарић, гимназ. професор. Ђорђије Магарашевић, гимназ. професор 2 књ.; Петар Јоановић, гимназ. професор; Павле Јанковић, књигопродавац и шипограф 5 књ.; Тимошије Милашиновић, нормални учитељ; Петар Димитријевић, трговац; Филип Недељковић, шрг.; Рисша Марковић, житар; Петар Делић, трговачки калфа; Господична Марија Димитријевић; један непознат.

О с и ј е к.

Ч. Г. Атанасије Спаић, парох. Благородна ГГ. Јован Јоановић, сенатор и мјестни директор; Петар Јоановић, велики нотариј; Леоншије Аргировић, архивариј; Јован Јанковић, II. и III. класе професор. Г. Василије Ђекић, грађанин.

П а з у в о.

ГГ. Петар Петровић, Никола Георгијевић, Димитрије Вељков.

П а њ о в а.

Благородна Госпођа Сара от Демелић рођ. Ценовић. Благородни Г. Петар Демелић от Пањове. Господична Марија Ценовић. 3

Петрово село.

Ч. Г. Марко Вукосављевић, парох.

П е ш т а.

Плем. Српско општество. Ч. ГГ. Ђорђе Марго, парох Пештански и ч. Конзистор. Будимск. присједатељ; Јован Колар, Лушорански предикатор. Благородна ГГ. Димитрије Радошић, сенатор; Мијанло Вишковић, адвокат; Јевгеније [Бурковић, адвокат; Јован Алексић, адвокат и конз. фишкар; Маршин Хамуљак, плем. конз. *Rationum officialis* Јован Херкеа, адвокат; Јован Коши, плем. конзил. акцесиста; Јован Младеновић, учитељ; Петар Дожић, права[правш. и конз. заклетни канцелиста; Коста Пеичић, III. године медицине слушатељ. Глигорије Седоглавић, избрани грађанин; ГГ. трговци: Гаврило Бозишовац, Петар Раић, Атанасије Пуљевић, Јосиф Миловук; Госпођа Макрена Миловук, Милаан Миловук.

Рац-Милешкии.

Г. Василије Теофановић, учитељ.

Сегедин.

Г. Стефан Савић, трговац, за ондашње не наменаване ревнишеле књижества 10 књ.

Сент-Андреја.

ГГ. Ашанасије Пиперковић, трговац; Никола Савић, лепцелдер; Госпође: Јекатерина Јанковић, Марија Павловић рођена Софрић, Јелена Игњашовић; Г. Алекса Илић, учитељ 3 књ.

Сењ.

Ч. ГГ. Петар Вучковић, администратор Сењски; Аћим Радаковић, намјестник и парох Осредачки. ГГ. трговци: Браћа Милеуснић 6 књ. Лазар Омчикус 6 књ., Јован Сорковић, Илија Баић, Никола Радовановић, Александар Рашевић из Анконе, Гаврило Омчикус из Удбиње, Мојсије Балпић из Опочца; госпођа Јулијана Рашевић из Фијуме.

Стари Кер.

Г. Мијанло Ранковић, учитељ.

С о м б о р.

Преч. Г. Павле Ашанацковић, парох Сомборски, и у краљевском педагог. Српском институту Капихела ј. р. и пр. 10 књ.

Т е м и ш в а р.

Г. Димитрије П. Тирол 20 књ.

Т р и ј е с т.

Преч. Г. Исак Иванчевић, намјестник Велики и администратор храма св. Спиридона; Ч. Г. Гаврило Мајспоровић, намјестник. ГГ. Петар Теодоровић, великокупац; Димитрије Фрушић, доктор медицине; Госпођа Софија удова Драго Теодоровић; ГГ. Крста Цвијетовић, великокупац; Стефан Бурковић, Димитрије Ђирковић, Илија Петрићевић, Михаил Радоњић, Антоније Коста, губерни. Вице-Секретар; Борђија Андрић, Новосађанин; Павао Папулић, Јефшо Поповић, учитељ; Димитрије Владисављевић, учитељ; Борђије Гапчевић, Владимир Цвијетковић, Сава Јанковић, Момчи Вучешић, Јосиф Сорковић; Господичне: Насша Савић, Христина Куршовић, Јерисена Ризнић.

Ш и њ л у ш.

Ч. Г. Јован Живковић, парох; Благород-

ни Г. Гаврило Бајчевић директор Бачки и пр.
ГГ. Ђорђије Крешкић, мјестни директор;
Драгач Груић, учишељ Муачки; Гаврило При-
шић, учишељ Ерцег-суљошки; Теодор Ацић,
учишељ Маушки; Јован Марковић, учишељ
Великобудмирски; Јован Радковић, учишељ
Мађар-Бонски; Илија Кнежевић, у Баћанском
спанлуку шумар; Димитрије Николић, љуби-
тељ наука; Павле Теодоровић, калфа шрго-
вачки; Александар Деспошовић, калфа кро-
јачки; Господична Јулија Алексијевић из Печ-
вара; Госпоја Јелисавета Собић, родом из
Осијека, за своју малу кћер Александру;
Г. Адам Драгосављевић, учишељ.

І А Н У А Р І Й имѣетъ 31 день.

С.	1	Обрѣзаніе Господне	13	Іларія	☉
Н.	2	Сїлвестра Папы Р.	14	Фелікса	
П.	3	Малахїа и Гордіа	15	Маура	
В.	4	Соборъ 70 апостоуь	16	Іисуса имя	
С.	5	Феопемпта и Феоны	17	Антонїа	
Ч.	6	Богоявленіе Господ.	18	Прїски дѣв.	
П.	7	Іоанна крестителя	19	Фаб. и Себ.	
С.	8	Георгїа и Емїліана	20	Агнес. дѣв.	☾
Н.	9	Полувекта мученика	21	Вїнценція	
П.	10	Григорїа Еписк. Нис.	22	Заручен. М.	
В.	11	Феодосїа преподоби.	23	Тїмофеа.	
С.	12	Ташїаны мученицы	24	Обр. Павла	
Ч.	13	Ермула и Страціона	25	Фердїнанд.	
П.	14	Саввы Арх. Сербска.	26	Полукарпа	
С.	15	Павла Оивейскаго	27	Іоан. Злат. ☉	
Н.	16	Ап. Петра веригъ	28	Карол. Бел.	
П.	17	Антонїа великаго	29	Францїшка	
В.	18	Аѳанасїа и Курїлла	30	Аделгунды	
С.	19	Макарїа Егуптян.	31	Петра Ноа	
Ч.	20	Евѳумїа великаго	1	Фев. Ігн. Е	
П.	21	Максїма исповѣди.	2	Срѣтеніе	☽
С.	22	Тїмофеа и Анастасїа	3	Блазїа Епї.	
Н.	23	Климентя Епис. Агк.	4	Веронїки	
П.	24	Преп. матере Ксенїи	5	Агаѳы	
В.	25	Григорїа Богослова	6	Дорофеа	
С.	26	Ксенофонта и друж.	7	Ромналда	
Ч.	27	Іоан. Злат. мощ. пр.	8	Іоанна Мїа.	
П.	28	Ефрема Сурїна	9	Аполлонїа	
С.	29	Преп. мщ. Ігнашїа	10	Схоласстикъ	
Н.	30	Великихъ Іерарховъ	11	Евѳросїн. ☉	
П.	31	Кура и Іоанна	12	Ташїаны	

ФЕВРУАРІЙ имѣетъ сего года 28 дней.

В.	1	Труфона мученика	13	Катеріны
С.	2	Срѣшеніе Господне	14	Валентіа
Ч.	3	Сѹмеона Богопріим.	15	Фаустіна
П.	4	Ісидора Пѣлусіотска	16	Іуліанны
С.	5	Агаѣи мученицы	17	Сабіна Еп.
Н.	6	Вукола Епис. Смирн.	18	Сѹмеон. Е.
П.	7	Парѣен. Еп. Лампс.	19	Сосанны
В.	8	Ѳеодора Спрат. и Зах.	20	Елефѣеріа
С.	9	Нѣкифора мученика	21	Елеоноры
Ч.	10	Харалампіа мучен.	22	Петр. Каѳ.
П.	11	Власіа свлщенномуч.	23	Лазари
С.	12	Мелетіа Патр. Ант.	24	Машѳа Ап.
Н.	13	Мартініан. и Сѹм. С.	25	Вѣншоріна
П.	14	Аѹксентіа препод.	26	Валбурги
В.	15	Онисіма апостола	27	Леандра
С.	16	Памфїла мученика	28	Чист. сред.
Ч.	17	Ѳеодора Тѹрона	1	Март. Албі.
П.	18	Льва Папы Римск.	2	Сѣмплаціа
С.	19	Архіппа апостола	3	Кунегунды
Н.	20	Льва. Еписк. Капан.	4	Казимѣра
П.	21	Тѣмоѳеа преподоб.	5	Еѹсевіа
В.	22	Обрѣшеніе мщ. Евг.	6	Фридеріка
С.	23	Полѹкарпа Еп. Смир.	7	Ѳом. Акв.
Ч.	24	Обрѣш. гл. Іоанна врес.	8	Іоанна
П.	25	Тарасіа Патр. Конс.	9	Франціш.
С.	26	Порфѹрїа Епис. Газ.	10	40 Мучен.
			11	
Н.	27	Прокопїа Декапол.	12	Хераклїа
П.	28	Васїліа Споспнїка	13	Григорїа

МАРТЪ имѣетъ 31 день.

В.	1	Евдокии преподобн.	13	Ернеста ☉
С.	2	Теодота Еп. Курїи.	14	Маѳїлды
Ч.	3	Евтропіа мученика	15	Хрїстофор.
П.	4	Герасїма преподоб.	16	Ерїберта
С.	5	Конона мученика	17	Гершруды
Н.	6	Свят. 42 мученикѣ	18	Александр.
П.	7	Священном. въ Херс.	19	Іосифа
В.	8	Теофлакт. Еп. Нїк.	20	Нїкешы ☾
С.	9	40 Мучениковѣ	21	Бенедикта
Ч.	10	Кодрата и друга его	22	Опіона Еп.
П.	11	Софронїа Патріарх.	23	Вїкторїна
С.	12	Преподоб. Теофана	24	Гавріил. А.
Н.	13	Прен. мщ. Нїкифора.	25	Благовѣщ.
П.	14	Бенедїкта преподоби.	26	Емануїла
В.	15	Агапіа мученика	27	Руперта ☉
С.	16	Савїна и Папы	28	Гунтрама
Ч.	17	Алексїа чел. Божїа	29	Мехшїлды
П.	18	Курїлл. Архїеп. Іерл.	30	Регула
С.	19	Хрусанѳа и Дарїи	31	Балбїна
Н.	20	Во обителї с. Саввы	1	Апрї. Хуго.
П.	21	Іакова Епїскопа	2	Фран. Пад.
В.	22	Васїліа пресвѣтера	3	Рїхарда
С.	23	Нїкона преподобнаго	4	Ісїдора ☽
Ч.	24	Артемїа Еп. Оесс.	5	Вїнценціа
П.	25	Благовѣщен. Бцы.	6	Целестїна
С.	26	Соборѣ Арх. Гавріїла	7	Херманна
Н.	27	Матроны Матере	8	Дїонусїа
П.	28	Іларїон. и Стеф. чуд.	9	Марїи Егв.
В.	29	Марка Еп. и Курїлла	10	Іезекїїла
С.	30	Іоанна Лѣствїчника	11	Льва Папы
Ч.	31	Упатїа Епїс. Гаггр.	12	Іулїа Папы ☉

А П Р І Л І Й *имѣствъ* 30 дней.

П.	1	Преп. Марїи Египт.	13	Тусшїна
С.	2	Преп. Тїша чудотв.	14	Тїбурціа
Н.	3	Воскресенїе Хрїстова	15	Воскр. Хрї.
П.	4	Воскресн. понедѣл.	16	Воскр. пон.
В.	5	Оеодула и Агаѡоп.	17	Рудолфа
С.	6	Евѡухїа археп Кчл.	18	Аполлонїа ☾
Ч.	7	Георгїа Еп. Мелїтїн.	19	Антонїн.
П.	8	Апост. Иродїона	20	Сулпїціа
С.	9	Евѡсυχїа мученика	21	Анселма
Н.	10	Терентї. муч. и друж.	22	Рафаїла
П.	11	Антупы Еп. Перг. А.	23	Адалберта
В.	12	Васїліа Еп. Парїїс.	24	Георгїа вел.
С.	13	Артемона Свщеним.	25	Марка Ева.
Ч.	14	Марпїна Папы Рим.	26	Іезекїїля ☉
П.	15	Арїст. Пуда и Троф.	27	Анастасїа
С.	16	Агапїи, Ірины и Хїо.	28	Вїталїс. М.
Н.	17	Сумеона Персїдска	29	Петра М.
П.	18	Іоанна учен. Гр. Дев.	30	Екатерїны
В.	19	Іоанна Ветхопещер.	1	Маїѣ Ф. и І.
С.	20	Преп. отца Оеодора	2	Аѡанасїа
Ч.	21	Іаннуар. и Александра	3	Обрѣшен. †
П.	22	Преп. Оеодора Сукв.	4	Флорїана ☽
С.	23	Георгїа великомуч.	5	Гоптхард.
Н.	24	Муч. Савы Страт.	6	Іоанна
П.	25	Еваггелїсша Марка	7	Спаислава
В.	26	Свщм. Васїліа Е. А.	8	Мїхана
С.	27	Сумеона срод. Госп.	9	Григорїа
Ч.	28	Іасона и Сосїпатра	10	Іезекїїля
П.	29	Свяныхъ 9 мученикѡ	11	Беатрїцы ☽
С.	30	Іакова брата Іоанна	12	Панкраціа

МЛІЙ пмѣстѣ 31 день.

Н.	1	Пророка Іереміи	13	Серватіа
П.	2	А. анасіа Пат. Але.	14	Хрїстіана
В.	3	Тімоѳеа и Мауры	15	Софїи
С.	4	Препдмучц. Пелагїи	16	Іоанн. Неп.
Ч.	5	Ірины мученицы	17	Убалда
П.	6	Іова многоспрадали.	18	Венаитїна ☾
С.	7	Авакіа мученика	19	Іво блаже.
Н.	8	Іоан. Еваг. и Арсен.	20	Бернарда
П.	9	Исаїи и мщ. с. Никол.	21	Констант.
В.	10	Ап. Сїмона Злоша	22	Елены
С.	11	Мокїа и Меѳод. Еп.	23	Дезїд. Еп.
Ч.	12	Вознесенїе Хрїстово	24	Вознес. Хр.
П.	13	Мученицы Главерїи	25	Урбана ☉
С.	14	Мученика Ісїдора	26	Филїп, Нер.
Н.	15	Пахомїа великаго	27	Іоанна П.
П.	16	Оеодора освашченна.	28	Германна
В.	17	Андроника Апостл.	29	Максеїма
С.	18	Оеодоша мученика	30	Феликса
Ч.	19	Сщм. Пашрїк. Е. Пру.	31	Петронїа.
П.	20	Муч. Фалалеа	1	Іунїи Нїко.
С.	21	Констант. и Елены	2	Еразма ☽
Н.	22	Сошест. св. Духа	3	Духовы
П.	23	Духови. понед.	4	Духов. пон.
В.	24	Сѹмеона на дивїбїи.	5	Готтхарда
С.	25	III Обр. глав. Пред.	6	Норберта †
Ч.	26	Карпа Апостола	7	Роберта
П.	27	Сващм. Оерапонта	8	Медарда †
С.	28	Нїкиты Еп. Халкид.	9	Пр. и Фе. † ☉
Н.	29	Муч. Оеодосїи дѣвы	10	Пресв. Тро.
П.	30	Преп. Ісаак. обит. Дл.	11	Барнав. А.
В.	31	Ап. Ерміа и Ермеа	12	Олимпїа

ІУНІЙ мѣсѣць 30 дней.

С.	1	Іустіна муч. Філос.	13	Антон. Пад.
Ч.	2	Нікифора Патр. Кп.	14	Брашанчев ☾
П.	3	Лувїліана мученика	15	Вїта
С.	4	Миширофана Патр.	16	Францишка
Н.	5	Дорофеа Еп. Турска.	17	Райналда
П.	6	Бисарїона чудотвор.	18	Марцелїна
В.	7	Феодота Еп. Агкир.	19	Гервасїа
С.	8	Феодора Страшиа.	20	Флорентїн.
Ч.	9	Курїлла архїеп. Ал.	21	Алонзїа
П.	10	Тїмофеа Еп. Пруска.	22	Ахатїа
С.	11	Варсолом. и Варнае.	23	Сїдопїа
І.	12	Онуфрїа великаго	24	Іоан. Кр. ☉
П.	13	Мученицы Авлаїны	25	Проспера
В.	14	Іелїсеа прор. и Мео.	26	Іеремїи пр.
С.	15	Амоса пр. и К. Лазар.	27	Ладислава
Ч.	16	Святаго Тухона	28	Льва Папы
П.	17	Мануїла и Савела	29	Петр. и Па.
С.	18	Леоншїа мученика	30	Павла Гед.
Н.	19	Іуды брата Господ.	1	Іулїї Феод.
П.	20	Меодїа Епис. Патр.	2	Посѣщ. Б. ☽
В.	21	Іулїана муч. Тарсїй.	3	Корнелїа
С.	22	Евсевїа Еп. Самосад.	4	Удалрїка.
Ч.	23	Агрвпїны мученицы	5	Домїціана
П.	24	Рождес. Іоанна Кр.	6	Исаїи прор.
С.	25	Февронїи мученицы	7	Есеїры
Н.	26	Преподоби. Давїда	8	Кїллїана ☉
П.	27	Сампсона спраино.	9	Лукреціа
В.	28	Квра и Іоанна безср.	10	Венїамїна
С.	29	Ап. Петра и Павла	11	Пїа П. Рим.
Ч.	30	Соборѣ 12 апостолѣ	12	Хайнрїка

ІУЛІЙ имѣетъ 31 день.

П.	1	Космы и Даміана	13	Маргареѡы
С.	2	Положеніе ризы Бцы	14	Бонавента
Н.	3	Гавѣноа мученика	15	Раздѣл. ап. ☾
П.	4	Андреа Кршт. Архїп.	16	Фавста М.
В.	5	Аѡанасїа Аѡонскаго	17	Алексїа
С.	6	Сїсоа великаго	18	Ариолда
Ч.	7	Ѳомы иже вѣ Мален.	19	Арсенїа
П.	8	Прокопїа великомуч.	20	Прор. Илїи
С.	9	Пагкратїа Еп. Тавр.	21	Пр. Данїила
Н.	10	45 муч. вѣ Нїкоп. Ар.	22	М. Магдал.
П.	11	Евфимїи мученицы	23	Лїворїа
В.	12	Прокла и Іларїа	24	Хрїстїны ☉
С.	13	Соборѣ арх. Гаврїила	25	Іакова ап.
Ч.	14	Акулы апостола	26	Анны
П.	15	Кирюка и Іулїшпы	27	Паншалеон.
С.	16	Аѡиногена свашчмуч.	28	Інноценція
Н.	17	Марїны великомчц.	29	Марѡы
П.	18	Гавѣноа и Емїліана	30	Абдона
В.	19	Макрїны сестр. в. В.	31	Ігнатїа ☽
С.	20	Пророка Илїи	1	Авгус. Ч. В.
Ч.	21	Сумеона и Іоанна	2	Порціунк.
П.	22	Марїи Магдалины	3	Стефана
С.	23	Трофїма и Теофїла	4	Домїніка
Н.	24	Хрїстїны мученицы	5	Марїа Шнее
П.	25	Успенїе св. Анны	6	Преображ.
В.	26	Ермолаа священмуч.	7	Каеш. До. ☉
С.	27	Паншелемон. вел.	8	Курїака
Ч.	28	Прохѡра и Нїканѡра	9	Романа
П.	29	Каллїнїка мученика	10	Лауреншїа
С.	30	Сїлы и Аггел. Десп.	11	Сосанны
Н.	31	Будовїма праведна.	12	Клары

А ВГУСТЪ имѣетъ 31 день.

И.	1	Пронсхож. чести. †	13	Уполѣта
В.	2	Моши св. Стефана	14	Евсевѣа ☾
С.	3	Исаакѣа и Фауста	15	Успен. Бог.
Ч.	4	7 Отроковъ во Ефес.	16	Рохус. и Ис.
П.	5	Евсугнѣа мученика	17	Лѣберата
С.	6	Преобраз. Хрѣстово	18	Елены. Цар.
Н.	7	Домет. и Пулхер. Ц.	19	Лудвѣа
И.	8	Емѣліана Еп. Квзѣч.	20	Стефан. Кр.
В.	9	Матѣѣа апостола	21	Іоанны
С.	10	Лауреншѣа архѣдіакон.	22	Тѣмоѣеа. ☉
Ч.	11	Евѣла муч. и діакона	23	Фѣліппа
П.	12	Фолѣа и Анѣкишы	24	Варѣолом.
С.	13	Максѣма исповѣди.	25	Лудовѣа
Н.	14	Мѣхеа пророка	26	Самуѣла
И.	15	Успеніе Богородицы	27	Іосифа
В.	16	Свѣтаго убруса	28	Августѣина
С.	17	Мурона мученика	29	Усѣв. Іоан. ☽
Ч.	18	Флора и Лаура муч.	30	Розы
П.	19	Андреа Спратилаата	31	Раймунда
С.	20	Самуѣла пророка	1	Септ. Егѣд.
Н.	21	Оаддеа апостола	2	Іодока
П.	22	Агаѣонѣа мученика	3	Мансвѣта
В.	23	Луппа мученика	4	Розалѣи
С.	24	Евѣуха священмуч.	5	Вѣкторѣна ☽
Ч.	25	Варѣолом. ап. и Тѣта	6	Захарѣи
П.	26	Адрѣана и Наталѣи	7	Регѣны
С.	27	Преподобн. Пѣмена	8	Рожд. Бож.
Н.	28	Преп. Моусеа Мурѣна	9	Горгонѣа
П.	29	Усѣв. Іоанна Крест.	10	Нѣколаа
В.	30	Алексан. и Іоан. Па.	11	Емѣлѣи
С.	31	Чести. пояса Богород.	12	Товѣи

С Е П Т Е М В Р І Й вмѣстѣ 30 дней.

Ч.	1	Сѹмеона и Марѣы	13	Маурікіа	☾
П.	2	Маманта мученика	14	Воздвиж.	†
С.	3	Анеїма и Θεокпіста	15	Нікодима	
Н.	4	Вавулы Еп и Моус.	16	Евфїмїи	
П.	5	Захарїи пр. и Елісавеш.	17	Ламберта	
В.	6	Евдокїа мученика	18	Оомы ап.	
С.	7	Созонта мученика	19	Консп.	†
Ч.	8	Рождес. Богородицы	20	Евстах.	
П.	9	Іоакїма и Анны	21	Маш. ап.	† ☉
С.	10	Минодоры и Мишрод.	22	Маурїк.	†
Н.	11	Преподоби. Θεодоры	23	Оеклы	
П.	12	Аушонома священм.	24	Герарда	
В.	13	Корнелїа сошника	25	Клеофы	
С.	14	Воздвижен. чест. †	26	Купрїана	
Ч.	15	Нїкиты великомуч.	27	Космы	
П.	16	Евфимїи великомуч.	28	Венцес. Кр.	☽
С.	17	Софїи и чадѣ ея		Мїхаїла	
			29		
Н.	18	Евменїа Еп. Горшв.	30	Іеронума	
П.	19	Трофїма и Савватїа	1	Овн. Ремїг.	
В.	20	Евстаѳїа великмуч.	2	Леодегарда	
С.	21	Кодрата апостола	3	Кандїда	
Ч.	22	Фоки и прор. Іоны	4	Франц. Сер.	
П.	23	Зачатїе Іоанна Крес.	5	Плацїда	
С.	24	Оекл. и Сѹм. К. Срб.	6	Бруна	
Н.	25	Препод. Евфросинїи	7	Розїны	
П.	26	Престав. Еваг. Іоанна	8	Брїгїт.	☽
В.	27	Каллістрапа муч.	9	Дїонусїа	
С.	28	Препод. Харїтона	10	Фран. Бор.	
Ч.	29	Преподоб. Курїака	11	Емїліана	
П.	30	Григорїа в. Арменїи	12	Максїмїа.	

О К Т О М Б Р І Й имѣше 31 день.

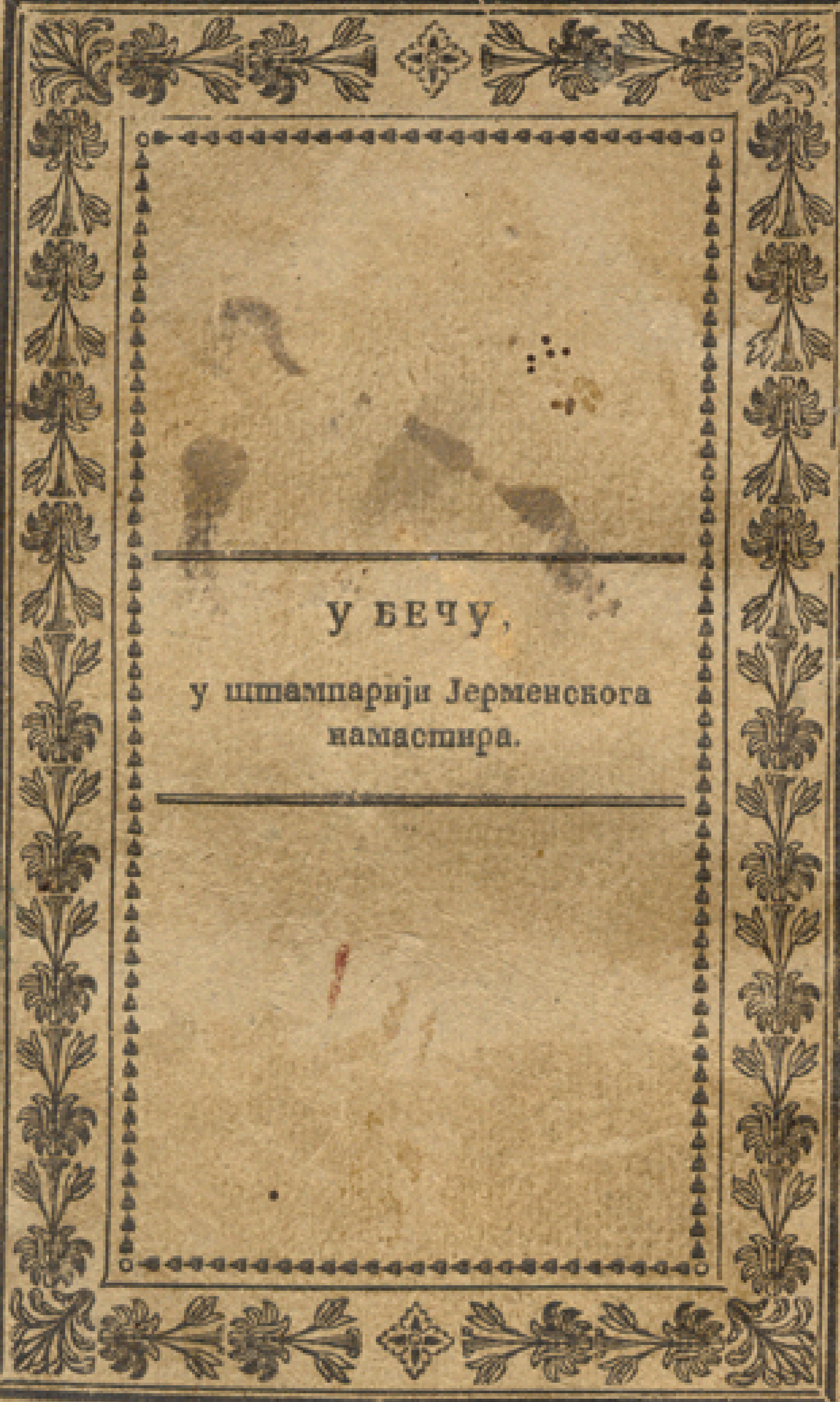
С.	1	Покровъ Богородицы	13	Коломанна
Н.	2	Купріяна и Іустіны	14	Каліста
П.	3	Діонисіа Ареопаг.	15	Өерезіи
В.	4	Іероө. и Стеф. Шил.	16	Галла
С.	5	Харітїны мученицы	17	Хедвіги
Ч.	6	Өомы апостола	18	Луки Еваг.
П.	7	Сергіа и Вакха	19	Фердіанд.
С.	8	Преподоби. Пелагїи	20	Фелїціана ☉
Н.	9	Іакова Ап. и Стеф. Д.	21	Уршулы
П.	10	Евлампїа мученика	22	Кордулы
В.	11	Фїліппа апостола	23	Северїана
С.	12	Прова, Тараха муч.	24	Рафаїла
Ч.	13	Карпа и Паулы	25	Кріспїна
П.	14	Препод. Параскевы	26	Димитріа
С.	15	Евоїміа и Лукїана	27	Савїны ☽
Н.	16	Логгїна мученика	28	Сум. и Іуд.
П.	17	Осїи пророка	29	Киновіа
В.	18	Еваггелїста Луки	30	Клаудїа
С.	19	Іоня пророка	31	Волфганг. †
Ч.	20	Артемїа великомуч.	1	Ноем. Ве. С.
П.	21	Іларїона преподоб.	2	Всѣхъ душ.
С.	22	Аверкіа Епис. Іерап.	3	Хуберта ☉
Н.	23	Іакова брата Господи.	4	Карола Бор.
П.	24	Ареоы мученика	5	Емерїка
В.	25	Маркїана и Мартур.	6	Леонарда
С.	26	Димитріа великом.	7	Енгелберт.
Ч.	27	Нестора мученика	8	Готтфрїд.
П.	28	Терент. и Арсен. Арх.	9	Өеодора
С.	29	Анастасїи мученицы	10	Трїфона
Н.	30	Зинов. и Милуш. К.	11	Марш. Ел. ☾
П.	31	Шахва и Ампаїа	12	Емїліана

НОЕМВРІЙ имѣетъ 30 дней.

В.	1	Космы и Даміана	13	Спанислав.
С.	2	Акїндина и Пигасїа	14	Аераама
Ч.	3	Акепсімы и Іосифа	15	Леополда
П.	4	Прп. Іоаннікіа велик.	16	Едмунда
С.	5	Галактіона и Епіс.	17	Григорїа
Н.	6	Павла архіеп. Кно.	18	Евгенїа
П.	7	33 Мучен. въ Мелїп.	19	Елісаветы ☉
В.	8	Міхаїла Архістра.	20	Фелїкса
С.	9	Онисифора и Порф.	21	Вход. Богор.
Ч.	10	Ераспа и Олимпя	22	Цецїлїи
П.	11	Мины, и Шеф. Деч.	23	Климентя
С.	12	Іоанна милоспиваго	24	Іоанна Зла.
Н.	13	Іоанна Злапоуста	25	Екатерїны
П.	14	Фїліппа ап. и Покладе	26	Конрада
В.	15	Гурїа, постѣ р. Хр.	27	Вїргїліа ☽
Ч.	16	Матѳея Еваггелїста	28	Соспена
С.	17	Григорїа Епіскопа	29	Сатурна
П.	18	Платона и Романа	30	Андр. Апт.
С.	19	Авдіа пророва	1	Деке. Еліг.
Н.	20	Григорїа Декапол.	2	Бабїанны
П.	21	Входѣ Богородицы	3	Франц. Кс. ☉
В.	22	Фїлимона апостола	4	Барвары
С.	23	Амфилох. Еп. Іконїй.	5	Саввы
Ч.	24	Екатерїны великм.	6	Нїколаа.
П.	25	Климентя Папы Р.	7	Амвросїа
С.	26	Преподоби. Алуїа	8	Зача. Богор.
Н.	27	Іакова Персянина	9	Леокадіа
П.	28	Стефана Новаго	10	Іудїеы
В.	29	Парамона мученика	11	Дамаса
С.	30	Андреа перевозанна.	12	Аделхайд. ☾

ДЕКЕМВРІЙ имѣетъ 31 день.

Ч.	1	Наума пророка	13	Луціи
П.	2	Аввакума и Уроша	14	Нікасіа
С.	3	Софоніа пророка	15	Валеріа
Н.	4	Варвары великомучен.	16	Албіна
П.	5	Саввы освященнаго	17	Лазаря
В.	6	Святаго Ніколаа	18	Граціана ☉
С.	7	Амвросіа Епис. Мед.	19	Немесіа †
Ч.	8	Преподоб. Папапіа	20	Оеофіла
П.	9	Зачатіе Богородицы	21	Оомы ап. †
С.	10	Ермогена и Іоан. Д.	22	Зенона †
Н.	11	Даніила Столпника	23	Вікторіи
П.	12	Спирідона Еп. Трим.	24	Адама Евы
В.	13	Евспраш. и Авксен.	25	Рожд. Хрїс. ☽
С.	14	Оурса, Левкіа и Філ.	26	Стефана
Ч.	15	Елевѳеріа священн.	27	Іоан. Евагг.
П.	16	Аггеа пророка	28	Нев. млад.
С.	17	Даніила пророка	29	Оомы Еп.
Н.	18	Севаст. муч. и Іудію.	30	Давіда
П.	19	Боніфатіа мученика	31	Сулвестра
В.	20	Ігнапіа Богоносца	1	Ново лѣто
С.	21	Іуліаніи мученицы	2	Макаріа ☺
Ч.	22	Анаспасіи великомуч.	3	Геновевы.
П.	23	10 мучен. вѣ Критѣ	4	Гіпа
С.	24	Евгеніи мученицы	5	Телесфора
Н.	25	Рождество Хрїстово	6	III. Краля
П.	26	Соборѣ Богородицы	7	Валенпіна
В.	27	Стефана Архїдіакона	8	Северіна
С.	28	Дву шму мученикѣ	9	Іуліанны
Ч.	29	14 тысячѣ младенцѣ	10	Павла пус. ☾
П.	30	Анвсіи мученицы	11	Оеодосі
С.	31	Преподоб. Меланіи	12	Ернеста

У БЕЧУ,
у штампарији Јерменскога
намастѣра.
